THOMAS MORE

VERKENNENDE STUDIE

IN OPDRACHT VAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

07/04/2025 – 30/06/2025

Problematische schulden in België

Alexander Exelmans, Nele Peeters en Ive De Saeger

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn van Thomas More

2025

Inhoud

1. INLEIDING 9

2. CONTEXT EN DEFINIËRING VAN PROBLEMATISCHE SCHULDEN 10

2.1. Een overzicht van definities en benaderingen 10

2.1.1. Inleiding 10

2.1.2. Juridisch en beleidsmatig kader in België 10

2.1.3. Wetenschappelijke en middenveldbenaderingen 11

2.1.4. Internationale perspectieven 12

2.1.5. Conclusie 13

2.2. Databronnen voor België 14

2.2.1. Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) 14

2.2.2. European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) 15

2.2.3. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad 15

2.2.4. SAM vzw 15

2.2.5. Observatorium Krediet en Schuldenlast (OKS) 16

2.3. Hoeveel mensen hebben (problematische) schulden? 16

2.3.1. Collectieve schuldenregeling 16

2.3.2. Erkende instellingen voor schuldbemiddeling 16

2.3.3. Achterstallige kredieten 17

2.3.4. Drempelbedrag kredieten 17

2.3.5. Armoederisico na betaling consumentenkredieten 18

2.3.6. Gebruik van leningen en spaargeld 18

2.3.7. Achterstallen op basisbehoeften 18

2.3.8. Conclusie 19

2.4. Wat weten we (niet) over personen met problematische schulden? 20

2.4.1. Inleiding 20

2.4.2. Sociaal-demografisch profiel 20

2.4.3. Socio-economische kenmerken 21

2.4.4. Woonomstandigheden 21

2.4.5. Inkomensniveau en armoede 22

2.4.6. Kredieten en achterstallige betalingen 22

2.4.7. Soorten schulden 22

2.4.8. Schuldoorzaken 24

2.4.9. Hulpverlening 25

2.4.10. Jongeren 25

2.4.11. Conclusie 26

3. HULP BIJ SCHULDEN 28

3.1. Inleiding 28

3.2. Invorderaars 29

3.2.1. Invorderaars in de minnelijke fase 29

3.2.2. Invorderaars in de gerechtelijke fase 30

3.3. Schuldbemiddelaars 30

3.3.1. Wie mag optreden als schuldbemiddelaar? 30

3.3.2. Kwaliteitsvereisten in schuldbemiddeling 31

3.3.3. Erkenningsvoorwaarden voor de erkende instellingen voor schuldbemiddeling 32

3.4. Aanvullende stakeholders en aandachtspunten 33

4. VAN AANMELDING TOT NAZORG: HOE VERLOOPT SCHULDBEMIDDELING IN BELGIË? 34

4.1. Inleiding 34

4.2. Bevraging bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling 34

4.2.1. Gegevens over de respondenten 34

4.2.2. Aanmelding bij de dienst 35

4.2.3. Juridische ondersteuning binnen de organisatie 37

4.2.4. Opstart en begeleiding van trajecten 38

4.2.5. Afbouw en nazorg 41

4.2.6. Collectieve schuldenregeling 43

4.2.7. Visie op schuldhulpverlening 44

4.2.7.1. Sterktes van de schuldhulpverlening 44

4.2.7.2. Werkpunten van de schuldhulpverlening 46

4.2.8. Conclusie 47

4.3. Bevraging bij juristen en advocaten die als schuldbemiddelaar optreden in de collectieve schuldenregeling 50

4.3.1. Kenmerken van de respondenten 51

4.3.2. Verzoekschriften tot toelating van de procedure 52

4.3.3. Opstart 52

4.3.4. Leefgeld 54

4.3.5. Aanzuiveringsregelingen 57

4.3.6. Terugbetaling en kwijtschelding van schulden 59

4.3.7. Einde van de collectieve schuldenregeling 59

4.3.8. Evaluatie eigen werking 61

4.3.9. Conclusie 64

5. GOEDE PRAKTIJKEN TONEN DE WEG 68

5.1. Inleiding 68

5.2. Databank Erkende sociale interventies (NL) 68

5.2.1. Beschrijving 68

5.2.2. Doelgroep 68

5.2.3. Resultaten & impact 68

5.2.4. Relevantie 69

5.3. Vroegsignalering als wettelijke taak van alle gemeenten (NL) 70

5.3.1. Beschrijving 70

5.3.2. Doelgroep 70

5.3.3. Actoren 70

5.3.4. Resultaten & impact 70

5.3.5. Relevantie 73

5.3.6. Vroeg Eropaf-aanpak in Amsterdam (NL) 73

5.4. Kosten en baten van hulpverlening (NL) 74

5.4.1. Beschrijving 74

5.4.2. Resultaten & impact 74

5.4.3. Relevantie 75

5.5. Kansfonds: gewoon geld geven (NL) 76

5.5.1. Beschrijving 76

5.5.2. Doelgroep 76

5.5.3. Actoren 76

5.5.4. Resultaten & impact 76

5.5.5. Relevantie 76

5.6. Socialdebt (NL) 77
5.6.1. Beschrijving 77

5.6.2. Doelgroep 77

5.6.3. Actoren 77

5.6.4. Resultaten & impact 77

5.6.5. Relevantie 78

5.7. Immerloo Schuldenvrij (NL) 78
5.7.1. Beschrijving 78

5.7.2. Doelgroep 78

5.7.3. Actoren 78

5.7.4. Resultaten & impact 78

5.7.5. Relevantie 79

5.8. ONSbank (NL) 79
5.8.1. Beschrijving 79

5.8.2. Doelgroep 79

5.8.3. Actoren 80

5.8.4. Resultaten & impact 80

5.8.5. Relevantie 80

5.9. Schuldhulpmaatje (NL) 80
5.9.1. Beschrijving 80

5.9.2. Doelgroep 80

5.9.3. Actoren 80

5.9.4. Resultaten & impact 81

5.9.5. Relevantie 81

5.10. Schuldsanering Stad Antwerpen (BE) 82
5.10.1. Beschrijving 82

5.10.2. Doelgroep 82

5.10.3. Actoren 82

5.10.4. Resultaten & impact 82

5.10.5. Relevantie 82

5.11. Lokale adviescommissie (LAC) (BE) 83
5.11.1. Beschrijving 83
5.11.2. Doelgroep 83
5.11.3. Actoren 83
5.11.4. Resultaten & impact 83
5.11.5. Relevantie 84
5.12. Afbouwteam OCMW Aalst (BE) 84
5.12.1. Beschrijving 84
5.12.2. Doelgroep 84
5.12.3. Actoren 84
5.12.4. Resultaten & impact 84
5.12.5. Relevantie 85
5.13. Conclusie 85
6. CONCLUSIE: PROBLEMATISCHE SCHULDEN IN BELGIË ZIJN EEN COMPLEXE EN ONDERBELICHTE REALITEIT 86
6.1. Gebrek aan een uniforme definitie en inzichtelijke data 87
6.2. Schulden op basisbehoeften vereisen een structureel armoedebestrijdingsbeleid 87
6.3. Aandachtspunten in de huidige schuldbemiddelingsvormen 87
6.4. Uitdagingen voor beleid en onderzoek 89
6.4.1. Nood aan betere data 89
6.4.2. Nood aan een kwaliteitskader voor schuldbemiddeling 89
6.4.3. Nood aan preventie en vroegdetectie 90
7. LITERATUURLIJST 91
8. BIJLAGE 1. OVERZICHT VAN DE BESCHIKBARE DATABRONNEN 98
9. BIJLAGE 2. VRAGENLIJST ERKENDE INSTELLINGEN VOOR SCHULDBEMIDDELING 112
10. BIJLAGE 3. VRAGENLIJST SCHULDBEMIDDELAARS COLLECTIEVE SCHULDENREGELING 121

Lijst met tabellen

Tabel 1. Hoe vaak komen deze vormen van schuldhulp voor in uw erkende instelling voor schuldbemiddeling? 40
Tabel 2. Redenen waarom cliënten de schuldbemiddeling verlaten. 42
Tabel 3. Respondenten die hulp aanbieden om de financiële redzaamheid van cliënten te versterken; aandeel respondenten die deze methode inzetten. 43
Tabel 4. Externe organisaties die gelijktijdig begeleiding voorzien tijdens de collectieve schuldenregeling 61

Lijst met figuren

Figuur 1. Verschillende schuldenlastniveaus 11
Figuur 2. Schema van de minnelijke invordering 29
Figuur 3. Schema van de gerechtelijke invordering 30
Figuur 4. Aanmelding cliënt bij de erkende instelling voor schuldbemiddeling 35
Figuur 5. Mate waarin organisaties cliënten doorverwijzen naar erkende instellingen voor schuldbemiddeling 36
Figuur 6. Gemiddeld aantal dagen tussen de aanmelding en het intakegesprek bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling 37
Figuur 7. Taakverdeling tussen jurist en maatschappelijk werker in schuldhulptrajecten 38
Figuur 8. Gemiddeld aantal dagen tussen het intakegesprek en het eerste gesprek in functie van de opstart van de schuldbemiddeling 39
Figuur 9. Looptijd van schuldhulpverleningstrajecten 41
Figuur 10. Sterktes in de werking van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling 45
Figuur 11. Werkpunten voor de erkende instellingen voor schuldbemiddeling 46
Figuur 12. Schema van het verloop van schuldhulptrajecten bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling 48
Figuur 13. Fictief modeltraject op basis van de meest voorkomende antwoorden 49
Figuur 14. Huidig aantal behandelde dossiers CSR door de schuldbemiddelaars 52
Figuur 15. Gemiddeld aantal dagen tussen de kennisgeving van aanstelling als schuldbemiddelaar en het eerste gesprek met de cliënt 53
Figuur 16. Manieren waarop schuldbemiddelaars meestal bepalen hoeveel budget er voor de afbetaling van de schuldenlast kan worden vrijgemaakt 56
Figuur 17. Gemiddelde tijd die nodig is om tot een aanzuiveringsregeling te komen 57
Figuur 18. Aandeel cliënten dat na afloop van de collectieve schuldenregeling in staat is het budget goed te beheren 60
Figuur 19. Schema van de collectieve schuldenregelingen 65
Figuur 20. Fictief modeltraject CSR op basis van de meest voorkomende antwoorden 66
Figuur 21. Het erkenningstraject bij aanmelding databank Erkende sociale interventies 69
Figuur 22.Vroegsignalering schulden - Jaarcijfers 2024 (Divosa) 72

Figuur 23. Overzicht van de berekende kosten _____ 75
Figuur 24. De resultaten van Schuldhulpmaatje in 2024 _____ 81

1. Inleiding

Problematische schulden vormen een groeiende maatschappelijke uitdaging in België. Ze raken niet alleen het financiële welzijn van individuen en gezinnen, maar ook hun toegang tot basisrechten zoals wonen, gezondheid en maatschappelijke participatie. Tegelijkertijd is het schuldenlandschap bijzonder complex: er bestaan uiteenlopende definities, versnipperde databronnen en sterk variërende hulpverleningstrajecten. In dit verkennend rapport, opgesteld in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, wordt een eerste verkennende stap gezet om dit landschap in kaart te brengen.

Het rapport biedt een **breed overzicht** van wat we vandaag weten over problematische schulden in België. Het bespreekt bestaande definities en benaderingen, geeft beschikbare databronnen weer, schetst het profiel van mensen met schulden, en brengt de werking van minnelijke en gerechtelijke schuldbemiddeling in beeld. Daarnaast worden inspirerende binnen- en buitenlandse praktijken verzameld die richting kunnen geven aan innovatie en beleidsontwikkeling. Tot slot formuleert het rapport concrete aanbevelingen voor de overheid.

Tegelijkertijd is het belangrijk om de **beperkingen van dit rapport** expliciet te benoemen. Deze studie kwam tot stand binnen een **zeer korte looptijd** van drie maanden, wat vanzelfsprekend een impact heeft op de diepgang en volledigheid van de analyse. De literatuurstudie is grotendeels gebaseerd op reeds gekende bronnen, met een focus op Vlaanderen en Nederland. Franstalige en internationale literatuur werd slechts beperkt verkend. Ook de dataverzameling via bevragingen is niet representatief, maar bedoeld als een eerste verkenning van het veld. Sommige regio's en actoren – zoals schuldbemiddelaars in de gerechtelijke sfeer – blijven onderbelicht, net als informele schulden of nieuwe schuldvormen zoals Buy Now, Pay Later.

Dit rapport pretendeert dan ook niet om een sluitend of allesomvattend antwoord te bieden op de vele vragen die leven rond schuldenproblematiek. Wel wil het een **richtinggevend kompas** zijn: het maakt zichtbaar waar de blinde vlekken zich bevinden, waar kansen liggen voor verbetering, en welke vragen dringend verder onderzoek en beleidsaandacht verdienen. Het is een uitnodiging tot samenwerking, verdieping en actie.

2. Context en definiëring van problematische schulden

2.1. Een overzicht van definities en benaderingen

2.1.1. Inleiding

Schulden zijn een essentieel onderdeel geworden van onze consumptiemaatschappij. We spreken van schulden in de brede zin van het woord wanneer iemand een betalingsverplichting heeft bij een persoon of instelling. Dit kan gaan over kredietschulden, zoals hypothecaire of consumentenkredieten, en over niet-kredietschulden, zoals achterstallige betalingen ten aanzien van de overheid, gezondheidszorg, energie- en watervoorzieningen, telecommunicatiediensten en verhuurders (Carpentier & Van den Bosch, 2008b; Jeanmart et al., 2015; E. Storms, 2020). In die zin heeft de meerderheid van de Belgische bevolking dan wel een vorm van schuldenlast, maar vormt die niet voor iedereen een probleem.

Wanneer spreken we dan van problematische schulden? In de literatuur bestaat geen consensus over een eenduidige definitie, noch over de indicatoren waarmee dit kan worden vastgesteld (European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion & Mysíková, 2024). In België wordt naast de term 'problematische schulden' ook vaak gesproken over een 'overmatige schuldenlast'. We geven een niet-exhaustief overzicht van definities die op dit moment gebruikt worden in beleidsmatige, juridische en wetenschappelijke context.

2.1.2. Juridisch en beleidsmatig kader in België

België beschikt, net als verschillende andere Europese landen, niet over een wettelijke definitie van problematische schulden. Knol et al. (2024) wijzen er echter op dat een (juridische) definitie vaak impliciet kan worden afgeleid uit de toegangseisen tot schuldsaneringsregelingen. In België kennen we twee types van schuldsanering[1]: minnelijk en gerechtelijk. De minnelijke schuldbemiddeling richt zich op individuen met financiële moeilijkheden en personen die niet in staat zijn hun schulden af te betalen. De gerechtelijke regeling, de zogenaamde collectieve schuldenregeling (CSR), stipuleert in artikel 1675/2 van de wet dat deze regeling bedoeld is voor natuurlijke personen die *"niet in staat zijn om, op duurzame wijze, de opeisbare of nog te vervallen schulden te betalen"* (Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, 1999).

Hieruit blijkt dat de collectieve schuldenregeling gericht is op personen met aanhoudende betalingsmoeilijkheden, terwijl de minnelijke schuldbemiddeling die structurele voorwaarde niet formuleert. De wetgever specifieert echter niet wanneer er sprake is van structurele betalingsproblemen.

Ook de hoogte van de schulden wordt niet als grens gezien om te bepalen of schulden problematisch zijn. Al verbiedt de Belgische overheid in Artikel VII.77, §2, tweede lid van het Wetboek Economisch Recht (Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, 2015) wel het verstrekken van kredieten aan een persoon die meer dan 1.000 euro achterstal heeft op al bestaande kredietverplichtingen. Een totale kredietschuld van 1.000 euro of meer valt met andere woorden te beschouwen als indicatieve drempelwaarde voor een overmatige schuldenlast.

---

[1] De term schuldsanering wordt in België nauwelijks gebruikt. Wij spreken eerder van schuldbemiddeling als de manier waarop schulden kunnen worden aangepakt en afbetaald.

2.1.3. Wetenschappelijke en middenveldbenaderingen

Het onderscheid tussen problematische schulden en overmatige schuldenlast wordt veelal gemaakt op basis van het **duurzame of aanhoudende karakter** van de betalingsmoeilijkheden.

Het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast (OKS) definieert *problematische schulden* als het hebben van één of meer achterstallige schulden, terwijl het *overmatige schuldenlast* definieert als een duurzaam onvermogen om schulden terug te betalen met de courante inkomsten (Jeanmart et al., 2015). Met die opdeling volgen ze de Europese Commissie (2008, zie 2.1.4). Ook het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020) definieert *overmatige schuldenlast* als een duurzaam onevenwicht tussen inkomsten en schulden.

Figuur 1. Verschillende schuldenlastniveaus

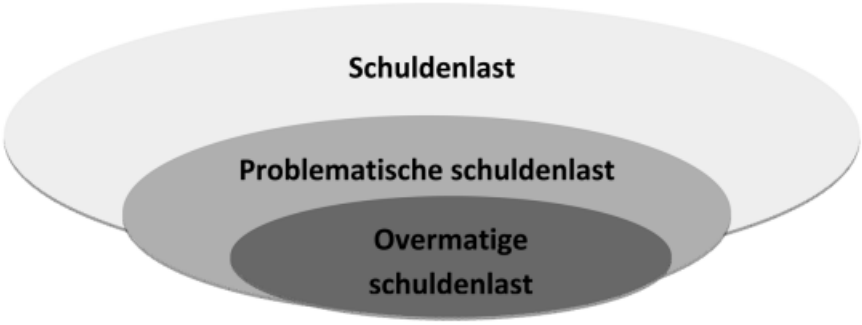

Bron: Observatorium Krediet en Schuldenlast (OKS).

Het Federaal Planbureau (2024) sluit zich daarbij aan en gaat uit van een situatie van *overmatige schuldenlast* wanneer een persoon structureel de aangegane financiële verplichtingen niet kan nakomen. Het Planbureau benadrukt ook het **multidimensionale aspect** (i.e. de breedte) van schulden: *schulden hebben betrekking tot en kunnen zich voordoen in verschillende levensdomeinen (zoals kredieten, achtergestelde betalingen van nutsvoorzieningen of schoolfacturen, …)*. Bovendien legt het Planbureau expliciet de link tussen overmatige schuldenoverlast en de bredere maatschappelijke problematiek van armoede en sociale uitsluiting.

Elias Storms (2014, 2020) stelt dat overmatige schulden een structureel onvermogen tot betalingsverplichtingen veronderstellen. Hij voegt daaraan toe dat schulden pas problematisch zijn wanneer ze opeisbaar zijn en actief worden ingevorderd. Om de complexiteit van het begrip beter te vatten, verwijst Storms (2020) in zijn doctoraat naar de verschillende dimensies van problematische schulden:

- **Hoogte**: de omvang van het probleem, het aantal huishoudens met schuldenoverlast;
- **Breedte**: de verschillende levensdomeinen waar schuldenlast zich voordoet zoals kredieten, gezondheidszorg, energie en/of een combinatie van domeinen;
- **Diepte**: de totale schuld die iemand heeft opgebouwd;
- **Tijd**: zowel om het onderscheid te maken tussen tijdelijke en structurele problemen als om de mogelijke veranderingen die de schuldenlast ondergaat doorheen de tijd (keuzes, levensgebeurtenissen…).

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023) pleit ervoor om ook oog te hebben voor schulden bij andere natuurlijke personen, soms ook benoemd als **informele schulden** (BKR & Weijers, 2025).

Naast het structurele karakter van betalingsmoeilijkheden, impliceert het bestempelen van een schuld als problematisch ook dat er een grens wordt getrokken tussen wat wel en niet als **aanvaardbaar** wordt beschouwd. Lea (2021) spreekt van problematische schulden wanneer ze helemaal niet kunnen

worden terugbetaald, of wanneer ze enkel kunnen worden terugbetaald met 'disproportionate hardship', in relatie tot iemands inkomen en vermogen. Lea concretiseert echter niet vanaf wanneer een situatie als ondraaglijk wordt bestempeld.

Een begrip dat vaker terugkomt is **menswaardigheid**. Carpentier en Van den Bosch (2008b) benadrukken in hun definitie, naast duurzame financiële problemen, de link met het vermogen om een menswaardig leven te kunnen leiden. Vanuit een menswaardigheidskader stellen zij dat een problematische schuldsituatie ontstaat wanneer er na betaling van financiële verplichtingen onvoldoende middelen resteren om in essentiële behoeften te voorzien. In de wetgevende kaders over zowel de minnelijke als gerechtelijke schuldbemiddeling wordt vermeld dat de schuldbemiddelaar een budget moet opstellen dat een menswaardig bestaan garandeert voor de schuldenaar en diens gezin (Art. XIX.28., Art. XIX.30. § 2, Art. XIX.37 in Wet van 3 mei 2024, art. 45, 135 betreffende de procedure en de verplichtingen van de minnelijke schuldbemiddelaar, Wetboek Economisch Recht, 2024; Art. 1675/3 in Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, 1999). Bij de verplichte kredietwaardigheidsbeoordeling door kredietgevers wordt ook aangegeven dat zij rekening moeten houden met de mate waarin kredietvragers een menswaardig bestaan kunnen behouden na toekenning van een krediet (FOD Economie, 2022). Op die manier wil de wetgever de consument beschermen tegen schuldenlast die kan leiden tot mensonwaardige levensomstandigheden (Art. VII.77 Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, 2015).

Een definitie van wat menswaardig leven betekent, wordt geboden in artikel 23 van de Belgische Grondwet (Wet van 17 februari 1994 betreffende de gecoördineerde Belgische grondwet, 1994)

---

*1° het recht op **arbeid** en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid dat onder meer gericht is op het waarborgen van een zo hoog en stabiel mogelijk werkgelegenheidspeil, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen;*
*2° het recht op **sociale zekerheid**, bescherming van de **gezondheid** en sociale, geneeskundige en juridische **bijstand**;*
*3° het recht op een behoorlijke **huisvesting**;*
*4° het recht op de bescherming van een gezond **leefmilieu**;*
*5° het recht op culturele en maatschappelijke **ontplooiing**;*
*6° het recht op **gezinsbijslagen**.*

Een heldere bepaling van wat een menswaardig bestaan inhoudt, is niet in de wetgeving te vinden. De referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie, ontwikkeld door het Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, vullen die leemte op door in kaart te brengen welke goederen en diensten minimaal noodzakelijk zijn voor een volwaardige deelname aan het maatschappelijk leven (Storms, 2023). Ze maken zichtbaar wat mensen nodig hebben om in waardigheid te kunnen leven. Deze budgetten worden wetenschappelijk onderbouwd en afgestemd op de leefcontext in de drie gewesten van België. Ze bieden daarmee een concreet en realistisch referentiepunt voor het sociale beleid. Vandaag worden de referentiebudgetten al gebruikt om financiële behoeftigheid te diagnosticeren en om het leefgeld in het kader van schuldbemiddeling te bepalen. Er is echter bijkomend onderzoek nodig om hun potentieel te verkennen als indicator voor het vaststellen van overmatige schuldenlast.

2.1.4. Internationale perspectieven

Internationaal zien we uiteenlopende definities. In 2008 werd een eerste poging ondernomen om een gemeenschappelijke Europese definitie voor overmatige schuldenlast vast te leggen (European Commission, 2008). Toen stelden de auteurs voor om een huishouden overmatig in de schulden te beschouwen als het aan volgende criteria:

- Het huishouden heeft hoge aflossingen die het onder de armoedegrens duwen.
- Het huishouden heeft een structurele betalingsachterstand op ten minste één financiële verplichting (kredietverplichtingen of terugkerende rekeningen zoals nutsvoorzieningen).
- De maandelijkse financiële verplichtingen voor huisvestingskosten (hypotheek of huur) en afbetalingen voor leningen vormen een te zware last voor het huishouden.
- De betalingscapaciteit wordt door het huishouden als “zeer moeilijk” of “moeilijk” beschouwd.
- Het huishouden is niet in staat om een onverwachte uitgave te doen.

In 2013 werd een nieuwe definitie ontwikkeld op vraag van de Directorate General Health and Consumers van de Europese Commissie (CIVIC Consulting, 2013, p. 21): *Huishoudens worden beschouwd als huishoudens met een te hoge schuldenlast als ze langdurig problemen hebben om hun verplichtingen na te komen of zelfs achterop geraken. Het maakt daarbij niet uit of de problemen te maken hebben met het aflossen van leningen of met de betaling van huur, nutsvoorzieningen of andere huishoudelijke rekeningen*. De meest recente Europese vergelijkende studie naar overmatige schuldenlast hanteert deze definitie opnieuw. (European Commission, 2023).

Het was onmogelijk om in deze looptijd de definities die de afzonderlijke lidstaten gebruiken, in kaart brengen. We geven daarom enkel de benaderingen in Nederland mee omdat we door ons eigen onderzoek en netwerk weten dat er daar al vaak innovatieve praktijken worden uitgetest op vlak van budget en schulden (zie ook titel 5).

In Nederland maken van Koesbeld et al. (2024) een onderscheid tussen juridische, statistische en praktische definities. De Nederlandse juridische definitie sluit aan bij de Belgische en baseert zich op hun wetgeving schuldsanering. De statistische benadering hanteert objectieve criteria zoals geregistreerde betalingsachterstanden bij het Nederlandse Bureau Krediet Registratie (BKR, te vergelijken met de Belgische Centrale voor Kredieten van Particulieren) of het niet betalen van zorgpremies (Berkhout et al., 2023; CBS, 2024). De praktische benadering beschouwt schulden als problematisch wanneer deze niet binnen 36 maanden kunnen worden terugbetaald (NVVK, 2024).

2.1.5. Conclusie

Samengevat kunnen we stellen dat in België geen uniforme definitie van problematische schulden bestaat. Wel zien we verschillende elementen terugkomen. Bij problematische schulden of overmatige schuldenlast gaat het om:

- een **structureel** onvermogen om betalingsverplichtingen na te komen;
- een onevenwicht tussen **inkomsten en schulden**;
- schulden die een **menswaardig** leven bedreigen.

Wat zelden wordt geëxpliciteerd, zijn objectieve drempels; zoals het bedrag van de schuld, de fase in het invorderingsproces, het type schuld, of de impact ervan op de mogelijkheid om onverwachte kosten te betalen.

Deze verkennende studie had als beperking dat er onvoldoende tijd was om een onderbouwde nieuwe definitie voor te stellen. Het zou daarom zeer nuttig zijn om een studie op te zetten om gehanteerde definities nauwkeurig in kaart te brengen en om te komen tot een algemeen gedeelde en aanvaarde definitie voor België. De wijze waarop een probleem wordt gedefinieerd, beïnvloedt hoe het kan worden gemeten en opgevolgd, en omgekeerd sturen ook de gehanteerde indicatoren en beschikbare data de definitie. In het deel hieronder geven we een overzicht van databronnen die op dit moment voorhanden zijn als het gaat over problematische of overmatige schulden. In een studie naar een gedeelde definitie moet ook de zoektocht naar bestaande en nieuwe indicatoren worden ingebed.

Bij gebrek aan duidelijkheid in de definiëring hanteren de volgende hoofdstukken van dit rapport steeds het ruimere begrip ‘problematische schulden’.

2.2. Databronnen voor België

Ondanks het ontbreken van een algemeen gedeelde en eenduidige definitie worden veel relevante data verzameld die inzicht bieden in problematische schulden en het profiel van mensen die hiermee worden geconfronteerd. Omwille van de beperkingen van deze verkennende studie geven we hieronder enkel een overzicht van de belangrijkste databronnen die gebruikt worden in Belgische publicaties met betrekking tot het thema van schulden in België en die vrij beschikbaar zijn.

De concrete cijfers die we daaruit kunnen afleiden, komen in 2.3 aan bod. Om de leesbaarheid van dit rapport te bewaken, wordt elke databron slechts beknopt toegelicht. Bijlage 1. Overzicht van de beschikbare databronnen bevat een uitgebreider schema. In dit overzicht staat ook vermeld uit welk jaartal de meest recente cijfers afkomstig zijn.

Er bestaan ongetwijfeld nog relevante databronnen die we niet ontdekten in de beperkte literatuurstudie. We adviseren om dit in toekomstig onderzoek verder te verkennen.

2.2.1. Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP)

De Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België (NBB) registreert alle **kredietovereenkomsten** die afgesloten worden door natuurlijke personen en houdt bij welke **wanbetalingen**[2] er zijn op die kredietovereenkomsten. Het CKP registreert cijfergegevens over consumentenkredieten, zoals leningen op afbetaling en kredietopeningen, en over hypothecaire kredieten. Op vlak van wanbetalingen, registreren ze het aantal wanbetalingen en wanbetalers per krediettype, het bedrag van de achterstallen, het type krediet en het aantal personen met minstens één achterstal, het gemiddeld achterstallig bedrag, net als het aantal en de aard van nieuwe wanbetalingen per maand.

Daarnaast verzamelt de CKP ook data over de **collectieve schuldenregelingen** (CSR): het aantal dossiers, de aard van de regeling (minnelijk, gerechtelijk), leeftijdscategorieën van cliënten, procedureduur en de relatie tussen het aantal kredietachterstallen en het al dan niet een beroep doen op CSR.

De gegevens zijn steeds beschikbaar op federaal, gewestelijk en provinciaal niveau. Het grootste deel van de cijfers is jaarlijks beschikbaar, een beperkter deel zelfs maandelijks. Jaarlijks worden er ook cijfers op het lokale niveau gepubliceerd.

Bronnen: NBB & CKP, 2024, 2025b, 2025a, 2025c.

---

[2] Volgende criteria geven aanleiding tot de registratie van wanbetalingen (Nationale Bank van België):

- voor de **verkopen op afbetaling**, de **leningen op afbetaling** en de **financieringshuren** en de **hypothecaire kredieten** onder die vorm**:**
  - wanneer 3 termijnbedragen op hun vervaldag niet of onvolledig zijn betaald, of
  - wanneer een vervallen termijnbedrag gedurende 3 maanden niet of onvolledig is betaald, of
  - wanneer de nog te vervallen termijnbedragen onmiddellijk opeisbaar zijn geworden.
- voor de **kredietopeningen** en de **hypothecaire kredieten** onder die vorm**:**
  - wanneer een bedrag aan kapitaal en/of totale kosten komt te vervallen overeenkomstig de voorwaarden van de kredietovereenkomst en dit niet of onvolledig werd terugbetaald binnen een termijn van 3 maanden, of
  - wanneer het kapitaal volledig opeisbaar is geworden en het verschuldigde bedrag niet of onvolledig werd terugbetaald, of
  - wanneer het totaal terug te betalen bedrag niet werd terugbetaald binnen de maand na het verstrijken van de zogenaamde nulstellingstermijn. Een nulstelling houdt in dat op een bepaalde datum uw rekening positief gemeld moet staan.

2.2.2. European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)

De European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) is een dataverzameling op niveau van het huishouden en het individu. De dataverzameling gebeurt in alle Europese landen en enkele niet-Europese landen (o.a. Noorwegen, IJsland). Sinds 2004 verzamelt de EU-SILC jaarlijks gestandaardiseerde, survey-gebaseerde gegevens over het **inkomen**, de **levensomstandigheden** en de **schuldenlast** van private huishoudens. Voor België zijn deze gegevens beschikbaar op federaal niveau en voor bepaalde indicatoren ook op gewestelijk en provinciaal niveau.

De kernindicatoren zijn onder meer achterstallige betalingen op huur, hypotheken, nutsvoorzieningen en leningen, net als de ervaren financiële last van schuldaflossingen. Sinds 2021 worden ook subjectieve indicatoren zoals het zelf gerapporteerde armoederisico ("moeilijk de eindjes aan elkaar kunnen knopen") en het effect van kredietafbetalingen op het armoederisico opgenomen.

Een specifieke zesjaarlijkse module over **overmatige schuldenlast** in 2020 voegde gedetailleerde informatie toe over aantal leningen, bron en doel van leningen, en het maandelijks afgeloste bedrag. In 2026 wordt deze module vermoedelijk hernomen.

Bronnen: European Commission, 2023; European Commission et al., 2025.

2.2.3. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

In Brussel werd via een bevraging in 2018 informatie verzameld over hulpvragers bij **erkende instellingen voor schuldbemiddeling** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en in beperktere mate ook over cliënten in een **collectieve schuldenregeling**. De bevraging peilde naar demografische kenmerken, zoals leeftijd, geslacht, nationaliteit en gezinstype, naar het beschikbaar inkomen en de uitgaven van gezinnen, en naar de aard en oorzaken van hun schulden. Daarnaast werden gegevens verzameld over het aantal schuldeisers, het gemiddeld schuldbedrag en het type schulden die aan de basis liggen van de problematische situatie.

Deze gegevens worden niet met vaste regelmaat verzameld. De meest recente publicatie beschrijft de situatie in 2018.

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020.

2.2.4. SAM vzw

In Vlaanderen worden gegevens over cliënten die een beroep doen op hulpverlening door de **erkende instellingen voor schuldbemiddeling** periodiek verzameld door middel van een gestructureerde bevraging. De basisbevraging gebeurt elk jaar en moet door elke instelling worden ingevuld. De uitgebreide profielanalyse gebeurt vijfjaarlijks en wordt door een steekproef van de erkende instellingen ingevuld.

Deze bevragingen leveren gegevens op over de demografische en sociaaleconomische kenmerken van hulpvragers, waaronder gezinssamenstelling, herkomst, tewerkstelling, vervangingsinkomens en opleidingsniveau. Daarnaast worden indicatoren opgenomen over de schuldpositie bij opstart en bij de laatste bekende situatie van de hulpverlening, over de oorzaken van schulden, de persoonlijkheidskenmerken van hulpvragers en de toegepaste vormen van hulpverlening (budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling of een combinatie daarvan; voor meer informatie over de hulpverlening die beschikbaar is voor personen met schulden, zie Dehon, 2025.

De gegevens leggen ook tendensen bloot, zoals veranderingen in het profiel van hulpvragers of in de aard van hun schuldenproblematiek.

Bronnen: Smets, 2024b, 2024a, 2025.

2.2.5. Observatorium Krediet en Schuldenlast (OKS)

Ook in Wallonië worden data verzameld over cliënten bij **erkende instellingen voor schuldbemiddeling**. Deze bieden inzicht in het profiel van deze gezinnen. Het is voornamelijk het OKS dat publiceert over deze data.

De basisregistratie bevat enkel data over hoeveel personen een beroep doen op de instellingen en de beperkte demografische achtergrond. Deze gebeurt jaarlijks, maar is enkel op aanvraag beschikbaar bij Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale. De meest recente basisregistratie toont de situatie in 2023. Daarnaast zit ook data over de referentiecentra voor schuldbemiddeling en diensten voor sociale integratie in deze basisregistratie vervat.

De uitgebreide registratie bevat informatie over sociodemografische kenmerken zoals leeftijd, geslacht, gezinssamenstelling, opleidingsniveau en woonsituatie. Daarnaast omvat ze data over de beroepssituatie, inkomensniveau en het armoederisico. Ook over schulden werden zaken zoals omvang, type en vermoedelijke oorzaken in kaart gebracht. Er is geen vaste regelmaat in deze uitgebreide bevraging. De laatste bevraging toont de situatie in 2018.

Naast deze bevraging naar het profiel, voert het Observatorium ook nog andere onderzoeken rond problematische schulden en publiceren ze regelmatig over het thema. In 2022 publiceerden ze voor het laatst hun jaarlijkse analyse van de cijfers uit de CKP met betrekking tot problematische schulden. In 2025 twee rapporten die een beperktere kijk bieden op schuldbemiddelingscliënten en een uitgebreide analyse van de erkende diensten voor schuldbemiddeling.

Bronnen: Dehon, 2023, 2025; Dehon & Jeanmart, 2024; Dehon & Pierroux, 2025; Jeanmart, 2019; Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale, 2025.

2.3. Hoeveel mensen hebben (problematische) schulden?

Door het ontbreken van een eenduidige definitie over problematische schulden, valt dus niet zomaar te zeggen hoeveel Belgische burgers problematische of overmatige schuldenlast hebben. Deze paragraaf biedt met andere woorden een overzicht van de cijfers die met enige zekerheid te linken zijn aan problematische of overmatige schuldenlast.

Omwille van de beperkte looptijd van het onderzoeksproject, zou het kunnen dat er nuttig cijfermateriaal over het hoofd werd gezien. Dit geldt met grotere waarschijnlijkheid voor Brusselse, Waalse en internationale bronnen.

2.3.1. Collectieve schuldenregeling

Een van de meest relevante indicatoren om problematische schulden in kaart te brengen, is de mate waarin er een beroep wordt gedaan op de **collectieve schuldenregeling** (Dehon, 2023; Federaal Planbureau, 2024; Knol et al., 2024; Vlaamse Overheid, 2025). De meest recente cijfers zijn die van 2023. Toen waren er **54.023** lopende dossiers in collectieve schuldenregeling in **België** (NBB & CKP, 2024).

2.3.2. Erkende instellingen voor schuldbemiddeling

In 2023 deden **49.004** huishoudens in **Vlaanderen** een beroep op **hulpverlening door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling** (Smets, 2024a). Geëxtrapoleerd op basis van de gemiddelde Vlaamse huishoudgrootte van dat jaar gaat het over zo'n **112.219 betrokken personen** (ongeveer 1,65% van alle Vlamingen) (STATBEL, 2024b).

Er zijn gelijkaardige cijfers in Wallonië en Brussel, maar deze kennen beide hun beperkingen. Zo baseren de uitgebreide **Waalse** cijfers zich op slechts 6.220 dossiers uit 119 van de ondertussen 216 erkende instellingen (Dehon & Pierroux, 2025; Jeanmart, 2019). Dit aantal dossiers is aanzienlijk lager dan de Vlaamse cijfers van Smets (2024a, 2025), wat opvallend is omdat de algemene armoedecijfers in Wallonië een pak hoger liggen dan in Vlaanderen. Ofwel vinden heel wat Waalse inwoners de weg niet naar deze erkende instellingen bij financiële moeilijkheden, ofwel ontbreken heel wat dossiers in de registratie. Hierdoor kunnen we geen uitspraak doen over het aantal Waalse inwoners met problematische schulden die een beroep doen op de erkende instellingen in hun regio. Recentere Waalse cijfers die enkel op aanvraag te bekomen waren, tonen dat het in 2023 ging over 16.808 personen die een beroep deden op erkende schuldbemiddelingsdiensten (Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale, 2025). Geëxtrapoleerd aan de hand van de gemiddelde huishoudgrootte van Wallonië in 2023 (STATBEL, 2024b), komt neer op **37.650 betrokken personen** (ongeveer 1,02% van alle Walen) (STATBEL, 2025b) .

In **Brussel** werden er cijfers over 2.245 dossiers verzameld bij vier van de dertien erkende diensten die met een specifiek programma werken. Ook hier is dus sprake van een onvolledig beeld (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020) waardoor we geen uitspraak kunnen doen over het aantal inwoners met problematische schulden die een beroep doen op de erkende instellingen in hun regio.

2.3.3. Achterstallige kredieten

Een volgende variabele die voorhanden is om in te schatten hoeveel inwoners problematische schulden hebben, zijn de **achterstallige kredieten in België**. In 2023 waren er 266.651 personen met minstens 1 achterstallig kredietcontract in België (NBB & CKP, 2024).

- 65,4% had één achterstallig krediet.
- 19,9% had twee achterstallige kredieten.
- 8,3% had drie achterstallige kredieten.
- 3,6% had vier achterstallige kredieten.
- 2,8% had vijf of meer achterstallige kredieten.

In totaal heeft 4,4% van alle kredietnemers één of meerdere kredietachterstallen. Dat zegt echter nog niet noodzakelijk dat deze achterstallen ook problematisch zijn. Dat hangt onder andere af van de verhouding van de schuld ten opzichte van het gezinsinkomen en hoe structureel of langdurig dit probleem zich voordoet (Dehon, 2023; Storms, 2014, 2014; NBB & CKP, 2024). Voor de personen met meerdere achterstallige kredietcontracten veronderstellen we echter toch de aanwezigheid van financiële problemen (Dehon, 2023).

2.3.4. Drempelbedrag kredieten

Een bijkomende parameter die meer richting kan geven over het al dan niet problematisch zijn van schulden, is het **drempelbedrag** dat de wetgever vooropstelt bij het aangaan van **kredieten**. Kredietverstrekker mogen namelijk geen krediet verstrekken aan een persoon als er voor die persoon reeds 1.000 euro of meer achterstal staat geregistreerd (Art. VII.77 in Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, 2015). Op basis van de kredietschuld per persoon kunnen we een inschatting maken van het aantal personen met een potentieel problematische schulden.

Het gemiddelde achterstallige bedrag over alle achterstallige contracten heen bedroeg 5.734 euro in 2023 (NBB & CKP, 2024). Enkel bij de verkopen op afbetaling ligt het gemiddelde achterstallig bedrag per achterstallig contract met 623 euro lager dan het drempelbedrag van 1.000 euro.

Het gemiddelde achterstallig bedrag per persoon bedroeg in 2023 11.160 euro. Op basis hiervan kunnen we toch veronderstellen dat ook personen met een achterstallig kredietcontract het risico

lopen op problematische schulden. Omdat kredietverstrekkers enkel wanbetalingen voor kredietovereenkomsten van minstens 200 euro moeten registreren (Wauthier, 2023; Art. VII.3. § 3 in Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, 2015), ontbreken kleinere kredietschulden in het CKP. Die tellen dus ook niet mee om te bepalen of het drempelbedrag van 1.000 euro aan achterstallen al is overschreden.

2.3.5. Armoederisico na betaling consumentenkredieten

Een andere relevante indicator om problematische schuldenlast in kaart te brengen, is het aantal huishoudens dat na afbetaling van aangegane consumentenkredieten (verder) onder de armoededrempel belandt. In 2024 ging het om **170.384 private huishoudens** (3,3% van het totale aantal huishoudens) (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025d; STATBEL, 2024b). Op basis van de gemiddelde huishoudgrootte gaat het over **383.364 betrokken personen**.

Hoewel deze indicator niet zoveel zegt over de financiële behoeftigheid van een gezin, geeft het op macroniveau toch een indicatie over de druk die consumentenkredieten op het beschikbare inkomen zetten. Op basis van de definities die we eerder aanhaalden, kunnen we hieruit afleiden dat we de huishoudens die na de afbetaling van hun consumentenkredieten een beschikbaar inkomen hebben dat lager ligt dan de armoededrempel kunnen beschouwen als huishoudens met problematische schulden (Carpentier & Van den Bosch, 2008b; Art. 1675/3 in Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, 1999; Art. 23 in Wet van 17 februari 1994 betreffende de gecoördineerde Belgische grondwet, 1994).

2.3.6. Gebruik van leningen en spaargeld

Een volgende relevante indicator is de mate waarin personen leningen aangaan of hun spaargeld gebruiken om de noodzakelijke kosten te betalen. Uit de zesjaarlijkse module in de EU-SILC (Eurostat, 2025) leren we onderstaande zaken over de situatie in 2020.

- 25,9% van de huishoudens heeft **leningen** (exclusief hypotheek voor eerste woning). Dit aandeel is lager bij personen met monetaire armoede (19%) en bij personen die zich in het eerste inkomenskwintiel bevinden (18,6%).
- 57,4% van de Belgen leent om kosten te financieren die te maken hebben met **transport**. Dit aandeel is lager bij personen met monetaire armoede (36,8%).
- 0,8% van de Belgen leent om kosten te financieren die te maken hebben met **onderwijs**. Dit is lager bij personen met monetaire armoede (0,2%).
- 14,8% van de Belgen leent om dagelijkse **leefkosten** te kunnen betalen. Dit aandeel is hoger bij personen met monetaire armoede (16,7%).
- 40,3% van de Belgische huishoudens moet **spaargeld** gebruiken om hun levensstandaard te kunnen behouden. Dit aandeel is hoger bij personen met monetaire armoede (73,4%), en bij huishoudens in het eerste (72,1%) en tweede inkomenskwintiel (50,5%).

2.3.7. Achterstallen op basisbehoeften

De laatste relevante indicator die op dit moment voorhanden is om de problematische schuldenlast in kaart te brengen, is het aantal achterstallen op basisbehoeften (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2020). Zo woonde in 2024 3,9% van de totale bevolking en 11,9% van de personen die een risico lopen op armoede in een gezin dat ten minste twee achterstallen heeft bij basisbehoeften zoals elektriciteit, water, gas, huur, hypothecaire lening en gezondheidszorg (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025a). In absolute aantallen gaat het over **461.196 of 159.222 betrokken personen** (STATBEL, 2025a, 2025b).

Carpentier & Van den Bosch (2008b) geven aan dat ook het beperken van het gebruik van basisdiensten en basisgoederen omwille van financiële tekorten kan wijzen op een problematische

schuldsituatie. Vanuit deze visie, is het relevant om te benadrukken dat 4,9% van de totale bevolking en 12,3% van de personen met een risico op armoede in een huishouden wonen waarvan minstens een gezinslid in het voorbije jaar **gezondheidszorg uitstelde** omwille van hun financiële situatie (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025e). In absolute aantallen gaat het dan over **579.452 of 164.574 personen** (STATBEL, 2025a, 2025b).

Uit de zesjaarlijkse module in de EU-SILC (Eurostat, 2025) blijkt dat in 2020 3,4% van alle Belgische huishoudens **achterstallen** had op **niet-woninggerelateerde rekeningen**. Het ging toen over **386.393 personen**[3] (STATBEL, 2024b, 2025b). Bij huishoudens in monetaire armoede gaat het over 9,8% en bij personen in de laagste twee inkomenskwintielen om 9,1% en 4,4%. Een (veel) te laag inkomen zorgt dus voor meer kans op achterstallen.

2.3.8. Conclusie

Het aantal personen in België met problematische schulden of overmatige schuldenlast varieert sterk afhankelijk van de gebruikte bron, indicator en definitie. Cijfers die momenteel verzameld worden en die een indicatie geven van de ernst van de problematiek:

- 54.023 personen zijn omwille van overmatige schuldenlast toegelaten tot de collectieve schuldenregeling (NBB & CKP, 2024);
- 112.219 personen in 49.004 Vlaamse huishoudens en 37.650 personen in 16.808 Waalse huishoudens doen een beroep op hulpverlening door de Vlaamse en Waalse erkende instellingen voor schuldbemiddeling (Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale, 2025; Smets, 2024a; STATBEL, 2024b);
- 266.651 personen hebben minstens één achterstal op kredietcontract(en) (NBB & CKP, 2024);
- 383.364 personen in 170.384 huishoudens belanden door de afbetaling van consumentenkredieten (verder) onder de armoededrempel (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025d; STATBEL, 2024b, 2025a);
- 386.393 personen in 169.843 huishoudens hebben achterstallen op niet-woninggerelateerde rekeningen (Eurostat, 2025);
- 458.782 personen wonen in een huishouden met minstens twee achterstallen op basisbehoeften zoals elektriciteit of water (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025a; STATBEL, 2024a, 2025a);
- 549.785 inwoners in België hebben problematische schulden volgens een schatting van het Observatorium Krediet en Schuldenlast, op basis van verschillende databronnen en eigen berekeningen (Dehon, 2025).
- 579.452 personen wonen in een huishouden waarvan in het voorbije jaar minstens een gezinslid gezondheidszorg uitstelde omwille van de financiële situatie (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025e; STATBEL, 2025b).

Deze cijfers kunnen een **onderschatting** zijn omwille van de (on)toegankelijkheid van de hulpverlening en door het voorkomen van zogenaamde ongeregistreerde informele schulden bij vrienden of familie. Tegelijkertijd kunnen ze ook een **overschatting** zijn omdat niet elke achterstal per definitie problematisch is.

Om een sluitend zicht te krijgen op de schuldenproblematiek is het realiseren van een eenduidige definitie met bijhorende indicatoren essentieel. Een inspirerende praktijk hiervoor is het Nederlandse **dashboard Schuldenproblematiek in Beeld** ontwikkeld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2024). Dit dashboard brengt in kaart hoeveel Nederlandse huishoudens er geregistreerde problematische schulden hebben. Hiervoor doen ze een beroep op administratieve data die door verschillende diensten wordt verzameld, onder andere door de belastingdienst, de onderwijsdienst (o.a. voor de studieleningen), de sociale verzekeringsbank en het Centraal Justitieel Incassobureau.

---

[3] Berekend op basis van het aantal private huishoudens in 2020 x de gemiddelde huishoudgrootte in 2020.

Opmerkelijk is wel dat iedere dienst voor de registratie een eigen grens hanteert om te bepalen wanneer een schuld bij hen problematisch is. De informatie over schulden in het dashboard verschilt dan ook per registratie. Hiermee linken zij definitie en databronnen aan elkaar: de definitie is afhankelijk van de bron die de data verzamelt, maar door alle data samen te brengen, bieden ze een zinvol inzicht in de problematiek. Ook in België zou dat een stap in de goede richting zijn om een helder beeld te krijgen op de omvang van de schuldenproblematiek.

2.4. Wat weten we (niet) over personen met problematische schulden?

2.4.1. Inleiding

Problematische schulden treffen vooral sociaal en economisch kwetsbare groepen in de samenleving. Uit diverse studies en registraties komen dezelfde risicogroepen naar voren. Hieronder schetsen we het profiel van personen met problematische schulden. Belangrijk hierbij is dat onze vaststellingen overwegend zijn gebaseerd op de registratiedata door de **erkende instellingen** voor schuldbemiddeling in Vlaanderen, Brussel en Wallonië. Deze geven zicht op **huishoudens die hulp zoeken om hun schulden aan te pakken**. De data die door deze erkende instellingen worden verzameld, hebben overwegend betrekking op huishoudens die in minnelijke schuldbemiddelingstrajecten zitten.

Het aandeel **collectieve schuldenregelingen** dat behandeld wordt door de erkende instellingen is beperkt in omvang (Smets, 2024a). Over de personen die toegelaten zijn tot de procedure van de collectieve schuldenregeling zijn geen data beschikbaar: de advocaten, juristen, gerechtsdeurwaarders of notarissen die aangesteld worden als schuldbemiddelaar in deze procedure hoeven niet aan registratie te doen. De collectieve schuldenregeling is daarmee, helaas, een **blinde vlek** in het schuldenlandschap.

We maken met andere woorden een profielschets van mensen die een beroep doen op (minnelijke) schuldbemiddeling. In welke mate hun schulden langdurig of duurzaam van aard zijn, en dus volgens de definities problematisch of overmatig zouden zijn, is niet duidelijk. Dat laten we voor de rest van deze profielschets buiten beschouwing.

Niet alle registraties gebeuren met een vaste regelmaat en sommige data zijn jaren geleden voor het laatst verzameld. Bij gebrek aan recentere dataverzamelingen, deden we toch een beroep op die data. Daardoor kan bij sommige vaststellingen hieronder een stevige kanttekening worden geplaatst. Meer consequente dataverzamelingen over alle landsdelen en alle vormen van hulpverlening heen is bijzonder nodig.

2.4.2. Sociaal-demografisch profiel

Meer dan twee derde van de cliënten in erkende instellingen voor schuldbemiddeling is **alleenstaand** of een **eenoudergezin**. Een andere grote groep wordt gevormd door samenwonenden met kinderen. Samenwonenden zonder kinderen zijn de kleinste groep en zijn ondervertegenwoordigd ten opzichte van hun voorkomen in de samenleving. Mannen hebben een iets hogere kans op problematische schulden dan vrouwen (Carpentier & Van den Bosch, 2008a; European Commission, 2023; Jeanmart, 2019; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale, 2025; Smets, 2024b, 2024a).

De **leeftijdscategorie** van de personen die het meest een beroep doen op minnelijke en gerechtelijke schuldbemiddeling, bedraagt 25 tot 60 jaar. Jongeren onder 25 jaar zijn ondervertegenwoordigd, al geven Vlaamse schuldbemiddelaars te kennen dat ze steeds meer jongeren en jongvolwassenen als cliënt hebben (Carpentier & Van den Bosch, 2008a; Dehon & Pierroux, 2025; European Commission,

2023; Jeanmart, 2019; NBB & CKP, 2024; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b, 2024a).

Op vlak van **nationaliteit** heeft de grootste groep hulpvragers de Belgische nationaliteit (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b). In vergelijking met Vlaanderen, zien schuldbemiddelaars in Brussel een groter aandeel personen met niet-Europese nationaliteit. In Vlaanderen verklaart Smets (2024b) dat deze cijfers wellicht een onderschatting van de werkelijke problematiek zijn, omdat personen met niet-Europese nationaliteit een armoederisico hebben dat vier keer hoger ligt dan bij Belgen (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025b). Het feit dat zij minder een beroep doen op schuldbemiddeling, zou ook te wijten kunnen zijn aan de (on)toegankelijkheid van de hulpverlening (Smets, 2024b).

In de **gewesten** zien we dat de risico's op problematische schulden, betalingsachterstallen en arm(er) worden door consumptiekredieten piekt in **Brussel**. Wallonië doet het iets beter, terwijl Vlaanderen het best scoort (Carpentier & Van den Bosch, 2008b; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020). Een eventueel verband tussen problematische schulden en woonplaats is volgens de Europese Commissie (2023) complex en verschilt tussen landen. Carpentier & Van den Bosch (2008b) stelden voor België echter wel vast dat twee derde van de gezinnen die arm(er) worden door consumptiekrediet in dichtbevolkte gebieden woont, en dat bijna een derde van deze gezinnen in middelmatig bevolkte gebieden woont.

2.4.3. Socio-economische kenmerken

Het profiel van mensen in armoede en mensen met problematische schulden is zeer gelijkaardig. Mensen die moeten rondkomen met een beperkt inkomen vertegenwoordigen de grootste groep in schuldbemiddeling (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2023).

Inwoners die **kort- en middengeschoold**[4] zijn, hebben significant meer (kans op) problematische schulden (European Commission, 2023). 68,3% van de schuldbemiddelingscliënten in Vlaanderen heeft maximaal een diploma secundair onderwijs en is dus kort- of middengeschoold. Voor Brussel gaat het over 81% en in Wallonië ligt dit met 95% nog een stuk hoger (Jeanmart, 2019; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b).

Werkloosheid is een uitgesproken risicofactor voor het ontstaan van betalingsachterstanden en problematische schulden (Carpentier & Van den Bosch, 2008a; Du Caju et al., 2015; European Commission, 2023). Zo is iets meer dan twee derde van de hulpvragers niet-werkend (Jeanmart, 2019; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b). Bij de partners van personen in schuldbemiddeling ligt dit aandeel ook boven 50% (Smets, 2024b). Daarnaast hebben mensen in schuldbemiddeling opvallend vaker een **invaliditeitsuitkering** dan andere vervangingsinkomens (Smets, 2024b).

2.4.4. Woonomstandigheden

Huurders hebben een hoger risico op problematische schulden en worden vaker bestaansonzeker door consumptiekrediet (Carpentier & Van den Bosch, 2008a, 2008b). Over heel België is meer dan vier op vijf van de hulpvragers huurder, waarvan gemiddeld meer dan een vierde in een sociale woning woont. Eigenaars zijn ondervertegenwoordigd, wat weinig verrassend is omdat het armoederisico van huurders drie keer zo hoog is als dat van eigenaars (Jeanmart, 2019;

[4] Kortgeschoold betekent dat iemand geen diploma secundair onderwijs heeft. Middengeschoold betekent dat het hoogste diploma van een persoon een diploma secundair onderwijs is.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025c; Smets, 2024b).

2.4.5. Inkomensniveau en armoede

Driekwart van de personen die arm worden door consumptiekredieten bevonden zich in het **laagste inkomenskwintiel** (Carpentier & Van den Bosch, 2008b).

- Een vijfde van de hulpvragers in ***Vlaanderen*** heeft structureel een (te) laag inkomen en bij evenveel ligt dit aan de basis van hun problematische schulden (Smets, 2024b).
- In ***Brussel*** had in 2018 bijna twee derde van de hulpvragers een inkomen onder de armoedegrens (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020).
- In datzelfde jaar ging het in ***Wallonië*** over meer dan de helft van alle hulpvragers (Jeanmart, 2019).

Daarnaast is er ook een deel van de hulpvragers “niet-bemiddelbaar”; dat betekent dat hun inkomenstekort zodanig groot dat er geen financiële ruimte is om afbetalingen te doen (Smets, 2024a).

De Europese Commissie (2023) stelde vast dat de **subjectieve financiële kwetsbaarheid** van een gezin, waaronder het niet kunnen rondkomen of geen onverwachte uitgave kunnen doen, zeer sterk samenhangt met het aantal betalingsachterstanden. Dit aantal hangt op zijn beurt dan weer relatief sterk samen met het armoederisico van het gezin.

2.4.6. Kredieten en achterstallige betalingen

Er zijn verschillende kredietsoorten mogelijk in België. Afhankelijk van de soort varieert het aantal kredietnemers en wanbetalers sterk (NBB & CKP, 2025b). Een eerste onderscheid valt te maken tussen **consumentenkredieten** en **hypothecaire kredieten**. Over alle consumentenkredieten heen treedt er bij 4,87% een wanbetaling op. Bij de hypothecaire kredieten geldt dat voor 0,83% van de dossiers.

- Van alle de consumentenkredieten zien we vooral wanbetalingen bij de **verkopen op afbetaling** (19,63%), nochtans het soort consumentenkrediet dat het minst voorkomt. Bij de leningen op afbetaling treedt in 6,30% van de dossiers een wanbetaling op en bij kredietopeningen geldt dat voor 3,40% van de dossiers.
- Bij hypothecaire kredieten komen wanbetalingen veel minder vaak voor. **Kredieten voor roerende goederen** kennen een hoger aandeel wanbetalingen (1,47%) dan kredieten voor onroerende goederen (0,83%). Nochtans worden er meer kredieten voor onroerende goederen afgesloten.

De wanbetalingen en problematische schulden situeren zich dus voornamelijk bij personen die consumentenkredieten aangaan. Wat dit mee verklaart, is dat mensen met lage inkomens moeilijker toegang krijgen tot hypothecaire kredieten. Daardoor moeten zij voornamelijk ongedekte schulden aangaan via kredieten of leningen. Omdat deze meestal hoge intresten aanrekenen, lopen zij dus een hoger risico op problematische schulden (European Commission, 2023).

2.4.7. Soorten schulden

Uit de **Vlaamse** registratiedata van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling (Smets, 2024b, 2024a) valt af te leiden welke schulden volgens schuldhulpverleners het vaakst aanwezig zijn wanneer trajecten worden opgestart. De vijf meest voorkomende schulden zijn:

1. Nutsvoorzieningen (aanwezig in 53,10% van de trajecten)

2. Gezondheidszorg (aanwezig in 45,22% van de trajecten)
3. Fiscale schulden (aanwezig in 36,56% van de trajecten)
4. Telecom (aanwezig in 36,05% van de trajecten)
5. Huurschulden (aanwezig in 33,33% van de trajecten)

Deze top vijf gaat opvallend genoeg over **betalingsachterstanden voor basisbehoeften**. In de algemene bevolking treedt slechts bij 3,9% van de personen een betalingsachterstand voor deze basisbehoeften op, en bij 11,9% van personen die een risico lopen op armoede of sociale (POD Maatschappelijke Integratie et al., 2025a). Bij personen die een beroep doen op schuldhulpverlening zijn de betalingsachterstanden voor deze basisbehoeften opvallend oververtegenwoordigd.

Andere soorten schulden die volgens de Vlaamse registratiedata vaak voorkomen, zijn **leningen op afbetaling** (in 26,61% van alle trajecten), **kredietopeningen** (17,31%), **informele leningen** (17,05%) en **aankoop op afbetaling** (12,92%) (Smets, 2024b). **Strafrechtelijke boetes** komen in 29,33% van de trajecten voor (Smets, 2024b).

De **Brusselse** hulpvragers geven ook zelf aan dat **leefschulden** op vlak van energie, wonen, gezondheidszorg, telecom, net als **consumentenkredieten** bijdragen aan hun problematische schulden (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020).

Bij **Waalse** hulpvragers werd vastgesteld dat in twee derde van de dossiers zowel **kredietschulden** als **niet-kredietschulden** voorkomen (Jeanmart, 2019). In 29,8% van de dossiers betreft het uitsluitend niet-kredietschulden, terwijl in 3,7% van de dossiers enkel kredietschulden voorkomen. Hieruit kunnen we afleiden dat problematische schulden niet enkel bestudeerd kunnen worden door te kijken naar kredietschulden.

Binnen de niet-kredietschulden komen in de meerderheid van de Waalse dossiers schulden aan **overheidsinstanties** (75,2%), **energieleveranciers** (56,2%), **gezondheidszorgverleners** (54,5%) en **telecomleveranciers** (53,6%) voor.

In de **hoogte van de schulden** bij aanvang van schuldbemiddeling valt op dat in Brussel en Wallonië meer dan 50% van de hulpvragers een schuldbedrag heeft tussen de 5.000 en 25.000 euro. In Vlaanderen komt deze schuldhoogte slechts in 29,73% van de dossiers voor. De meeste Vlaamse dossiers kennen een schuldhoogte die ofwel kleiner is dan 5.000 euro ofwel groter is dan 20.000 euro (Jeanmart, 2019; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b)

Ook merken schuldbemiddelaars de **problematische opmars** van **Buy Now, Pay Later** (BNPL) of achteraf betalen (SAM vzw, z.d.a; Smets, 2024a, 2025). In essentie: een consument koopt online of in de winkel een product maar betaalt er niet onmiddellijk voor. Dat kan die later doen, zónder extra kosten, meestal binnen de 30 dagen of maximaal 2 maanden. De verkoper krijgt echter het geld wel onmiddellijk, door het BNPL-platform waarbij deze is aangesloten. Zolang de consument het geld volgens de overeengekomen afspraken betaalt aan het BNPL-platform, volgen er geen extra kosten. Betaalt de consument niet op tijd, dan volgen er extra kosten.

Door deze specifieke betaalmodaliteiten vallen de platformen die BNPL aanbieden niet onder Boek VII van het Wetboek van Economisch Recht (WER) dat consumentenkredieten regelt. Hierdoor moeten zij dus niet voldoen aan wettelijke (pre)contractuele verplichtingen waaraan kredietgevers wel moeten voldoen[5].

---

[5] Het gaat onder andere over (Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, 2015):

Deze BNPL-platformen bevinden zich in een grijze zone van de wetgeving. De nieuwe Europese richtlijn (EU) 2023/2225 van 18 oktober 2023 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2008/48/EG, 2023) breidt de consumentenbescherming uit tot (SAM vzw, z.d.d):

- kredietovereenkomsten van minder dan 200 euro;
- kosteloze en renteloze kredieten;
- kredieten die terugbetaalbaar zijn binnen de drie maanden met verwaarloosbare kosten;
- geoorloofde debetstanden die binnen één maand terugbetaald moeten worden.

Deze richtlijn moet ten laatste in november 2026 in België geïmplementeerd zijn. In afwachting daarvan waarschuwde de FOD Economie (2025) reeds voor de gevaren van BNPL.

Zolang de nieuwe richtlijn niet omgezet is in Belgische wetgeving kunnen personen die al schulden hebben, toch een beroep blijven doen op BNPL. Jongeren onder de 25 jaar die normaliter minder voorkomen in de kredietcijfers, blijken gevoeliger te zijn aan BNPL waardoor er steeds meer jongeren met schulden zijn (Kloek, 2024; Lowyck, 2025; Nederlands Jeugdinstituut, 2024; Smets, 2024a, 2025). Positief is dat huidig minister voor Consumentenzaken Rob Beenders de gevaren van deze platformen inziet en hierop zal inzetten in zijn legislatuur (Bosmans, 2025).

2.4.8. Schuldoorzaken

Binnen schuldoorzaken kan een onderverdeling gemaakt worden in vijf schuldencategorieën (Smets, 2024b):

- **Overlevingsschulden**: door een ontoereikend inkomen om noodzakelijke uitgaven te betalen, worden schulden gemaakt om te overleven. Deze komen het meest voor (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024a).
- **Overbestedingsschulden**: schulden als gevolg van een overdreven consumptiepatroon waardoor er (veel) hogere uitgaven zijn dan het inkomen toelaat. In heel wat gevallen zijn noodzakelijke uitgaven nog niet voorzien.
- **Aanpassingsschulden**: schulden als gevolg van het niet aanpassen van het uitgavepatroon na het meemaken van een levensgebeurtenis die leidt tot een daling in inkomen en/of een stijging in uitgaven.
- **Schulden ten gevolge van psychosociale problemen**: schulden ontstaan door een psychosociale problematiek (zoals verslaving of eenzaamheid) die ertoe leidt dat de persoon in kwestie (veel) uitgeeft om zich beter te voelen of door een gebrek aan zelfcontrole.
- **Afgeleide schulden**: die zijn schulden die de persoon in kwestie niet zelf maakte, maar krijgt van een andere persoon. Bijvoorbeeld schulden die worden geërfd, of de schadevergoeding die een kind jonger dan twaalf jaar moet betalen maar die in realiteit verhaald wordt op de ouders (Helder Recht, 2025a).

Overmatige schuldenlast vloeit in de eerste plaats voort uit armoede en ongelijkheid. Een inkomen dat te laag is, blijft de belangrijkste oorzaak van problematische schulden. Het gaat daarbij vooral over de disbalans tussen het beschikbare inkomen van het gezin en de uitgaven die noodzakelijk zijn om

---

- Verplichte vermeldingen zoals (art. VII.78):
  - Naam, voornaam, geboortedatum van de kredietnemer
  - Bestaan van een verplichte herroepingsrecht + termijn
  - Maximale JKP wat de totale kost inclusief rente en andere verplichte kosten op jaarbasis weergeeft
- Specifieke verplichtingen bij de ondertekening van het contract
  - Bepaalde clausules zoals ‘Gelezen en goedgekeurd …’ (art. VII.78)
- Informatie, advies- en ondervragingsverplichting (art. VII.69§2 WER)
- Kredietwaardigheid checken, waaronder de raadpleging van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) (art. VII.2§4 WER)

basisbehoeften te vervullen (Lea, 2021; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2023).

Andere redenen die leiden tot problematische schulden, zijn **levensgebeurtenissen** zoals ziekte, jobverlies, scheiding die zorgen voor een daling in de beschikbare inkomsten, het niet goed beheren van het beschikbare inkomen (bijvoorbeeld door **impulsaankopen**), een **structureel (te) laag inkomen**, opeenstapeling van **invorderingskosten**, **psychosociale problemen** (zoals verslaving) en **penale boetes** (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2020; Smets, 2024b).

De maatschappelijke druk om te consumeren, misleidende reclame en trends zoals online shoppen met uitgestelde betaalopties (zoals Klarna) worden ook soms als oorzaak aangeduid voor schuldenlast (Lea, 2021; Smets, 2024a). Mensen in armoede zijn vaak kwetsbaarder voor deze praktijken (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2023). Wanneer iemand al schulden heeft, kunnen de kosten verbonden aan invorderingsprocedures op hun beurt voor meer schulden zorgen. Er worden soms zeer hoge invorderingskosten aangerekend bij achterstallige facturen, tot zelfs hoger dan de oorspronkelijke factuur. Men spreekt hier letterlijk van een 'schuldenindustrie' waardoor een spiraal van schulden kan ontstaan (Smets, 2024a; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2023; Storms, E., 2020).

Hoewel structurele socio-economische factoren de belangrijkste oorzaak zijn voor problematische schulden, zijn er ook psychologische factoren die een invloed hebben. Mensen die impulsiever en minder bedachtzaam zijn of bepaalde attitudes hebben zoals materialistisme en risicobereidheid, hebben over het algemeen een hoger risico om in schulden te raken (Lea, 2021). Een derde van de personen in schuldbemiddeling komt volgens de hulpverlener vaak in de verleiding om dingen te kopen en geld uit te geven (Smets, 2024b).

Schuldhulpvrager hebben over het algemeen beperktere administratieve (58,14%) en digitale vaardigheden (28,33%) en een derde heeft moeilijkheden met plannen (Smets, 2024b). Daarnaast spelen ook financiële geletterdheid en ervaring een rol. De invloed van ervaring zorgt ervoor dat **jongeren** extra kwetsbaar zijn (Lea, 2021).

2.4.9. Hulpverlening

Schuldbemiddelaars vinden dat hulpvragers vaak (te) lang wachten om hulp te vragen waardoor er sprake is van een complexe schuldensituatie (Smets, 2024a). Daarnaast geldt dat er een samenhang is tussen het aantal betalingsachterstanden op kredieten en het toetreden tot de collectieve schuldenregeling: hoe meer betalingsachterstallen er zijn, hoe vaker er een beroep wordt gedaan op de collectieve schuldenregeling. 7,7% van de personen met 1 betalingsachterstand doen een beroep op de collectieve schuldenregeling, tegenover 29,8% van de mensen met 5 of meer achterstallen (NBB & CKP, 2024; Smets, 2024a).

2.4.10. Jongeren

In voorgaande kenmerken en eerder opgesomde cijfers, is de aanwezigheid van (meerderjarige) jongeren beperkt. Er is op dit moment weinig zicht op deze leeftijdsgroep, noch bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling noch in de CKP.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren geen schulden hebben of leningen en kredieten

aangaan. Toch melden erkende instellingen voor schuldbemiddeling een toename aan jongeren met schulden sinds de populariteit van BNPL-platformen (Bosmans, 2025; Smets, 2024a, 2025). Ook Lea (2021) stelde vast dat jongeren die voor het eerst zelfstandig gaan wonen hun inkomen zien dalen en de kosten zien toenemen. De kans wordt hierdoor groter dat zij gebruikmaken van kredieten om hun zelfstandigheid en levensstandaard te behouden. Hierbij geldt dat hoe financieel kwetsbaarder de thuissituatie was in het gezin en hoe jonger iemand zelfstandig gaat wonen, hoe groter de kans is dat deze jongere kredieten zal aangaan. Zeker jongeren uit kwetsbare gezinnen, uit (bijzondere) jeugdhulp en jongeren die sneller op hun eigen benen (moeten) staan, lopen meer risico. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de erkende instellingen voor schuldbemiddeling onvoldoende gekend zijn bij jongeren of dat zij de stap naar hulpverlening minder snel (durven) zetten.

Ondanks het beperkte zicht op deze groep, zeker op minderjarige jongeren, maar met de bezorgdheid van de erkende instellingen in het achterhoofd, is het nodig om extra aandacht aan deze groep te besteden en hun schuldensituatie in kaart te brengen. Zo kunnen problematische evoluties tijdig worden opgemerkt en aangepakt. Zoals het SocialDebt-project in Nederland toont (zie 5.6), zijn er zeker jongeren met schulden die de weg naar traditionele hulpverlening niet vinden.

2.4.11. Conclusie

Omdat er geen gegevens beschikbaar zijn over de cliënten die schuldbemiddelingstrajecten volgen bij andere actoren dan de erkende instellingen voor schuldbemiddeling, zijn bovenstaande vaststellingen en onderstaande conclusies vooral toe te schrijven aan cliënten van die erkende instellingen.

Problematische schulden in België treffen voornamelijk **sociaal en economisch kwetsbare bevolkingsgroepen** en worden gekenmerkt door een samenspel van sociaaldemografische, socio-economische en (soms) gedragsmatige factoren.

Alleenstaanden met of zonder kinderen, samenwonenden met kinderen, huurders, kortgeschoolden en niet-werkenden zijn sterk vertegenwoordigd. Veel van hen leven met een (te) laag of vervangingsinkomen, hebben beperkte administratieve of digitale vaardigheden of kampt met bijkomende psychosociale problemen. Er is dus vaak sprake van een multiproblematiek.

Hun schuldenlast situeert zich op verschillende domeinen. De voornaamste schulden zijn **overlevingsschulden op basisbehoeften** zoals energie, gezondheidszorg, huur en telecom, wat wijst op een precaire inkomenssituatie bij deze doelgroep. Ook consumentenkredieten komen regelmatig voor, met een hoger risico op achterstallen bij verkopen op afbetaling.

Er is een **duidelijke overlap** tussen het profiel van personen met problematische schulden en dat van **mensen met een (verhoogd) armoederisico**. Het algemene armoederisico ligt voor huurders, alleenstaanden (met kinderen), samenwonenden met drie of meer kinderen en kortgeschoolden aanzienlijk hoger. Bovendien zorgen consumentenkredieten er regelmatig voor dat deze personen (dieper) in de armoede belanden.

Deze bevindingen geven inzicht in het profiel van personen met problematische schulden, maar extra onderzoek is nodig om een volledig beeld te creëren. Momenteel ontbreekt het aan voldoende data vanuit andere partijen dan de erkende instellingen (zoals de advocaten, gerechtsdeurwaarders of notarissen die optreden als schuldbemiddelaar), en zijn er ook onvoldoende recente data op niveau van Wallonië en België.

Daarnaast waren we voor deze profielschets beperkt tot de informatie die vandaag de dag beschikbaar is. Omdat onbetaalde rekeningen niet worden geregistreerd, hebben we geen zicht op het bedrag aan openstaande rekeningen bij grote en typische schuldeisers, zoals huisvesting, gezondheid, telecom en energie. Daardoor kunnen ook geen proactieve stappen door hulpverleners worden gezet om die klanten te bereiken (tenzij vanuit de schuldeisers zelf, maar dan beperkt het zich

eerder tot het invorderingsproces). In het kader van **vroegsignalering** zou dit mogelijk wel interessant kunnen zijn (zie ook 5.3).

Bijkomend is het niet enkel relevant om met zekerheid inzicht te krijgen in wie welke soort schulden heeft, en welke profielen er gebruikmaken van de verschillende soorten schuldbemiddeling, maar ook om de **minnelijke en gerechtelijke schuldbemiddelingstrajecten te evalueren**. Mogelijk zijn bepaalde hulpverleningsvormen effectiever in de ene situatie dan de andere en een doorgedreven evaluatieonderzoek zou succes- en faalfactoren kunnen blootleggen en gerichte aanbevelingen kunnen doen. Het laatste onderzoek naar de werking en organisatie van de erkende instellingen dateert van 2012 (Op de Beeck & Brodala, 2011).

Op dit moment is het niet mogelijk om een gedetailleerde typologie van schuldensituaties uit te werken. Dit betekent dat er onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om systematisch onderscheid te maken tussen verschillende kenmerken van schulden, zoals de duur van de schuld, het type (bijvoorbeeld consumentenkrediet, huurachterstand, belastingschuld), de mate van invordering (zoals minnelijke of gerechtelijke stappen), en de inkomenssituatie van de betrokken personen of huishoudens. Deze beperking bemoeilijkt een diepgaand inzicht in de aard en complexiteit van schuldenproblematieken, en vormt een belangrijke uitdaging voor zowel beleidsvorming als praktijkgerichte interventies.

Relevante vragen die we nu onvoldoende kunnen beantwoorden omdat de data niet verzameld en geregistreerd worden of omdat er geen eenduidige definitie is, zijn o.a.:

- Wat is het percentage mensen met (problematische) schulden in de verschillende landsdelen, naar type schuld en per type schuldeiser?
- Hoe varieert dit over bevolkingsgroepen en doorheen de tijd?
- Hoe diep zijn de schulden, naar bevolkingsgroep, type schulden, leeftijd schuldenaar?
- Wat is de sociodemografische samenstelling van de groep mensen met problematische schulden?
- Wat is de samenstelling van de problematische schuld naar type schuld en type schuldeiser?
- Hoelang zitten mensen in schulden voor ze naar hulpverlening stappen en hoelang duren schuldhulptrajecten?
- Hoeveel en welke schulden worden in schuldbemiddelingstrajecten afgelost?
- Hoe vaak komt kwijtschelding voor, hoe verhoudt het bedrag van kwijtschelding zich tot de afbetaalde schulden, voor welke schulden wordt een kwijtschelding toegestaan?
- Hoe vaak komen mensen in schuldbemiddelingstrajecten terecht met niet-kwijtscheldbare schulden?
- Over hoeveel leefgeld beschikken mensen in schuldbemiddeling en in welke mate zijn ze in staat menswaardig te leven? Heeft dit een impact op de schulden die worden afbetaald of kwijtgescholden, of op herval of herroeping?
- Hoe vaak hervallen mensen in schulden, en welke schuldhulptrajecten liepen ze ervoor? Welke oorzaken liggen aan de basis van dat herval? Hoe is de sociodemografische samenstelling van de groep mensen die opnieuw in schulden belandt?
- Hoe vaak worden schuldhulptrajecten stopgezet door de schuldbemiddelaar of de cliënt, of in de collectieve schuldenregeling herroepen? Door wie wordt de herroeping ingeroepen en wat zijn de redenen hiervoor? Wat zijn de gevolgen, voor de betrokken gezinnen zelf, de schuldeisers en de samenleving? Hoe evolueert dit doorheen de tijd?

3. Hulp bij schulden

3.1. Inleiding

Problematische schulden kunnen in België op twee manieren worden aangepakt: via een minnelijke schuldbemiddeling en via een gerechtelijke procedure, de zogenaamde collectieve schuldenregeling.

- Minnelijke schuldbemiddeling is een vorm van hulpverlening voor wie schulden heeft, de maandelijkse aflossingen niet meer kan betalen en een regeling wil treffen met de schuldeisers. De begeleiding gebeurt door een schuldbemiddelaar. De schuldbemiddelaar kijkt naar de oorzaken van schulden, neemt contact op met de schuldeisers, onderzoekt de gegrondheid van de aangegane verbintenissen, onderhandelt met de schuldeisers over een haalbaar afbetalingsplan dat rekening houdt met de gezinscontext en een menswaardig bestaan en zorgt voor de correcte uitvoering. Voor deze hulpverlening is geen wettelijke maximumtermijn vastgelegd(Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025b).
- Een collectieve schuldenregeling (CSR) is een gerechtelijke procedure voor structurele schuldproblemen. Het doel is om in de mate van het mogelijke schulden af te betalen en de schuldenaar tijdens de afbetaling een menswaardig leven te garanderen. De schuldenaar dient hiervoor een verzoekschrift in bij de rechtbank met de vraag om toegelaten te worden tot de CSR. Bij toelating wordt er een schuldbemiddelaar (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025b). Een CSR met een minnelijke aanzuiveringsregeling (waarbij de schuldeisers akkoord gaan met het voorgestelde plan) duurt maximaal 7 jaar. In geval van een gerechtelijke aanzuiveringsregeling (waarbij de rechter een plan oplegt omdat de schuldeisers niet akkoord gaan) duurt de CSR maximaal 5 jaar .

Beide procedures zijn wettelijk verankerd. De wet betreffende de collectieve schuldenregeling werd op 5 juli 1998 gestemd en in het Gerechtelijk Wetboek opgenomen. De wet betreffende de minnelijke schuldbemiddeling werd op 3 mei 2024 gestemd en opgenomen in het Wetboek Economisch Recht. De aanzuiveringsregeling in de collectieve schuldenregeling *strekt ertoe de financiële toestand van de schuldenaar te herstellen, met name hem in staat te stellen in de mate van het mogelijke zijn schulden te betalen en tegelijkertijd te waarborgen dat hij zelf en zijn gezin een menswaardig leven kunnen leiden* (art. 1675/3 in: Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, 1999, p. 20). De minnelijke schuldbemiddeling *heeft tot doel een duurzame oplossing te vinden voor de financiële moeilijkheden van de schuldenaar en/of voor zijn problemen van overmatige schuldenlast. Zij heeft tot doel om de schuldenaar te helpen met diens verplichtingen ten aanzien van de schuldeisers, voor zover dit de schuldenaar en zijn gezin in staat stelt om een levensstandaard te behouden in overeenstemming met de menselijke waardigheid* (art. XIX.17 in: Wet van 3 mei 2024, art. 45, 135 betreffende de procedure en de verplichtingen van de minnelijke schuldbemiddelaar, Wetboek Economisch Recht, 2024)).

Schuldbemiddeling kan gecombineerd worden met andere vormen van hulpverlening die meer specifiek inzetten op het duurzaam beheren van het budget:

- **Budgetbegeleiding** is een vorm van financiële hulpverlening waarbij cliënten alle inkomsten zelf ontvangen en alle betalingen zelf uitvoeren. Ze worden hierin bijgestaan door een maatschappelijk werker. De maatschappelijk werker helpt bij het maken van een budgetplan, geeft advies en biedt persoonlijke ondersteuning. Het doel van budgetbegeleiding is om cliënten te leren hoe ze hun inkomsten en uitgaven zelf kunnen beheren (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025a)
- **Budgetbeheer** heeft hetzelfde doel maar is ingrijpender: cliënten geven een stuk autonomie uit handen. De maatschappelijk werker ontvangt tijdelijk alle inkomsten van de cliënten en voert de betalingen uit. Hierdoor worden betalingen correct en tijdig uitgevoerd. Cliënten

krijgen een leefgeld waarmee ze de noodzakelijke uitgaven kunnen betalen (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025a)

Dit hoofdstuk bespreekt de belangrijkste stakeholders die actief zijn in schuldbemiddeling, namelijk de invorderaars en de schuldbemiddelaars, met name de advocaten, de ministeriële ambtenaren of de gerechtelijke mandatarissen en de erkende instellingen voor schuldbemiddeling (EISB).

3.2. Invorderaars

3.2.1. Invorderaars in de minnelijke fase

Rekeningen die onbetaald blijven, zullen door de schuldeiser bij de schuldenaar in herinnering worden gebracht (SAM vzw, z.d.f). In eerste instantie gebeurt dit in de **minnelijke invordering**: daaronder verstaan we elke handeling die iemand moet aanzetten om zijn schuld te betalen, zonder tussenkomst van de rechter of uitvoerbare titel (Helder Recht, 2025b)

De **schuldeiser** kan zelf vragen om de rekening toch te betalen, maar kan daarvoor ook een invorderaar inschakelen. Dat is een persoon of organisatie die optreedt namens de schuldeiser om ervoor te zorgen dat openstaande facturen en schulden worden betaald (SAM vzw, z.d.f). Dat kan een **advocaat** zijn, een **incassobureau** dat geregistreerd is bij de FOD Economie, een **gerechtsdeurwaarder** of een **notaris**.

Invorderaars mogen in de minnelijke invordering **geen extra kosten aanrekenen** aan de schuldenaar voor hun werk. Het is de schuldeiser die in de minnelijke fase deze kosten moet betalen. De bijkomende kosten voor de schuldenaar in deze fase bestaan enkel uit de kosten die de schuldeiser had opgenomen in de overeenkomst met de schuldenaar of in de algemene voorwaarden; veelal een nalatigheidsinterest en/of schadebeding. De eerste herinneringsbrief is (meestal) gratis, en de andere kosten zijn beperkt.

Sommige schulden volgen een andere invorderingsroute. Schulden bij een overheidsinstantie, kredietverstrekker, elektriciteitsleverancier, gasleverancier, waterleverancier worden op andere manieren ingevorderd.

Figuur 2. Schema van de minnelijke invordering

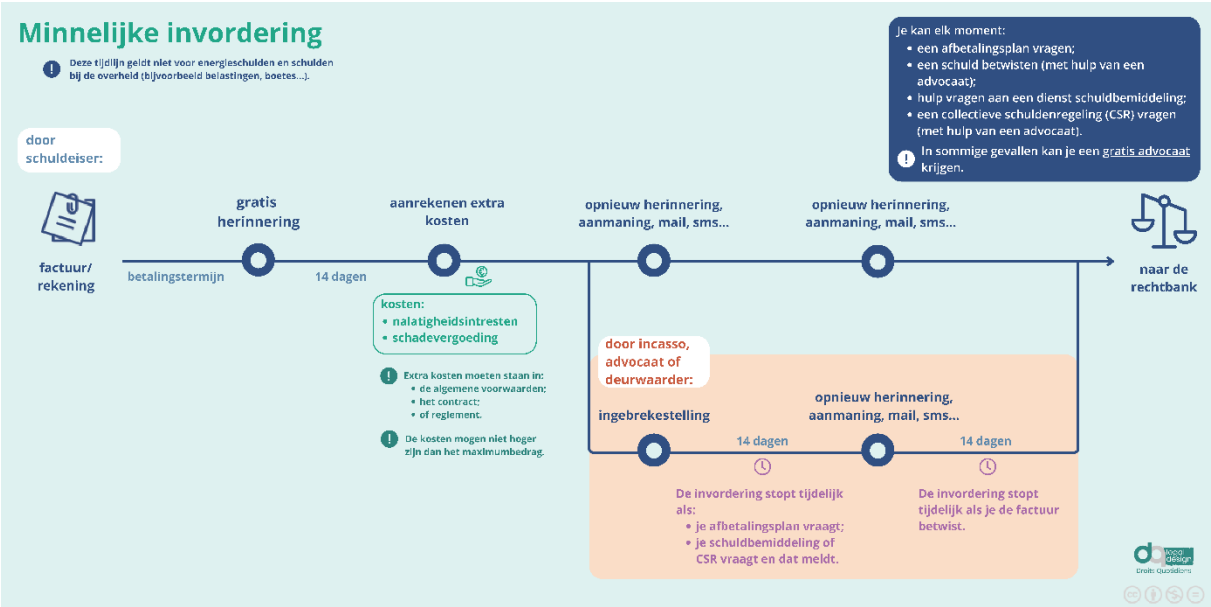

Bron: Budgetwijzer.be, 2025

3.2.2. Invorderaars in de gerechtelijke fase

Wanneer de schuldenaar ook na deze pogingen de rekening niet betaalt, kan de schuldeiser naar de rechtbank stappen om de betaling op te eisen. Vanaf dan spreken we van een **gerechtelijke invordering**. In deze fase mag **enkel de gerechtsdeurwaarder** nog optreden als invorderaar. In deze fase mag de gerechtsdeurwaarder wel extra kosten aanrekenen voor het geleverde werk. Die kunnen sterk oplopen waardoor de gerechtelijke invordering heel duur wordt.

De schuldenaar wordt via een dagvaarding uitgenodigd om aanwezig te zijn op de zitting in de rechtbank. De rechter beslist op die zitting wie wat moet betalen en noteert dit in een vonnis. Dit vonnis wordt nadien betekend (= bekendgemaakt aan de schuldenaar) en kan dus uitgevoerd worden. Vanaf dan heeft de schuldenaar 24 uur om de betaling in orde te maken. Gebeurt dat niet, dan zijn er dwangmaatregelen mogelijk zoals beslag op de inkomsten, bankrekening, meubels, auto of het huis van de schuldenaar.

Sommige schuldeisers hoeven niet naar de rechtbank maar kunnen dadelijk overgaan tot ingrijpende maatregelen om de betaling te verkrijgen. Dat is het geval voor schulden bij belastingen, boetes op het openbaar vervoer, verkeersboetes, een schuld via een notariële akte (bijvoorbeeld bij een krediet) of achterstallen van alimentatie of onderhoudsgeld. Voor deze schulden wordt er niet minnelijk ingevorderd, maar wordt er na de herinnering dadelijk overgegaan naar ingrijpende maatregelen.

Figuur 3. Schema van de gerechtelijke invordering

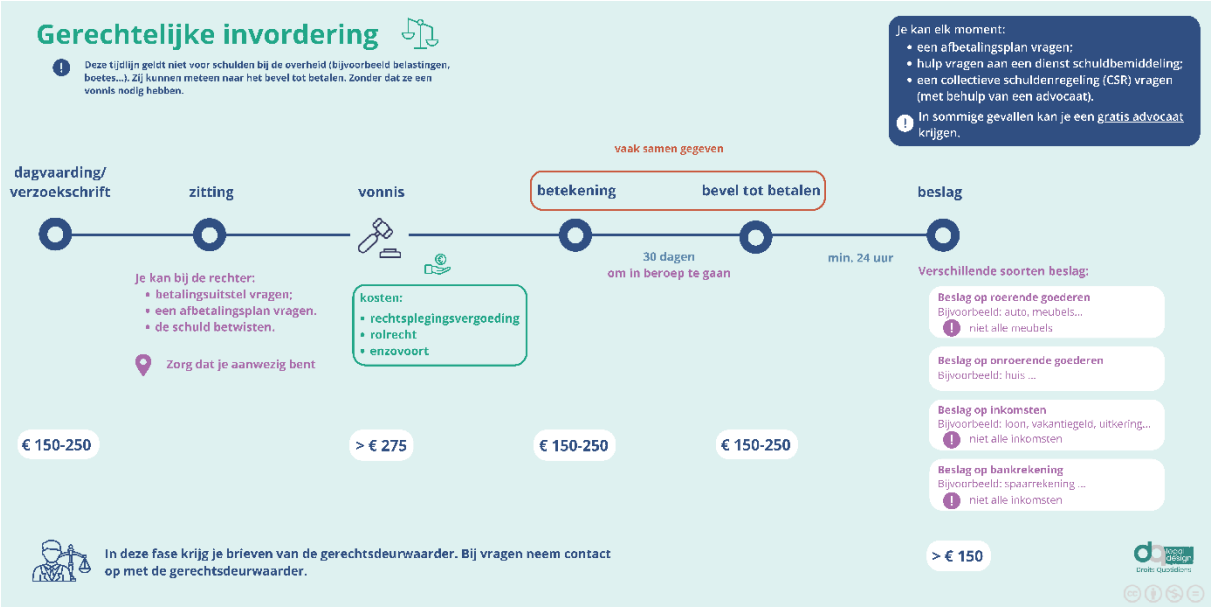

Bron: Budgetwijzer.be, 2025

3.3. Schuldbemiddelaars

3.3.1. Wie mag optreden als schuldbemiddelaar?

Het wettelijk kader voor schuldbemiddeling was tot 2024 beperkt tot:

- de wet betreffende het consumentenkrediet in het Wetboek Economisch Recht, en die was in principe slechts van toepassing indien er zich minstens één consumentenkrediet tussen de schulden bevond;
- de wet betreffende de collectieve schuldenregeling in het Gerechtelijk Wetboek.

Met de invoeging van het hoofdstuk minnelijke schuldbemiddeling in titel 3, boek XIX van het WER in 2024 werd er een wettelijk kader uitgewerkt voor de minnelijke schuldbemiddeling.

Wie mag aan schuldbemiddeling doen? Dat is in principe[6] voor de minnelijke en gerechtelijke procedure hetzelfde:

- **Advocaten**, in de uitoefening van hun beroep of functie;
- **Ministeriële ambtenaren**, in de uitoefening van hun beroep of functie;
- **Gerechtelijke mandatarissen**, in de uitoefening van hun beroep of functie;
- **Openbare of de private instellingen** die door de bevoegde autoriteiten zijn **erkend** om aan minnelijke schuldbemiddeling te doen.

Tot hiertoe gebeurde de minnelijke schuldbemiddeling overwegend door de erkende instellingen schuldbemiddeling (die hun erkenning krijgen vanuit de deelstaten) en was de gerechtelijke procedure overwegend voorbehouden voor advocaten, ministeriële ambtenaren en gerechtelijke mandatarissen. Het Observatorium Krediet en Schuldenlast (OKS) telde vast dat erkende instellingen amper optreden in de collectieve schuldenregeling: slechts in 10% van de gerechtelijke dossiers werd een erkende instelling aangesteld als schuldbemiddelaar (Dehon, 2025, p. 10). Omgekeerd gebeurde minnelijke schuldbemiddeling nauwelijks buiten de erkende instellingen. Het valt af te wachten of de invoering van de minnelijke schuldbemiddeling een impact heeft op die verdeling.

De dienstverlening door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling is gratis, tenzij het gaat over de collectieve schuldenregeling want daarvoor moeten ze de wettelijke kosten aanrekenen. De dienstverlening door de advocaten, ministeriële ambtenaren en gerechtelijke mandatarissen is niet gratis. Voor de collectieve schuldenregeling zijn ook zij gebonden aan de wettelijke kosten. Voor de minnelijke schuldbemiddeling mogen zij volgens de nieuwe wet ook kosten aanrekenen zonder hiervoor gebonden te zijn aan tarieven.

3.3.2. Kwaliteitsvereisten in schuldbemiddeling

De manier waarop die schuldbemiddeling moet gebeuren, wordt amper geduid in de wetgeving. Een gemeenschappelijke deler is dat zowel de wet over de collectieve schuldenregeling als de wet over de minnelijke schuldbemiddeling het behoud van de **menselijke waardigheid** voor de schuldenaar en diens gezin vooropstellen. Schuldbemiddelaars worden opgedragen om het budget zo op te stellen dat het leefgeld het behoud van de menselijke waardigheid kan garanderen (Art. 1675/17, § 3 in Wet van 3 mei 2024, art. 45, 135 betreffende de procedure en de verplichtingen van de minnelijke schuldbemiddelaar, Wetboek Economisch Recht, 2024; Art. XIX.28 in Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, 1999).

Hoewel zowel schuldbemiddelaars als rechters gebonden zijn aan het garanderen van het behoud van de menselijke waardigheid, laten de wetteksten na te expliciteren wat er onder menselijke

---

[6] In principe omdat het team Schulden van SAM vzw enkele aandachtspunten vermeldt: *In de wet op de minnelijke schuldbemiddeling wordt verwezen naar instellingen die erkend zijn om aan minnelijke schuldbemiddeling te doen, terwijl die er formeel niet zijn. Artikel 2 van het erkenningsdecreet verwijst momenteel enkel en alleen naar 'schuldbemiddeling', wat een dossier veronderstelt met een schuldenlast die geheel of ten dele uit een consumentenkredietovereenkomst voortkomt. Anderzijds lijkt de Memorie van Toelichting het vanzelfsprekend te vinden dat instellingen die erkend zijn voor 'schuldbemiddeling' ook de opdracht van 'minnelijke schuldbemiddeling' mogen en zullen opnemen.*

waardigheid wordt verstaan. Daardoor is de concrete invulling van het begrip in realiteit vaak afhankelijk van het beschikbare budget, de houding van de schuldenaar en de visie van de schuldbemiddelaar en rechter (Peeters et al., 2020). Nochtans is het kunnen leiden van een menswaardig bestaan een voorwaarde om de lange schuldafbouwtrajecten te kunnen volhouden. Zelf zien wij een oplossing in de referentiebudgetten die een wetenschappelijk onderbouwde, objectieve en transparante ondergrens definiëren van datgene wat nodig is om maatschappelijk te participeren. Een doorgedreven toepassing van de referentiebudgetten in schuldhulpverlening in het algemeen en de collectieve schuldenregeling in het bijzonder creëert uniformiteit en duidelijkheid en kan de effectiviteit van schuldbemiddeling vergroten (Peeters et al., 2020).

Opvallend is dat de minnelijke schuldbemiddelaar ook de opdracht krijgt te waken over de sociale rechten waarvoor de schuldenaar in aanmerking komt en dat de advocaten, de ministeriële ambtenaren of de gerechtelijke mandatarissen het bewijs moeten leveren van een bijzondere opleiding in minnelijke schuldbemiddeling en waarborgen moeten voorleggen voor hun bekwaamheid inzake overmatige schuldenlast. Hiermee lijkt de wetgever toch ook te sturen naar een kwaliteitsvolle hulpverlening.

Organisaties die beleidsondersteuning bieden, ijveren al jaren voor een concretere invulling voor de kwaliteitsvereisten voor schuldbemiddeling. Als het gaat over de berekening van het leefgeld formuleerden het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding (BAPN), het Observatorium Krediet en Schuldlast (OKS), het Centre d'Appui-Médiation de Dettes en het Steunpunt Mens en Samenleving (SAM) (2024) de aanbeveling om een gestandaardiseerd systeem op te leggen: "Stel een model-begrotingsrooster op … dat alle posten omvat die essentieel zijn om een menswaardig leven te leiden in onze huidige gedigitaliseerde samenleving en verplicht de schuldbemiddelaar te motiveren wanneer hij een post niet weerhoudt bij het berekenen van het leefgeld."

De voorbije jaren werden reeds wetsvoorstellen ingediend die de referentiebudgetten naar voren schoven voor de berekening van een menswaardig leefgeld. Bijvoorbeeld in het wetsvoorstel 2502/001 ingediend 11/02/2022 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers staat: *"Dit wetsvoorstel beoogt de bestaande berekening van het leefgeld, op basis van beslaggrenzen, te vervangen door een berekening op basis van referentiebudgetten. Dit instrument laat toe om een berekening te maken op maat van de leef- en gezinssituatie van elke schuldenaar en zorgt ook voor gelijkwaardigheid tussen schuldenaren. […] Ook binnen de schuldhulpverlening bewijzen deze budgetten reeds hun nut: verschillende maatschappelijk werkers en schuldbemiddelaars doen er een beroep op om de hoogte van het leefgeld te bepalen. Het gaat dan meer specifiek om de MELISA-tool […]."*

De referentiebudgetten worden al door sommige arbeidsrechters aangewend bij de vaststelling van en de controle op de hoogte van leefgeld (Arbrb. Gent afd. Brugge, 13 oktober 2014, AR 13/21/B); bij een dreigende herroeping door boedelschulden (Arbrb. Gent, afd. Brugge, 12 maart 2018, AR 16/299/A.), bij een bevrijdingsvraag van een borg (Arbrb. Gent, afd. Brugge, 10 oktober 2016, AR 14/441/B); bij de beoordeling of kosten ten laste gelegd kunnen worden van het Fonds ter Bestrijding van de Overmatige Schuldenlast (Arbrb. Gent, afd. Brugge, 26 mei 2014, AR 10/91/B); en bij een verzoek tot totale kwijtschelding van schulden (Arbrb. Gent, afd. Brugge, 11 december 2017, AR 16/84/B).

3.3.3. Erkenningsvoorwaarden voor de erkende instellingen voor schuldbemiddeling

De erkende instellingen schuldbemiddelingen (EISB) zijn openbare of private instellingen die erkend worden door de bevoegde overheden. Hun taak is om personen met financiële moeilijkheden te begeleiden via budgetbeheer of schuldhulpverlening (Departement Zorg, z.d.). Zij voldoen aan strikte voorwaarden:

- Erkenning door de bevoegde autoriteit
- Werknemers met gespecialiseerde opleiding
- Beschikbaarheid van een jurist (intern of extern)

De organisatie van deze instellingen is geregionaliseerd. Vijf entiteiten zijn bevoegd om instellingen te erkennen:

- Vlaamse Gemeenschap (inclusief Nederlandstalige instellingen in Brussel)
- Waals Gewest
- Duitstalige Gemeenschap
- COCOF (Franstalige instellingen in Brussel)
- GGC (bicommunautaire instellingen in Brussel)

In 2024 telde België in totaal 566 erkende diensten voor schuldbemiddeling. In Vlaanderen zijn dit enkel de OCMW's, CAW 's en OCMW-verenigingen. In Brussel en Wallonië kunnen ook lokale vzw's erkend worden. De verdeling van EISB is als volgt (Dehon, 2025):

- Vlaanderen: 313
- Wallonië: 216
- Duitstalige Gemeenschap: 4
- Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie (GGC, Brussel): 27
- Commission communautaire française (COCOF, Brussel): 6

Hoewel het aantal diensten relatief hoog lijkt voor België zijn er significante verschillen in spreiding en capaciteit. Zo beschikken liefst 60 Waalse gemeenten niet over een eigen schuldbemiddelingsdienst. De inwoners van deze gemeenten kunnen meestal een beroep doen op vzw's die erkend zijn om aan schuldbemiddeling te doen, en waarbij het werkingsgebied ruimer is dan een enkele gemeente (Dehon, 2025):

Daarnaast is de capaciteit van de instellingen ontoereikend: in 2023 waren er naar schatting 549.000 mensen met betalingsproblemen[7], wat neerkomt op één erkende dienst per ongeveer 971 dossiers. In realiteit is deze verhouding problematisch omdat niet alle diensten die hoeveelheid dossiers aankunnen. Het verschil tussen de gewesten legt dit pijnpunt verder bloot. In Vlaanderen is er 1,6 EISB per 1.000 inwoners, terwijl dit in het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk gewest respectievelijk 0,7 en 0,6 EISB per 1.000 inwoners is.

3.4. Aanvullende stakeholders en aandachtspunten

Naast de formeel erkende actoren zijn er nog andere stakeholders die een invloed hebben op het veld van schuldhulpverlening:

- opleidings- en vormingsinstellingen die bemiddelaars opleiden;
- lokale overheden (OCMW's) die schuldbemiddeling coördineren;
- ngo's en armoedeorganisaties (bijv. Netwerk tegen Armoede) die bruggen slaan tussen cliënten en hulpverlening;
- kredietinstellingen die hun eigen invorderingsdiensten hebben;
- politiek verantwoordelijken die bevoegd zijn voor regelgeving en subsidiëring.

Er is nood aan meer structurele samenwerking tussen deze actoren, vooral om de ongelijke spreiding en beperkte capaciteit aan te pakken. Interfederale samenwerking kan een hefboom zijn voor verbeterde toegankelijkheid.

[7] Het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast komt tot dit cijfer door het percentage van de bevolking dat zijn facturen niet tijdig kan betalen (om financiële redenen) te vermenigvuldigen met de Belgische bevolking van dat jaar (Dehon, 2025).

4. Van aanmelding tot nazorg: hoe verloopt schuldbemiddeling in België?

4.1. Inleiding

In dit onderzoeksproject willen we een eerste verkenning uitvoeren naar de weg die cliënten afleggen wanneer zij een beroep doen op een organisatie of professional voor minnelijke schuldbemiddeling en de collectieve schuldenregeling. Door de tijdsbeperking van dit onderzoeksproject kozen we ervoor om professionals te bevragen. In toekomstig onderzoek is het essentieel om ook de cliënten zelf te bevragen en hun ervaring in kaart te brengen.

4.2. Bevraging bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling

Om zicht te krijgen op de weg die een inwoner met overmatige schuldenlast aflegt en de bouwstenen waaruit hulpverleningstrajecten bestaan stuurden we een digitale vragenlijst uit naar erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Door een bevraging te gebruiken als dataverzameling, slagen we erin om in de korte looptijd van dit onderzoek toch zoveel mogelijk inzicht te verwerven.

De volledige vragenlijst is te vinden in Bijlage 2. Vragenlijst erkende instellingen voor schuldbemiddeling. We hanteerden overwegend gesloten vragen maar lieten via enkele open vragen de kans om extra toelichting te voorzien. De verspreiding van de vragenlijst verliep via ons netwerk. Volgende organisaties werden gecontacteerd:

- Alle BIZ-regio's en hun stuurgroepen
- Le Centre d'Appui aux Services de Médiation de Dettes de la Région de Bruxelles-Capitale
- Het Observatorium Krediet en Schuldenlast, dat helaas omwille van een eigen lopende dataverzameling niet in de mogelijkheid was de vragenlijst te verspreiden onder hun leden
- De referentiecentra van Waalse provincies: MEDENAM, Creno, GILS en GA
- De Brusselse en Waalse OCMW's die met REMI werken

In de begeleidende mail benadrukten we dat de vragenlijst verspreid mocht worden in het eigen netwerk. De vragenlijst stond open tussen 2 juni en 16 juni 2025. We ontvingen uiteindelijk een vragenlijst van 149 respondenten, waarvan 98 vragenlijsten volledig waren ingevuld. Niet alle vragen waren verplicht en dus werd ook niet elke vraag door elke respondent ingevuld. Daarom geven we in onderstaande analyse steeds weer hoeveel personen een vraag invulden.

Daarnaast vroegen we aan de respondenten om zich te identificeren op het niveau van type organisatie en regio. Hierdoor bestaat de kans dat meerdere respondenten uit dezelfde organisatie de vragenlijst invulden.

We beoogden geen representatieve vragenlijst omdat dit niet haalbaar was gezien de korte tijdspanne van dit onderzoek. De resultaten dienen enkel als een eerste verkenning van de bouwstenen waaruit schuldbemiddelingstrajecten bestaan. Toekomstig onderzoek kan dit verder uitklaren en bundelen in klantreizen waarbij ook de input van cliënten wordt meegenomen.

4.2.1. Gegevens over de respondenten

We kregen voornamelijk reacties (N = 147) vanuit OCMW's (90,48%) en CAW's (6,8%). De overige reacties kwamen vanuit een vzw erkend voor schuldbemiddeling, een Welzijnskoepel, SAAMO en een intergemeentelijke vereniging (elk 0,7%). SAAMO en de intergemeentelijke vereniging zijn niet erkend

om schuldbemiddeling in te richten. Welke rol zij opnemen als schuldbemiddelaar of in de begeleiding van cliënten in schuldbemiddeling is niet duidelijk.

De organisaties van de respondenten (N = 144) bevinden zich in de volgende provincies:

- Vlaams-Brabant (26,4%)
- Oost-Vlaanderen (23,6%)
- Antwerpen (20,8%)
- Limburg (9,7%)
- Luik (9,0%)
- West-Vlaanderen (6,3%)
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest (6,25%)
- Namen (0,7%)
- Waals-Brabant (0,7%)

De grote meerderheid van deze respondenten werkt dus in een Vlaamse organisatie. We vermoeden een lagere respons uit Brussel en Wallonië omdat ons netwerk hier minder sterk is uitgebouwd waardoor we minder kanalen hadden om de vragenlijst op korte termijn te verspreiden.

De vragenlijst (N = 145) werd voornamelijk ingevuld door maatschappelijk werkers (79,3%) en schuldbemiddelaars (9,0%). De overige functies waren hoofdmaatschappelijk werkers, coördinatoren, juristen, inhoudelijk consulenten of experten. Deze verhouding is te verklaren doordat de vragenlijst bedoeld was voor respondenten die zelf cliënten met schulden begeleiden.

Twee derde van de respondenten (67,4%, N = 147) heeft minstens zes jaar ervaring in schuldhulpverlening, 12,9% heeft drie tot vijf jaar ervaring en 19,7% heeft een beperkte ervaring van minder dan drie jaar.

4.2.2. Aanmelding bij de dienst

In het volgende deel van de vragenlijst zoomden we in op de manier waarop hulpvragers terecht komen bij de organisaties van de respondenten en welke stappen zij daarna doorlopen.

Hoe cliënten bij de organisaties terechtkomen varieert (zie Figuur 4), maar de meest voorkomende manier is dat cliënten zichzelf aanmelden.

Figuur 4. Aanmelding cliënt bij de erkende instelling voor schuldbemiddeling

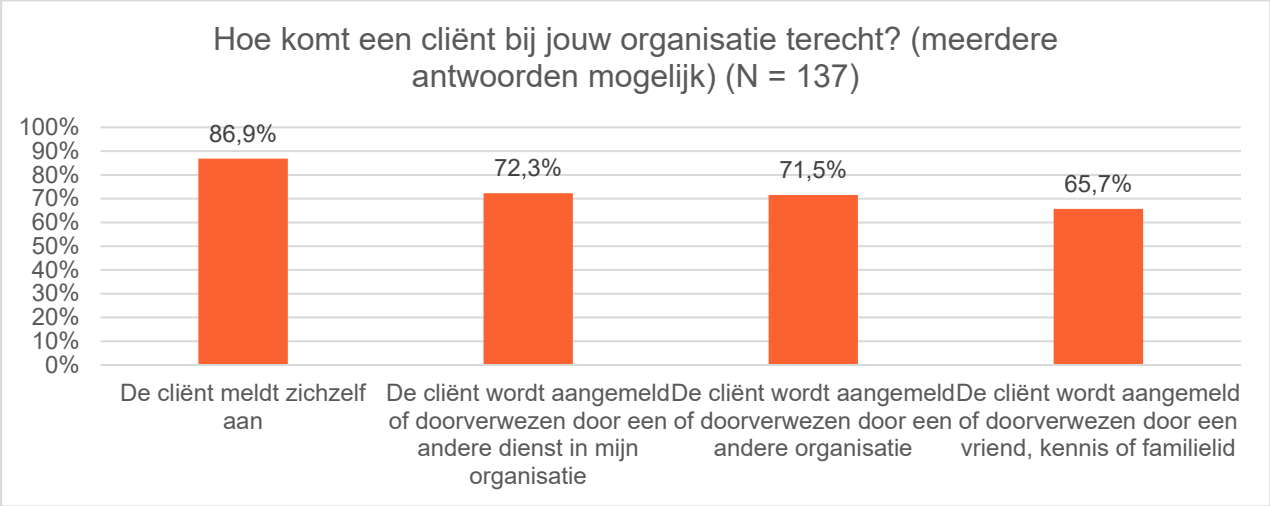

We vroegen ook **welke andere organisaties cliënten doorverwijzen of aanmelden**. Dat blijkt erg divers te zijn (zie).

Figuur 5). Veruit de meeste aanmeldingen komen van CAW's en OCMW's. Andere organisaties die vaak werden genoemd, zijn:

- Justitie (bijvoorbeeld justitiehuizen, politie, gevangenissen, deurwaarders)
- (Psychiatrische) ziekenhuizen
- Eerstelijnsgezondheidszorg (bijvoorbeeld huisarts, wijkgezondheidscentra en thuiszorg)
- Kind- en jeugdhulp (bijvoorbeeld Kind & Gezin, thuisbegeleidingsdiensten)

Bij bovenstaande opsomming is het onduidelijk of deze aanmelding gebeurde vanuit een rol als hulpverlener dan wel als schuldeiser aangezien zij beide rollen kunnen opnemen. Dit geldt ook voor scholen en ziekenfondsen.

De categorie 'Andere' is vaak gebruikt en bevat een grote verscheidenheid aan antwoorden variërend van organisaties zoals VDAB, beschut wonen, Lokale Advies Commissies en Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg tot kleinschalige lokale organisaties.

Ook schuldeisers blijken cliënten aan te melden (3,7%). Hoe die aanmelding precies verloopt is onduidelijk, maar het kan interessant zijn om verder te onderzoeken hoe schuldeisers omgaan met klanten die achterstal hebben en welke rol zij hierin zouden kunnen spelen in de toekomst (zie goede praktijk Vroegsignalering als wettelijke taak van alle gemeenten (NL)).

Figuur 5. Mate waarin organisaties cliënten doorverwijzen naar erkende instellingen voor schuldbemiddeling

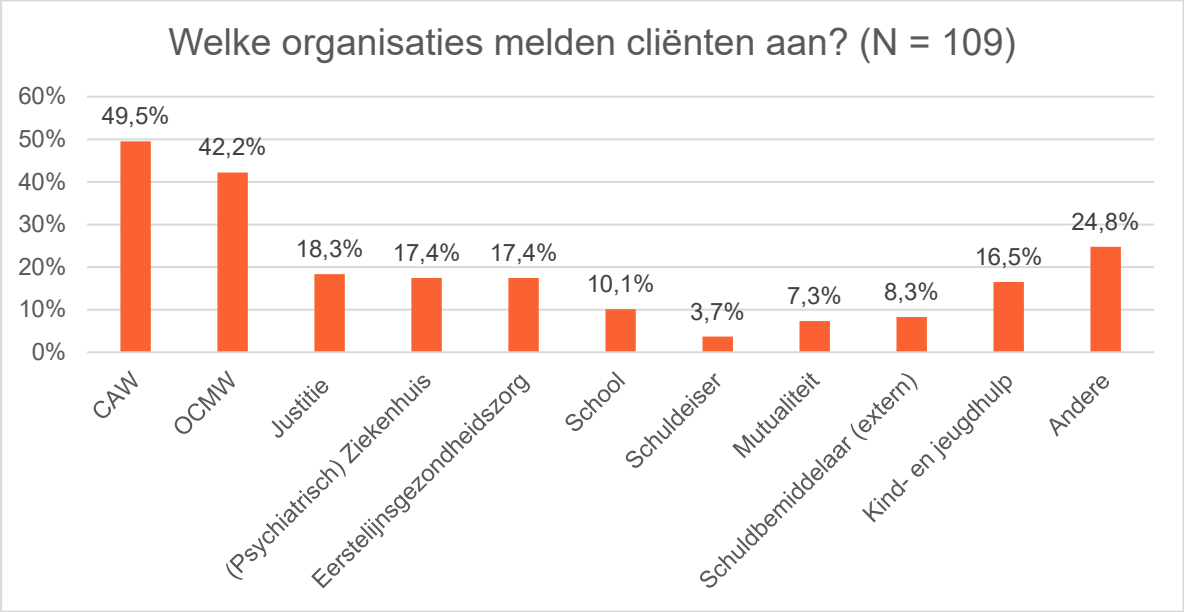

Het **aantal dagen dat er tussen de aanmelding en het eerste intakegesprek** zit, bedraagt gemiddeld 9,5 dagen, al zijn er uitschieters van 0 en 80 dagen. Twee derde van de respondenten (67,9%) heeft geen tot maximaal een week wachttijd. Bij 17,9% is er sprake van een beperkte wachttijd van 1 à 2 weken. 7,5% van de respondenten heeft een wachttijd van 2 à 3 weken. Tot slot is er bij 6,7% van de respondenten sprake van een (zeer) lange wachttijd van een maand of langer.

Figuur 6. Gemiddeld aantal dagen tussen de aanmelding en het intakegesprek bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling

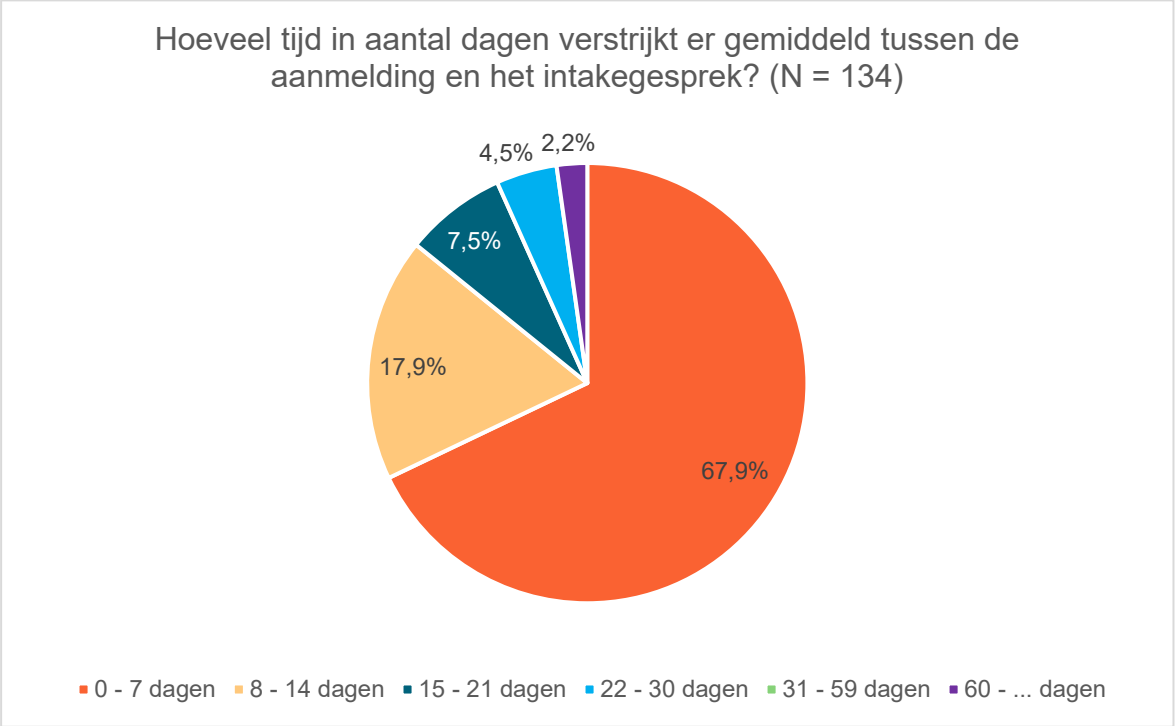

Van de 137 respondenten geeft iets meer dan de helft aan een apart **intaketeam** te hebben binnen de organisatie. Bij diegene zonder apart intaketeam is de persoon die het intakegesprek voert in de helft van de gevallen (56,7%) ook de persoon die de cliënt verder zal begeleiden. Als dit niet dezelfde persoon is (N = 28), wordt op basis van een teamvergadering (39,3%), een beurtrol (25%), de huidige dossierlast (21,4%), de leidinggevende (7,1%) of de aard van het dossier (7,1%) bepaald welke collega de cliënt zal begeleiden.

Een ruime meerderheid van de 135 respondenten (59,3%) werkt in een organisatie met een aparte dienst voor budget- en schuldhulpverlening. Waar dit niet het geval is, nemen meestal alle maatschappelijk werkers deze taken op. Al hebben sommige organisaties inhoudelijke experten die complexere dossiers opnemen.

4.2.3. Juridische ondersteuning binnen de organisatie

De meeste organisaties (89,6%) hebben een **jurist** in dienst, hetzij zelf of via een samenwerkingsverband. Dit is weinig verrassend aangezien dit een voorwaarde is om erkend te worden als erkende instelling voor schuldbemiddeling (Dehon, 2025).

Onderstaande figuur geeft inzicht hoe de **taken tussen jurist en maatschappelijk werker verdeeld worden**. Hierbij valt op dat de maatschappelijk werkers aanzienlijk meer taken opnemen dan juristen. Een uitzondering hierop is het opstellen van verzoekschriften voor de collectieve schuldenregeling. Dit doen vooral de juristen. Een derde van de respondenten geeft echter aan dat hun organisatie deze taak niet opneemt.

Onder **andere taken** geven respondenten te kennen dat het aanvragen van een leefloon, het uitputten van rechten, het uitvoeren van het budgetbeheer en het bijwonen van zittingen in de rechtbank eveneens onderdeel zijn van de begeleiding die **maatschappelijk werkers** bieden aan de cliënt. Andere taken die **juristen** opnemen, bestaan uit het geven van juridisch advies, het voorbereiden van zittingen in de rechtbank en het opvolgen van een interne collectieve schuldenregeling. Enkele

respondenten geven aan dat de beperkte aanwezigheid van hun jurist ervoor zorgt dat ze veel taken zelf moeten opnemen en dat de jurist voornamelijk advies geeft bij specifieke vragen.

Figuur 7. Taakverdeling tussen jurist en maatschappelijk werker in schuldhulptrajecten

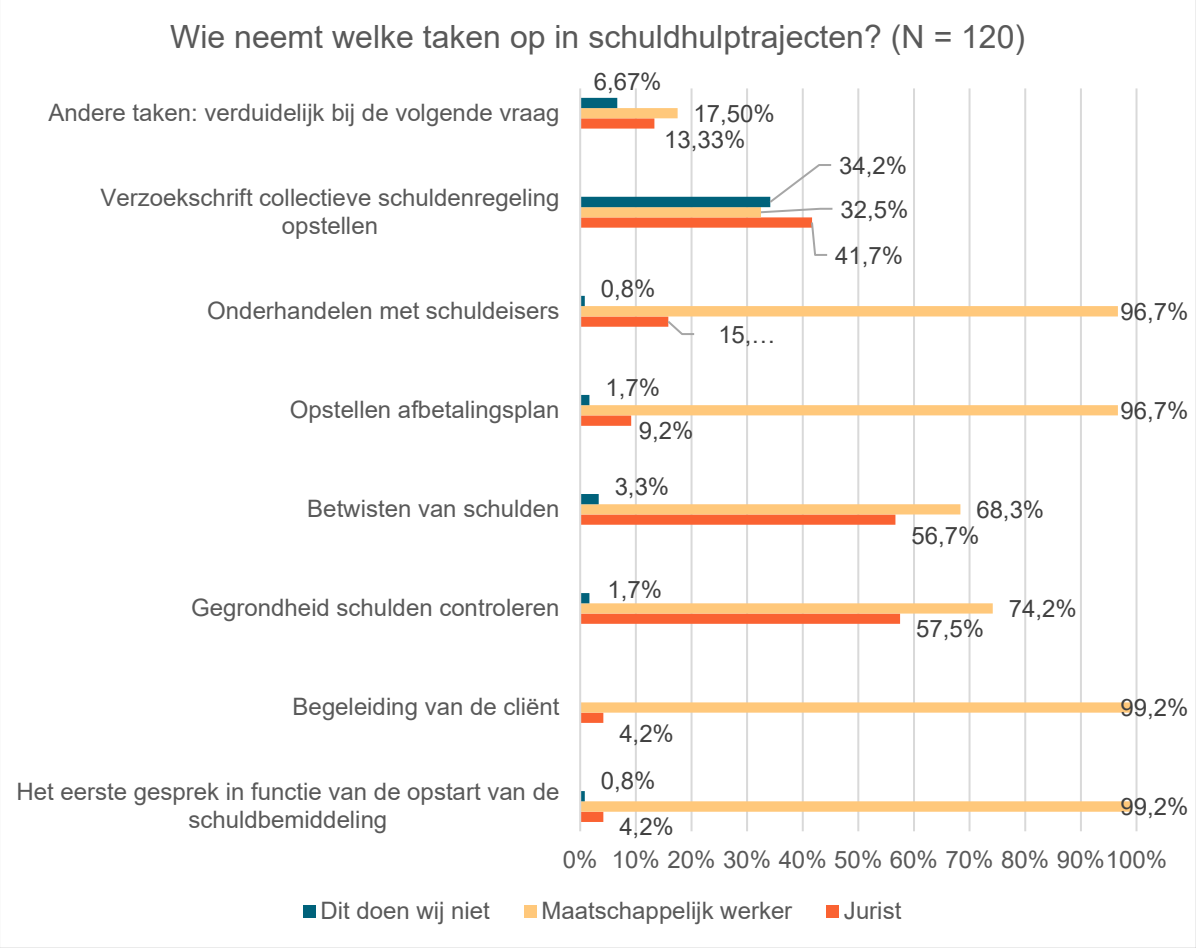

4.2.4. Opstart en begeleiding van trajecten

Trajecten kunnen relatief snel worden opgestart. Gemiddeld wordt er 22 dagen na het intakegesprek een gesprek gepland in functie van de **opstart** van de schuldbemiddeling. De mediaan (dit is het middelste getal in een oplopende rij van laag naar hoog) bedraagt 8,5 dagen. Het hogere gemiddelde wordt veroorzaakt door uitschieters tot 300 dagen.

De helft van de respondenten zegt slechts een **wachttijd** te hanteren van maximaal een week. Bij 15,8% van de respondenten is de wachttijd beperkt tot 1 à 2 weken. Bij 10,8% bedraagt de wachttijd 2 à 3 weken. Bij 11,7% van de respondenten volgt een eerste gesprek binnen de 3 à 4 weken na het intakegesprek. Bij eveneens 11,7% van de respondenten is er sprake van een (zeer) lange wachttijd van een maand of langer. Bij 5% van de respondenten is die wachttijd zelfs langer dan drie maanden.

Figuur 8. Gemiddeld aantal dagen tussen het intakegesprek en het eerste gesprek in functie van de opstart van de schuldbemiddeling

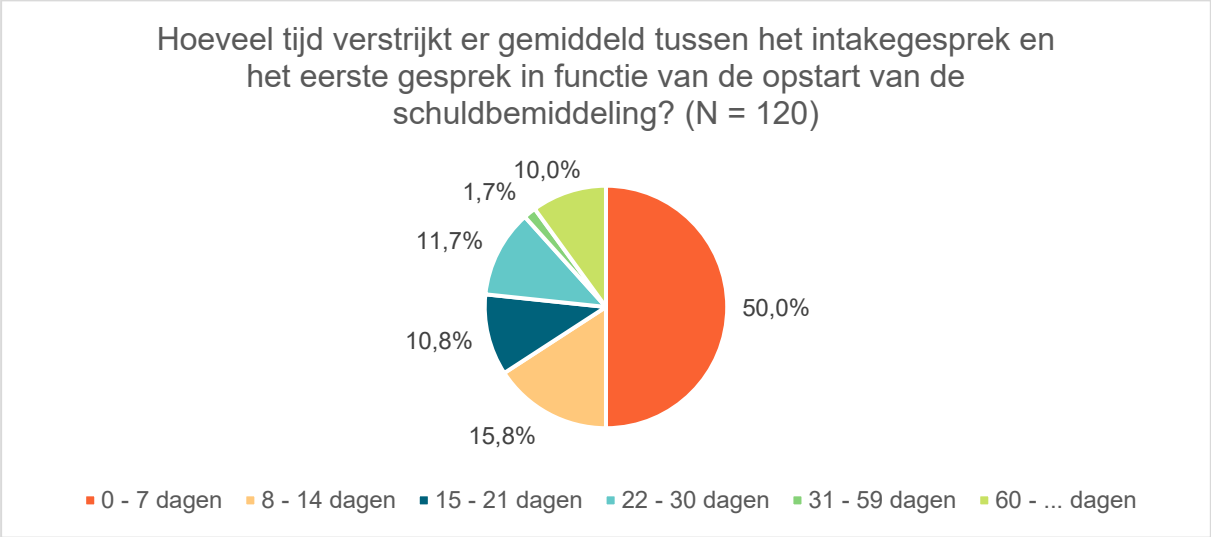

De respondenten (N = 121) stellen dat deze wachttijd door verschillende zaken wordt beïnvloed:

- de aanwezige werkdruk (81%)
- de urgentie van de problemen van de cliënt (64,5%)
- de complexiteit van het dossier (47,1%)
- personeelstekort (39,7%)
- de onbemiddelbaarheid van het dossier (15,7%)
- Andere redenen die via het open veld werden benoemd:
    - de mate waarin een cliënt meewerkt (7,4%)
    - de afwezigheid van de maatschappelijk werker (7,4%)
    - de aanwezigheid van een wachtlijst (3,3%)
    - de afhankelijkheid van een formeel moment om het dossier goed te keuren en toe te wijzen (bijvoorbeeld op een teamvergadering (2,5%)

Om deze wachttijd te overbruggen onderneemt 75% van de respondenten (N = 120) in de tussentijd (soms) al handelingen. Iets meer dan een derde doet dit voornamelijk wanneer er **dringende kwesties** spelen bij de cliënt zoals beslag, uithuiszetting of noodzaak om een collectieve op te starten. De hulpverlener neemt dan contact op met schuldeisers en deurwaarders om hen op de hoogte te stellen van de startende schuldbemiddeling, te onderhandelen naar aanleiding van een beslag, of om een zicht te krijgen op de schulden. Soms vragen ze ook de cliënt om alvast meer inzicht te verschaffen in hun financiële situatie of om al budgetbegeleiding op te starten.

Wanneer het traject gestart is, bieden de organisaties **verschillende vormen van hulpverlening** aan. De tabel hieronder biedt een overzicht van de mate waarin bepaalde vormen voorkomen. 64,5% van de respondenten zegt dat zij niet of (bijna) nooit optreden als schuldbemiddelaar in de collectieve schuldenregeling. Dat past bij de eerdere vaststelling in 3.3.1.

Tabel 1. Hoe vaak komen deze vormen van schuldhulp voor in uw erkende instelling voor schuldbemiddeling?

N = 124	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
Eenmalige ondersteuning bij schulden en afbetalingsplan. De cliënt kan nadien zelfstandig verder en wordt niet opgevolgd.	4,03%	10,48%	32,26%	**45,16%**	6,45%
Minnelijke schuldbemiddeling + budgetbegeleiding	4,03%	14,52%	25,81%	**42,74%**	8,06%
Minnelijke schuldbemiddeling + budgetbeheer	2,42%	3,23%	12,10%	**55,65%**	25,00%
Collectieve schuldenregeling waarbij de organisatie is aangesteld als schuldbemiddelaar	**14,52%**	5,65%	13,71%	12,10%	4,03%
Budgetbegeleiding voor een cliënt in collectieve schuldenregeling waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld	20,16%	21,77%	**30,65%**	16,13%	5,65%
Budgetbeheer voor een cliënt in collectieve schuldenregeling waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld.	8,87%	10,48%	25,00%	**44,35%**	6,45%

92% van de respondenten (N = 125) geeft aan dat zij op **huisbezoek** gaan tijdens de schuldbemiddeling. Degenen die dit niet doen, geven als voornaamste redenen tijdsgebrek en het niet-verplichte karakter van huisbezoeken.

Het gebeurt dat een cliënt een andere maatschappelijk werker krijgt toegewezen tijdens de begeleiding. Veruit de voornaamste reden hiervoor is de langdurige **afwezigheid van de maatschappelijk werker**, opgevolgd door de overgang naar een andere vorm van schuldhulp. Het ontbreken van een klik of een te complex dossier worden nauwelijks aangeduid als redenen om een andere maatschappelijk werker toe te wijzen. Andere redenen zijn zoals verlofperiodes, herverdeling van dossiers bij hoge werkdruk, een verhuizing van de cliënt naar een wijk waarvoor de maatschappelijk werker niet verantwoordelijk is, de interne regel dat er na een bepaalde looptijd verplicht een collega het dossier overneemt, een maatschappelijk werker die van functie of takenpakket wisselt of omdat de betrokken maatschappelijk werker een agressie-incident meemaakte met de cliënt.

Ongeacht of het traject vlot verloopt, duren schuldhulptrajecten gemiddeld drie jaar, uitschieters van 3 tot 120 maanden. Wat deze grote verschillen verklaart, werd niet bevraagd, maar is wellicht relevant voor toekomstig onderzoek.

Figuur 9. Looptijd van schuldhulpverleningstrajecten

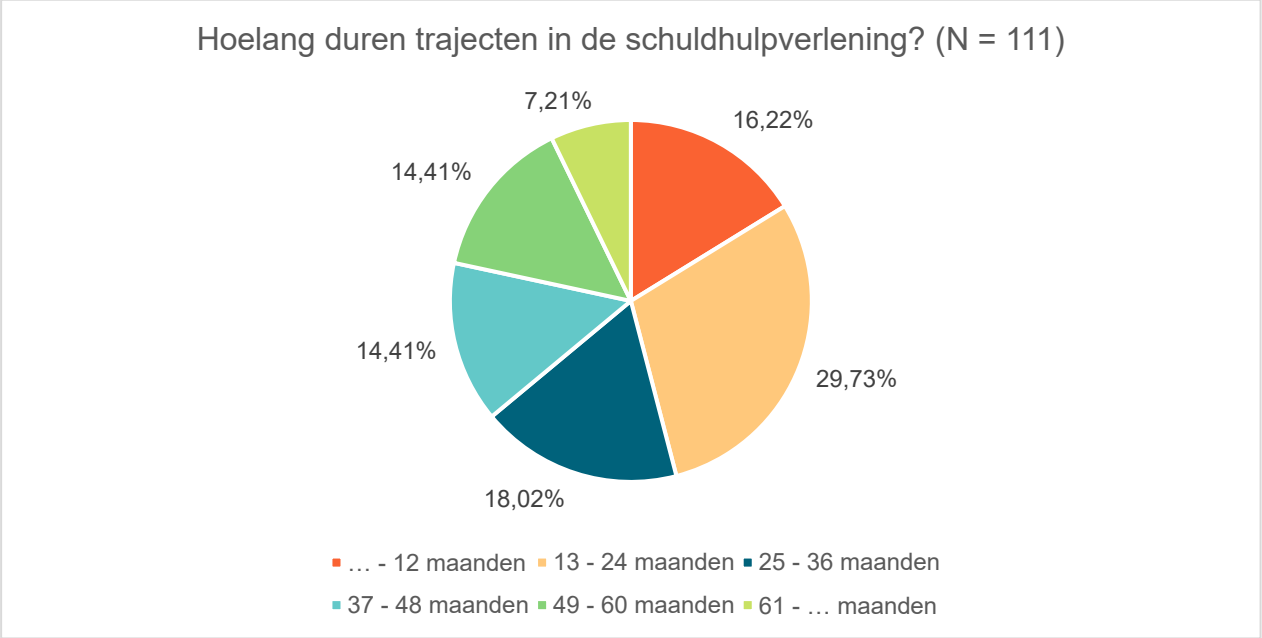

4.2.5. Afbouw en nazorg

Welke redenen zijn er waarom cliënten het schuldbemiddelingstraject, al dan niet succesvol, verlaten? 69,8% van de respondenten stelt dat dit vaak tot bijna altijd het geval is omdat de cliënt **schuldenvrij** is. Andere redenen zijn dat de cliënt **eenzijdig** beslist om het traject **stop te zetten** (28,6%), omdat de cliënt niet schuldenvrij is maar wel het **budget en de schulden zelf kan beheren** (25,2%) en omdat er een **doorverwijzing** gebeurt naar een **collectieve schuldenregeling** bij een externe schuldbemiddelaar (21,0%).

Dit geeft aan dat in de meeste gevallen het doel van de schuldbemiddeling wordt bereikt. Naast de voorziene antwoordopties (zie Tabel 2) gaven enkele respondenten andere redenen aan. De meest vermelde andere redenen zijn een verhuis van de cliënt, de overgang naar bewindvoering en de cliënt die zelf het beheer in handen neemt. Om gedetailleerder zicht te krijgen op de redenen waarom de hulpverlening verlaten, is verder onderzoek nodig, niet in het minst door een bevraging bij de cliënten zelf.

Tabel 2. Redenen waarom cliënten de schuldbemiddeling verlaten.

N = 119	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
De cliënt is schuldenvrij	0,0%	2,5%	27,7%	**59,7%**	10,1%
De cliënt is niet schuldenvrij, maar kan het budget en de schulden zelf beheren	2,5%	17,6%	**54,6%**	24,4%	0,8%
De cliënt beslist eenzijdig om de schuldhulpverlening stop te zetten	0,8%	17,6%	**52,9%**	28,6%	0,0%
De maatschappelijk werker beslist eenzijdig om de hulpverlening stop te zetten	12,6%	**51,3%**	35,3%	0,8%	0,0%
Overgang naar andere vorm van hulpverlening	11,0%	23,7%	**55,9%**	9,3%	0,0%
Doorverwijzing naar collectieve schuldenregeling bij externe schuldbemiddelaar	9,2%	11,8%	**58,0%**	21,0%	0,0%

Ondanks dat cliënten schuldenvrij zijn, gebeurt het dat cliënten verdere ondersteuning willen of nodig hebben. 81% van de respondenten (N = 116) geeft aan dat zij in die gevallen nog **budgetbegeleiding** aanbieden. Een doorverwijzing naar **bewindvoering of budgetbeheer** gebeurt door twee derde van de respondenten. Respondenten gaven aan dat ze ook **administratieve ondersteuning** bieden, een **doorverwijzing** geven naar een externe begeleider of naar een cursus bij CAW of LIGO.

Geen hulp meer aanbieden nadat een cliënt schuldenvrij is, is zeer uitzonderlijk en wordt slechts door 1,7% van de respondenten aangeduid. Dit toont aan dat in de meeste organisaties cliënten ook nadat ze schuldenvrij zijn nog een beroep kunnen doen op hulpverlening wanneer dit nodig blijkt te zijn.

Om cliënten voor te bereiden op het einde van de schuldbemiddeling wordt er bij de meeste respondenten ingezet op het versterken van de **financiële redzaamheid van cliënten**. Slechts 6,8% van de respondenten geeft aan dat ze niet inzetten op financiële educatie. De overige respondenten geven aan dat ze dit op de volgende manieren doen:

Tabel 3. Respondenten die hulp aanbieden om de financiële redzaamheid van cliënten te versterken; aandeel respondenten die deze methode inzetten.

N = 118	In individuele trajecten	In groepstrajecten
Inzetten op administratieve vaardigheden	83,1%	31,4%
Inzetten op budgetteringsvaardigheden	83,1%	33,9%
Inzetten op digitale vaardigheden	60,2%	23,7%
Samenwerken met vrijwilliger	13,6%	0%

Om in te zetten op deze vaardigheden werken sommige organisaties samen met externen. Slechts 25,3% geeft aan dat ze niet samenwerken met externen. De overige respondenten werken samen met:

- LIGO, het vroegere Basiseducatie (28,3%)
- BudgetInZicht (27,3%)
- CAW (22,2%)
- Digibank of Digidokter (17,2%)
- Ook het OCMW, buurtcentra en SAM vzw worden beperkt vermeld.

Inzetten op het aanleren van deze financiële vaardigheden gebeurt bij 37% van de respondenten op maat van elke cliënt en enkel als de situatie stabiel is. 29% van de respondenten geeft aan dat hieraan wordt gewerkt vanaf de start van de hulpverlening, en 24% van de respondenten geeft aan dat hiermee pas gestart wordt in de afbouwfase. 16% stelt dat werken aan de financiële redzaamheid kan gebeuren op eender welk moment en slechts 6% begint er pas aan wanneer de cliënt schuldenvrij is.

Financiële educatie of werken aan financiële redzaamheid kan ook **preventief** worden ingezet om te vermijden dat mensen (opnieuw) in schulden terechtkomen. Meer dan twee derde van de respondenten (69,8%, N = 119) heeft geen preventief aanbod. Het aanbod van organisaties die wel preventief werken, bestaat uit workshops, infosessies of budgetcafés. Een kwart hiervan richt zich op jongeren, bijvoorbeeld door een budgetbeurs of preventieve lessen op school. Hiervoor wordt vooral samengewerkt met BudgetInZicht.

4.2.6. Collectieve schuldenregeling

De focus bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling ligt meer op minnelijke schuldbemiddeling. Zo geeft slechts **17,3%** van de respondenten (N = 104) aan dat hun organisatie wordt aangesteld als **schuldbemiddelaar** in de **collectieve schuldenregeling**. Hetzelfde aandeel stelt dat hun organisatie deel uitmaakt van een samenwerkingsverband dat aangesteld wordt als schuldbemiddelaar in de collectieve schuldenregeling, en waarvoor zij de cliëntbegeleiding voorzien.

76,9% van de respondenten treedt op als budgetbegeleider of budgetbeheerder voor cliënten die een collectieve schuldenregeling hebben bij een externe schuldbemiddelaar. 6,7% van de respondenten stelt dat hun organisatie enkel de verzoekschriften opstelt en 11,5 % stelt dat hun organisatie geen enkele rol binnen de collectieve schuldenregeling opneemt.

Van de respondenten die aangeven wel betrokken te zijn bij collectieve schuldenregelingen (N = 92), geeft iets meer dan de helft aan dat het verloop van deze trajecten anders is dan dat van hun minnelijke schuldbemiddelingstrajecten.

- Nemen ze zelf de rol op als **schuldbemiddelaar**, dan merken drie respondenten op dat ze meer **onderhandelingsmarge** hebben bij schuldeisers.
- Wanneer ze optreden als begeleider in **duo** met een (extern) schuldbemiddelaar stellen een tiental respondenten vast dat het **verloop strikter** is, dat er **minder ruimte is voor inspraak** vanuit de cliënt en dat de maatschappelijk assistent vaak moet optreden als **bemiddelaar** tussen de (externe) schuldbemiddelaar en de cliënt.

4.2.7. Visie op schuldhulpverlening

59,1% van de respondenten geeft aan te werken volgens een uitgewerkte visie op schuldhulpverlening. Deze visie wordt volgens de respondenten (N = 64) door een meerderheid (34,4%) of door iedereen (60,9%) van het team gedragen.

De **aanwezigheid van een gedeelde visie** draagt op verschillende manieren bij aan kwaliteitsvolle schuldhulpverlening. Voor deze respondenten (N = 40) is dit vooral doordat de visie dienstdoet als werkleidraad (42,5%), zorgt voor een uniforme aanpak (40%) en leidt tot een gedeeld doel binnen de schuldhulpverlening (32,5%). Andere beperkt genoemde voordelen van een gedeelde visie zijn het afbakenen van het takenpakket, een betere besluitvorming en het stimuleren tot evaluatie.

"Een uitgeschreven visie biedt voordelen: betere beslissingen, motivatie en inspiratie, en een gemeenschappelijk doel binnen een organisatie. Het helpt bij het plannen van acties, het herkennen van drempels en signalen te verzamelen." ~ schuldbemiddelaar

Het **ontbreken van een gedeelde visie** heeft volgens 31,9% van de respondenten (N = 47) ook een invloed op hun manier van schuldhulpverlening. Volgens hen (N = 14) uit zich dit voornamelijk in het ontbreken van een:

- uniforme aanpak, waardoor cliënten mogelijk ongelijk behandeld worden (71,4%);
- werkleidraad, waardoor (nieuwe) medewerkers niet altijd weten welke stappen ze moeten zetten (42,9%);
- gedeelde doelstelling in de schuldhulpverlening, waardoor iedereen eigen doelstellingen nastreeft (28,6%);
- taakonduidelijkheid, waardoor medewerkers niet altijd weten wie welke taken hoort op te nemen. (7,1%).

Opvallend is dat zowel de voor- als nadelen van het hebben of ontbreken van een uitgeschreven visie gelijklopend zijn. Gezien de hoge gerapporteerde gedragenheid binnen de organisaties van de respondenten lijkt het interessant om als erkende instelling voor schuldbemiddeling te verkennen of het uitwerken van (bepaalde delen van) een visie mogelijk is. Al is verder onderzoek nodig om vast te stellen in welke mate deze visie echt bedraagt aan deze voordelen.

4.2.7.1. Sterktes van de schuldhulpverlening

Respondenten werden in een open vraag gevraagd naar de sterktes van de schuldbemiddeling zoals zij die aanbieden (zie Figuur 10). Wat het vaakst werd vermeld, is het **maatwerk** dat geleverd wordt (41,6%) en de **toegankelijkheid van de maatschappelijk werker** (28,6%). Dit zijn beide zaken die veel beschikbaarheid en tijd vragen bij de maatschappelijk werker. Gezien de hoge werkdruk en het

steeds nijpender tekort aan maatschappelijk werkers, zeker in OCMW's (Develtere, 2022), is het niet vanzelfsprekend dat hulpverleners deze tijd kunnen maken. Om het maatwerk en de toegankelijkheid van de hulpverlener te blijven waarborgen, moeten organisaties voldoende ruimte in de taakbelasting kunnen voorzien.

"Wij werken enorm op maat. Stemmen ook actief af op mekaar. Mensen kunnen heel snel bij ons terecht, we zijn heel telefonisch bereikbaar. Weinig verloop schuldhulpverleners waardoor mensen heel lang dezelfde maatschappelijk werker behouden en er een vertrouwensband ontstaat." ~ maatschappelijk werker OCMW

"Omdat we zo nauw betrokken zijn, kennen we de client en kunnen we echt hulp op maat aanbieden." ~ maatschappelijk werker OCMW

Figuur 10. Sterktes in de werking van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling

Het inzetten op het empoweren van cliënten en hen stimuleren om baas te blijven over het traject werd ook meermaals vermeld. Onderstaand citaat geef mooi weer hoe ze dit juist doen.

"Onze individuele aanpak. We proberen de cliënt zoveel mogelijk te betrekken bij de stappen die we zetten. We nemen het even over, maar willen dat cliënt goed op de hoogte is van wat we doen. We zijn daarnaast heel toegankelijk voor de cliënten." ~ maatschappelijk werker OCMW

Naast deze sterktes werden in beperkte mate ook gesproken over het aanbieden van groepswerkingen (3,9%), steeds de minst ingrijpende maatregel voorstellen (2,6%) of neutrale bemiddeling tussen cliënt en schuldeiser (2,6%).

4.2.7.2. Werkpunten van de schuldhulpverlening

Het grootste werkpunt dat door de respondenten werd ingevuld, is het **gebrek aan een duidelijke visie en kader** (31,3%) (zie Figuur 11).

"Het zou fijn zijn om een algemeen kader te hebben, uiteraard met mogelijkheden tot individualisatie per dossier. Een algemeen kader zou ook goed zijn voor nieuwe werknemers om een mooie start te kunnen nemen en vertrouwen op te bouwen naar de begeleidingen toe." ~ maatschappelijk werker OCMW

Figuur 11. Werkpunten voor de erkende instellingen voor schuldbemiddeling

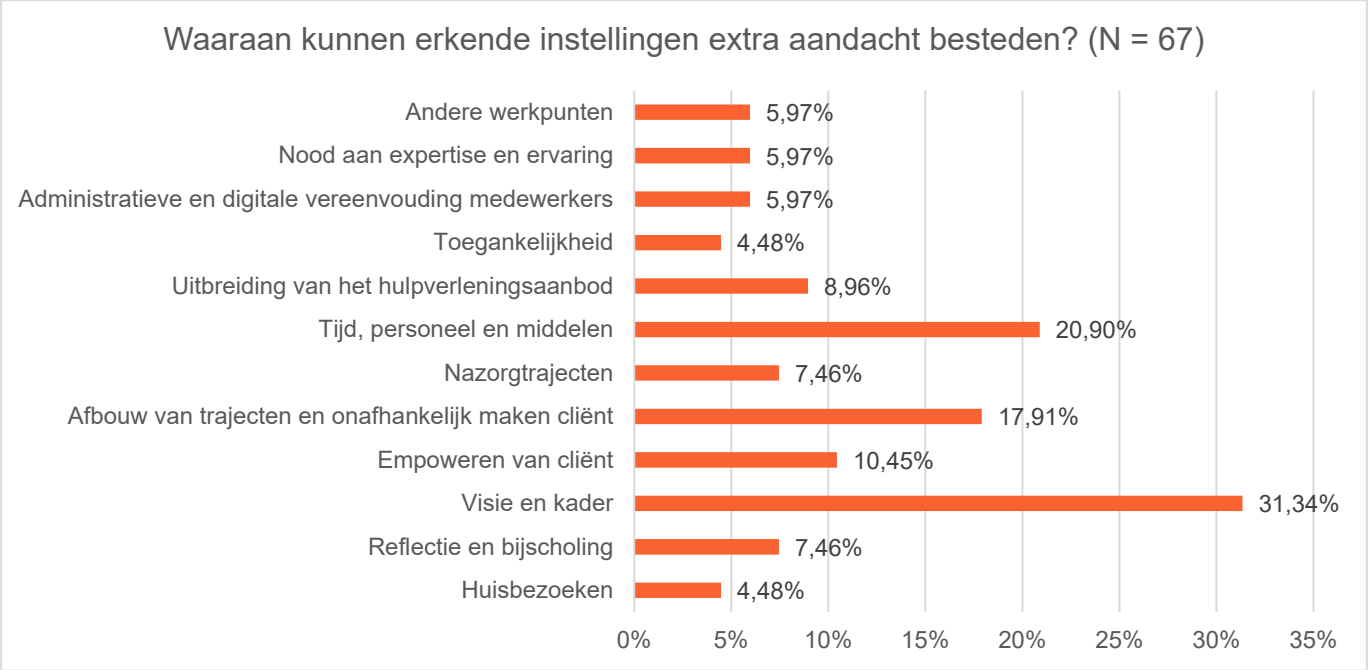

Ook een **gedeelde visie over OCMW's heen** wordt benoemd als iets dat zou kunnen bijdragen om tot meer gelijkwaardige hulpverlening te komen.

"Per OCMW is de aanpak zo verschillend (manier van schuldhulpverlening, benadering cliënt, nazorgtraject, …). Het zou een meerwaarde zijn dat dit meer gelijk loopt in alle OCMW's." ~ maatschappelijk werker OCMW

Andere vaak vermelde werkpunten zijn een **tekort aan tijd, middelen en personeel** (20,9%) en onvoldoende kunnen inzetten op de **afbouw** van trajecten (17,9%).

"De dossiers zijn steeds complexer. De werkdruk is zeer hoog aangezien er heel veel dossiers binnen komen. Door tijdsdruk kunnen we niet elk dossier even grondig bekijken." ~ maatschappelijk werker OCMW

Onder ‘andere werkpunten’ werden nog vermeld: het **gebrek aan erkenning** van het werk dat hulpverleners leveren, **gebrekkige samenwerkingen met externen** en cliënten die onvoldoende **eigenaarschap** krijgen of nemen over hun traject.

Net zoals bij de sterktes blijkt dat het hebben van voldoende tijd en medewerkers essentieel is om te komen tot goede schuldhulpverlening. Ook valt op dat de sterktes en werkpunten overeenkomsten vertonen met de voor- en nadelen over een gedeelde visie. We durven veronderstellen dat een goed uitgewerkte visie en handelingskader ondersteunen om schuldhulpverlening efficiënt én effectief te maken. Door te kunnen inzetten op financiële redzaamheid en de cliënt (opnieuw) eigenaarschap te laten nemen over diens budget, kunnen cliënten vlotter uitstromen en kunnen nieuwe dossiers worden opgestart.

“Duidelijkere richtlijnen die niet OCMW of CAW gebonden zijn, zouden een meerwaarde zijn (bijvoorbeeld een richtlijn naar een haalbaar aantal dossiers in een dergelijke begeleiding per VTE of richtlijnen rond het werken met een wachtlijst). Elk OCMW en CAW heeft zijn eigen sterktes en vragen, maar deze zouden meer gedeeld moeten worden, bijvoorbeeld door intervisies te organiseren” ~ Teamcoördinator OCMW

4.2.8. Conclusie

Deze bevraging brengt inzicht in de trajecten schuldbemiddeling die georganiseerd worden door de erkende instellingen schuldbemiddeling in België en de bouwstenen waaruit die trajecten zijn opgebouwd. Figuur 12 verheldert de verschillende stappen die een cliënt doorloopt van aanmelding tot einde van de schuldhulpverlening visueel.

Figuur 12. Schema van het verloop van schuldhulptrajecten bij erkende instellingen voor schuldbemiddeling

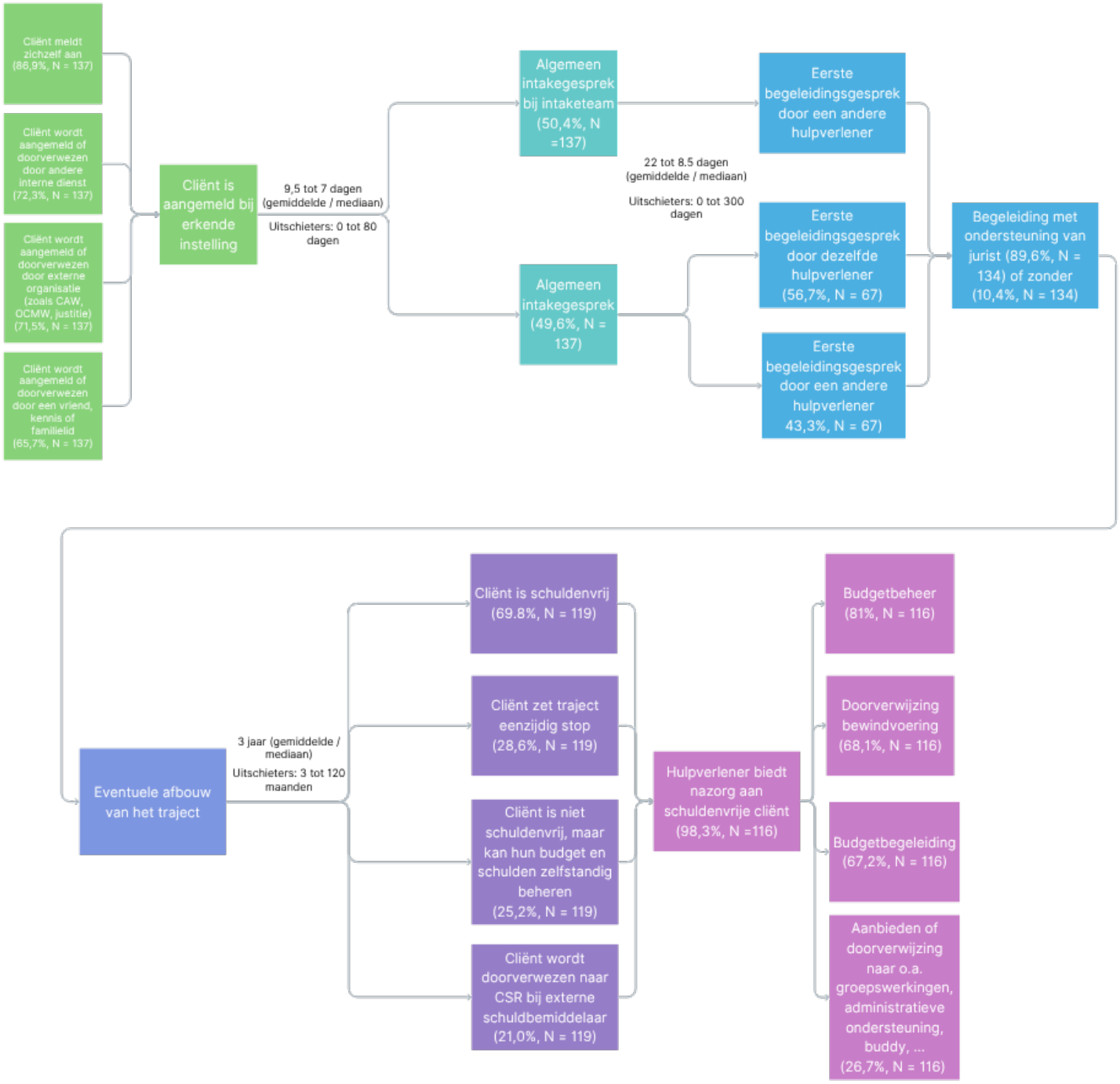

Als we de meest voorkomende antwoorden van de respondenten vertalen naar een fictieve casus, zou een traject er als volgt uitzien:

Figuur 13. Fictief modeltraject op basis van de meest voorkomende antwoorden

Sam heeft heel wat schulden, maar weet niet hoe zij deze schulden kan wegwerken. Ze meldt zichzelf aan bij de erkende instelling om een eerste afspraak te krijgen. Na 7 dagen krijgt zij een algemeen intakegesprek bij het daarvoor voorziene intaketeam. In dit gesprek blijkt dat de erkende instelling haar kan helpen met haar schulden.

Na 8,5 dag mag ze opnieuw langskomen voor het eerste begeleidingsgesprek met de toegewezen maatschappelijk werker. In de tussentijd vroeg die al enkele gegevens op en nam deze al contact op met de meest dringende schuldeisers.

Dit gesprek is het startpunt van de schuldhulpverlening. Het wordt een combinatie van schuldbemiddeling en budgetbeheer. Het duurt uiteindelijk drie jaar voor Sam schuldenvrij is. Tijdens de schuldbemiddeling werkte haar maatschappelijk werker al aan Sams administratieve, budgetterings- en digitale vaardigheden. Omdat Sam nog wat ondersteuning wenst, kan ze nog een tijdje in budgetbegeleiding blijven bij de maatschappelijk werker. Op het einde van de rit is ze klaar om zelfstandig verder te kunnen.

Dit verloop bevat weinig verrassingen en verloopt in lijn met de verwachtingen. Er zijn echter wel enkele **opvallende vaststellingen**:

Ondanks een relatief beperkte mediaanwachttijd **tussen aanmelding en intake** geeft bijna 7% van de respondenten (N = 134) aan dat deze **wachttijd minstens een maand** duurt, waarbij er zelfs uitschieters optreden tot tachtig dagen.

Hetzelfde valt op bij de tijd **tussen intake en het eerste begeleidingsgesprek** waarbij bijna 12% van de respondenten (N = 120) aangeeft dat de **wachttijd minstens een maand** bedraagt, opnieuw met uitschieters tot bijna tien maanden. Hoewel het over een minderheid gaat, heeft deze lange wachttijd negatieve gevolgen voor cliënten en hun schuldenproblematiek. Mogelijk is die langere wachttijd het gevolg van een **personeelstekort** of te **hoge werkdruk**.

Bij 71,5% van de respondenten (N = 137) ontmoet de cliënt minstens **twee verschillende hulpverleners**: een voor de intake (al dan niet via een apart intaketeam) en een voor de verdere begeleiding in het schuldhulptraject. Bij 4,2% van de respondenten (N = 120) is de jurist een van deze hulpverleners of komt deze er nog bovenop.

Iets meer dan **een op tien** respondenten geeft aan **geen jurist in dienst** te hebben. De kans is reëel dat zij toch een beroep doen op een extern jurist aangezien dit een van de erkenningsvoorwaarden is. Verschillende respondenten benoemen het hebben van **experten** of een **backoffice** ook als een **sterkte**.

Als een cliënt een nieuwe hulpverlener krijgt tijdens de schuldbemiddeling, is dit voornamelijk omwille **van langdurige afwezigheid van de hulpverlener**. Het zou interessant zijn om uit te zoeken welke redenen er aan de basis van de langdurige afwezigheid liggen. Heel wat signalen in deze vragenlijst en in andere bronnen duiden op een hoge werkdruk en personeelstekort.

Bijna **zeven op tien** respondenten (N = 119) geven aan dat zij **geen aanbod** hebben **financiële educatie** waarmee ze aan **schuld- of hervalpreventie** doen voor de bredere bevolking. Een respondent hekelt dit en suggereert om naast Huizen van het Kind ook “Huizen van het Budget” op te richten.

De **rol** van maatschappelijk werkers van **erkende instellingen voor schuldbemiddeling** binnen de **collectieve schuldenregeling** situeert zich bij drie vierde van de respondenten (N = 104) in het optreden als begeleider van cliënten die een collectieve schuldenregeling hebben lopen bij een externe schuldbemiddelaar. Al wordt ook iets minder dan een vijfde zelf aangesteld als schuldbemiddelaar in die procedure.

Bijna drie op vijf respondenten (N = 115) heeft een uitgewerkte **visie op schuldhulpverlening** in de organisatie die volgens de respondenten (N = 64) door zo goed als alle collega's wordt gedragen. Deze visie zorgt er volgens hen (N = 40) voornamelijk voor dat er een werkleidraad is, een meer uniforme aanpak en een gedeelde visie en doelstelling op de schuldhulpverlening.

Iets minder dan een derde van de respondenten zonder uitgewerkte visie (N = 47) schat in dat het ontbreken ervan een invloed heeft op hun schuldhulpverlening. Wat door de respondenten met een uitgewerkte visie genoemd werd als de grote voordelen, wordt door de respondenten die geen visie hebben omgekeerd benoemd als een gemis. Daarnaast geeft bijna een derde van de respondenten (N = 67) aan dat het ontbreken van een visie en kader een belangrijk aandachtspunt is. Het lijkt er dus op dat er een **groot draagvlak** is om te komen tot een gedeelde visie en dat die gedeelde visie heel wat **voordelen** met zich meebrengt.

Als **sterkte** van de schuldhulpverlening worden het vaakst het maatwerk en de toegankelijkheid van de maatschappelijk werker vermeld (N = 77). Om dit volwaardig te kunnen doen, is er nood aan voldoende tijd en haalbare werkdruk. Dat het **personeelstekort** door een op vijf respondenten (N = 67) als belangrijk aandachtspunt wordt vermeld, hoeft dus niet te verbazen.

Omwille van de beperkte duurtijd en ons uitgebreide netwerk in Vlaanderen bereikten we voornamelijk respondenten bij de Vlaamse erkende instellingen voor schuldbemiddeling. In deze beperkte analyse konden we niet bekijken of er opvallende verschillen zijn in de antwoorden van Vlaamse, Waalse of Brusselse instellingen. Dat is relevant voor verder representatief onderzoek. Het perspectief en de ervaring van de (ex-)cliënt mag hierin niet ontbreken.

4.3. Bevraging bij juristen en advocaten die als schuldbemiddelaar optreden in de collectieve schuldenregeling

De bevraging uit 4.2 biedt een goed zicht op de schuldhulp die door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling wordt georganiseerd. De focus lag daarbij op minnelijke schuldbemiddeling. De collectieve schuldenregeling (verder tot CSR afgekort) kwam amper aan bod omdat heel wat erkende instellingen deze taak niet of slechts ondersteunend opnemen. Daarom ontwierpen we een aparte bevraging voor de juristen en advocaten die als schuldbemiddelaar optreden in de CSR. De antwoorden brengen inzicht in de bouwstenen waaruit de CSR bestaat en de manier waarop deze vorm van schuldbemiddeling wordt georganiseerd.

We verspreidden de vragenlijst via ons netwerk en relevante partners in verschillende landsdelen:

- Vlaamse Vereniging van Advocaten-Schuldbemiddelaars (VVAS)
- Observatorium Krediet en Schuldenlast, dat helaas omwille van een eigen lopende dataverzameling niet in de mogelijkheid was onze vragenlijst te verspreiden.
- De referentiecentra van Waalse provincies: MEDENAM, Creno, GILS en GA.
- Orde van Vlaamse Balies
- De plaatselijke afdelingen van alle arbeidsrechtbanken: naar de e-mailadressen die beschikbaar zijn via de website www.rechtbanken-tribunaux.be, en meer specifiek naar onze persoonlijke contacten.
- Schuldbemiddelaars uit de sociale sector die aangesteld worden als schuldbemiddelaar in de CSR (vooral in Vlaanderen)

We vermeldden steeds dat de oproep gedeeld mocht worden met hun eigen contacten. Daardoor hebben we geen zicht op wie wel of niet werd bereikt en op het aantal unieke organisaties dat de vragenlijst invulde.

De vragenlijst liep van 6 juni 2025 tot en met 22 juni 2025 zodat er voldoende tijd was om een beperkte analyse uit te voeren op de resultaten.

De vragenlijst werd gestart door 56 personen en volledig ingevuld door 43 personen. Met deze vragenlijst geven we enkel een eerste verkenning weer van de werkwijze in de CSR. De vragenlijst en resultaten zijn omwille van de beperkte looptijd en het beperkte bereik **niet representatief**. De volledige vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 3. Vragenlijst schuldbemiddelaars collectieve schuldenregeling.

4.3.1. Kenmerken van de respondenten

De meeste respondenten (N = 56) zijn **advocaat-schuldbemiddelaars** (37,5%), **juristen** aangesteld als schuldbemiddelaar in de CSR voor een OCMW, CAW of samenwerkingsverband (35,7%) en **sociaal werkers** binnen een schuldbemiddelingsdienst van het OCMW (19,6%). Daarnaast werd de vragenlijst ook nog door anderen (7,1%) ingevuld waaronder een gewezen advocaat en een schuldbemiddelaar binnen een hiervoor erkende vzw.

Slechts een beperkt deel (5,6%) van de respondenten (N = 54) is exclusief actief als schuldbemiddelaar in de CSR. De meesten zijn daarnaast ook nog actief als advocaat (29,6%), jurist bij de algemene sociale dienst (24,1%), maatschappelijk werker binnen een schuldbemiddelingsdienst (24,1%), curator of bewindvoerder (18,5%) of jurist bij dienst schuldhulp van een erkende instelling (11,1%).

Een meerderheid (71,4%) van de respondenten heeft meer dan elf jaar **ervaring** in hun functie. Slechts 10,7% heeft minder dan drie jaar ervaring.

Onze respondenten (N = 53) zijn actief in de **arbeidsrechtbanken** van:

- Luik (41,5%): afdelingen Dinant, Luik, Namen, Verviers, Neufchâteau en Huy;
- Gent (24,5%): afdelingen Gent, Kortrijk, Brugge, Ieper, Veurne, Oudenaarde en Sint-Niklaas;
- Leuven (17%): afdeling Leuven;
- Antwerpen (13,2%): afdelingen Antwerpen en Turnhout
- Hasselt (3,8%): afdeling Hasselt.

De vragenlijst bereikte dus vijf van de negen arbeidsrechtbanken, waaronder de grootste regio's. Zowel uit Vlaanderen als Wallonië werden antwoorden ingestuurd.

Het aantal dossiers CSR dat op dit moment behandeld wordt door de respondenten (N = 53) varieert tussen 1 en 400. Het mediaanaantal bedraagt 40 dossiers en het gemiddelde 60. Zo'n 18,9% van de respondenten heeft minstens 95 dossiers. Figuur 14 geeft een detailoverzicht.

Figuur 14. Huidig aantal behandelde dossiers CSR door de schuldbemiddelaars

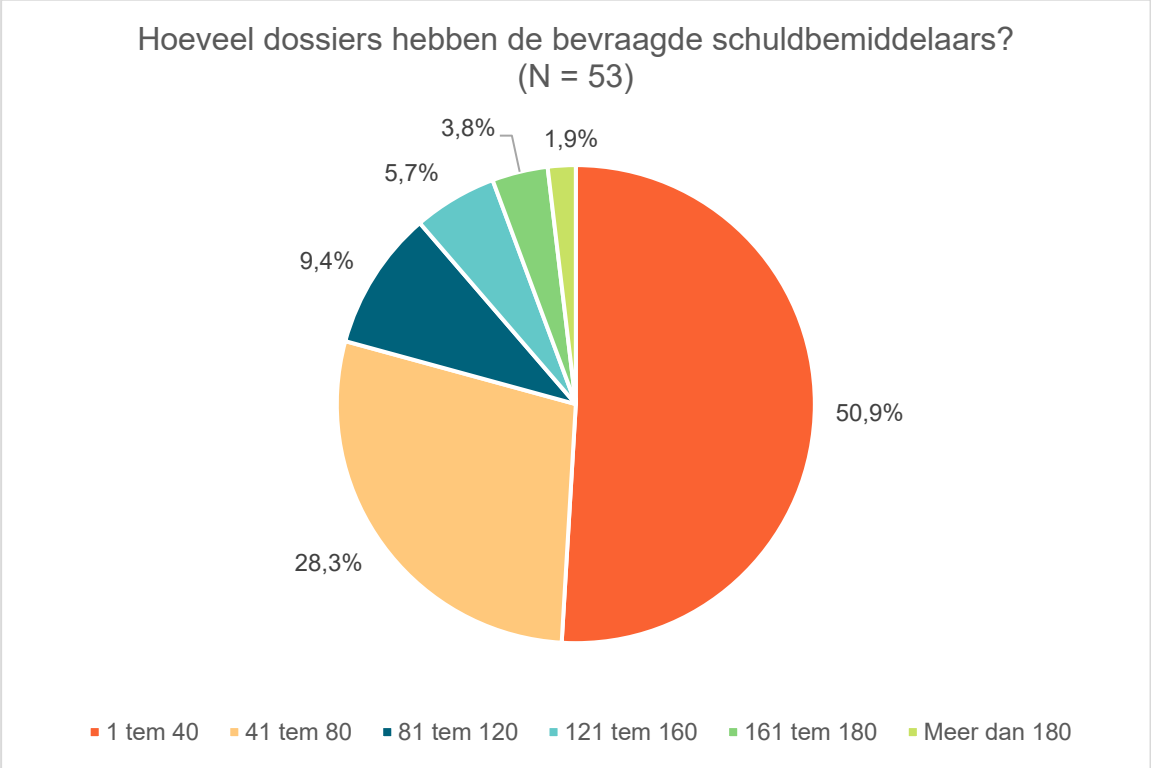

4.3.2. Verzoekschriften tot toelating van de procedure

De meerderheid (64,2%) van de respondenten (N = 53) stelt zelf **verzoekschriften** op voor de collectieve schuldenregeling. Zij (N = 30) geven aan dat hun cliënten op verschillende manieren bij hen terechtkomen om een verzoekschrift op te stellen. Meestal nemen cliënten rechtstreeks contact op (43,3%), worden ze doorverwezen door het OCMW (40%) en of worden ze doorverwezen door mond-tot-mondreclame. Ook doorverwijzingen vanuit de gerechtelijke wereld zoals advocaten en de rechtbank (23,3%), via minnelijke schuldbemiddelaars (6,7%) en via schuldeisers (3,3%) gebeuren.

Bij bijna alle respondenten die verzoekschriften opstellen (93,75%, N = 32) gebeurt het dat zij een voorstel formuleren voor de schuldbemiddelaar die aangesteld kan worden door de arbeidsrechter. Dit voorstel wordt bij 71% van hen (N = 31) soms gevolgd door de arbeidsrechter als de verzoeker toegelaten wordt tot de CSR. 22,6% geeft aan dat dit gevolgd wordt. Slechts 6,5% geeft aan dat dit voorstel niet wordt gevolgd.

4.3.3. Opstart

In de meeste gevallen doorloopt een cliënt de CSR voor de eerste keer (96,3%). Iets meer dan de helft van de respondenten geeft aan dat ze ook cliënten hebben die voor een tweede of volgende keer toegelaten zijn tot de CSR.

De **toewijzing** van een cliënt **aan een schuldbemiddelaar** gebeurt omwille van verschillende redenen:

- Omdat de schuldbemiddelaar werd aanbevolen door de opsteller van het verzoekschrift (64,3%).
- Omdat de arbeidsrechter een onafhankelijke keuze maakt (46,4%).
- Omdat ze als schuldbemiddelaar op de beurtrol staan (20%)
- Omdat ze geografisch goed gelegen zijn voor de cliënt (5,4%)

Na de toewijzing moet een **eerste afspraak** ingepland worden. Hiervoor nemen de respondenten (N = 48) contact op met de cliënt via een brief (58,4%), telefoongesprek (33,3%) of mail (8,4%). Ze vragen daarbij de cliënt om een afspraak te maken of doen zelf al een datumvoorstel. Bij 25% van hen organiseert de begeleidende maatschappelijk werker van de cliënt de eerste afspraak. Bij 6,3% van de respondenten gebeurt het dat de cliënt zelf contact neemt op basis van de gegevens in het toelatingsdocument tot de procedure.

Het aantal dagen dat er **tussen de kennisgeving van de aanstelling als schuldbemiddelaar en het eerste gesprek** bedraagt gemiddeld 14,5 dagen, al worden er uitschieters gerapporteerd van 2 tot 180 dagen. Iets meer dan een derde probeert die eerste afspraak binnen de week of binnen de 3 weken te plannen. 22,2% van de respondenten vermeldt een wachttijd van 2 à 3 weken. Een wachttijd van 3 weken tot een maand is van toepassing bij 4,4%. Tot slot is er bij 1 respondent sprake van een (zeer) lange wachttijd van ongeveer zes maanden.

Figuur 15. Gemiddeld aantal dagen tussen de kennisgeving van aanstelling als schuldbemiddelaar en het eerste gesprek met de cliënt

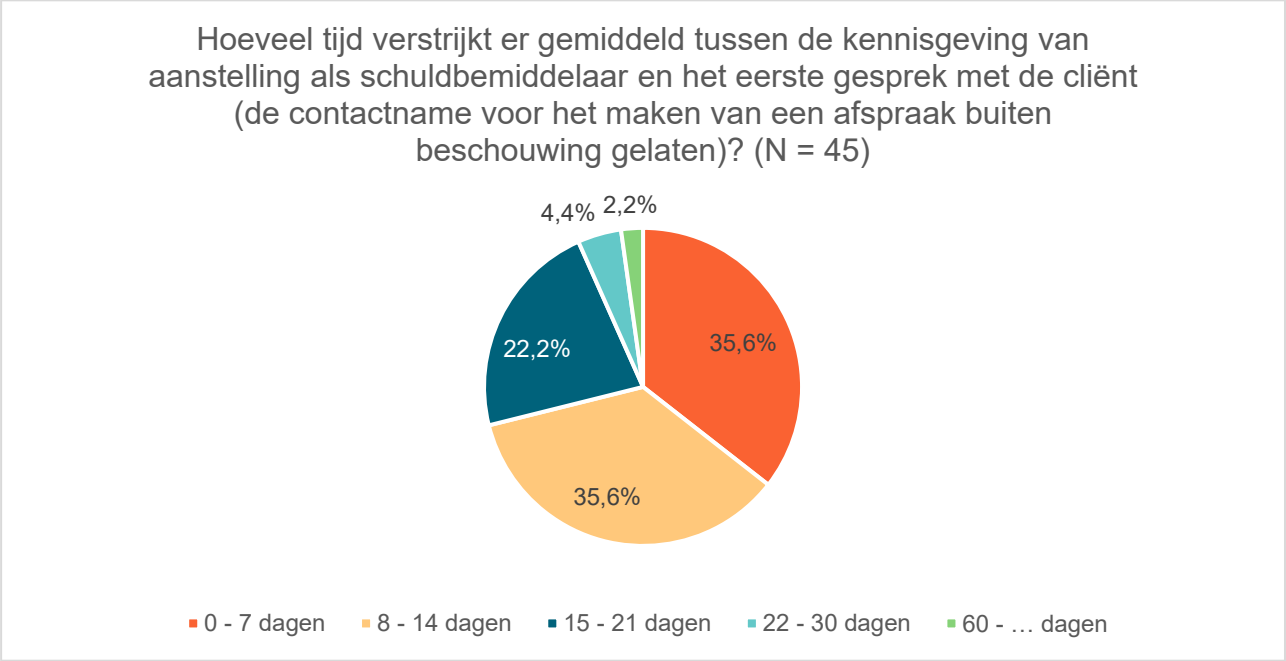

De meeste respondenten (N = 44) verwachten bepaalde acties van hun cliënten ter **voorbereiding van het eerste gesprek**. Ze verwachten dat de cliënt:

- de documenten (zoals identiteitskaart) of informatie meebrengt die nog ontbreken om de procedure op te starten (38,6%);
- een overzicht van inkomsten en uitgaven opstelt en meebrengt (36,4%);
- bewijzen van inkomsten, uitgaven en schulden meebrengt (25%);
- open en gemotiveerd is (16%);
- op de hoogte is van de procedure en het afsprakendocument naleest (9,1%);
- een nieuwe rekening opent (4,5%).

Amper 4,5% van de respondenten verwacht niets ter voorbereiding van dat eerste gesprek.

Ergens hoop je dat de cliënt al grondig werd ingelicht over de procedure alvorens het verzoekschrift CSR werd opgemaakt en dat eerste gesprek vooral herhaling is + geruststelling naar de cliënt toe.

In de praktijk is dit vaak niet het geval (zeker als het verzoekschrift via een advocaat werd opgemaakt) en stel je vast dat de cliënt nog maar bitter weinig weet over de procedure. - jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

83% van de respondenten (N = 47) gaat nooit op **huisbezoek**. Respondenten die actief zijn als jurist binnen een OCMW, CAW of samenwerkingsverband gaan vaker op huisbezoek (43,8%) dan advocaat-schuldbemiddelaars (5,3%).

Vooraleer de respondenten (N = 47) een aanzuiveringsregeling opstellen, controleert 89,4% van hen de **gegrondheid van de schulden**. Redenen die ze daarvoor aanhalen:

- Legitimiteit van de schulden controleren op verjaring, onterechte (extra) kosten, ongeldige bewijstukken… (67,6%).
- Het is hun taak als schuldbemiddelaar en het is wettelijk opgelegd (30%)
- Dient als voorbereiding om een goed en haalbaar plan te kunnen maken voor de CSR (11%).

Redenen waarom de schuldbemiddelaars de gegrondheid niet controleren zijn (N = 5):

- Ze willen hun objectiviteit en neutraliteit bewaren.
- Het is geen deel van hun taak.
- Het zou gebeurd moeten zijn voor de toelaatbaarheid.

Opvallend is dus dat respondenten met eenzelfde functie een andere interpretatie hebben van hun takenpakket en de wetgeving hieromtrent.

Zo'n 87% betwist ook effectief kosten die door de schuldeisers of hun invorderaars werden gemaakt. De redenen waarom ze dit doen lopen grotendeels in lijn met de redenen die aangehaald werden bij het controleren van de gegrondheid. Respondenten die wel de gegrondheid controleren maar kosten niet betwisten (N = 4) geven als voornaamste reden dat het initiatief voor de betwisting bij de cliënt ligt. Een respondent geeft ook nog aan dat betwisting niet mogelijk is door de schuldbemiddelaar, maar dat dit door een curator moet gebeuren. Dit is opvallend omdat de meeste respondenten bij deze en de vorige vraag aangaven dit wel te doen en zelfs te zien als hun taak. Een mogelijke verklaring van het antwoord is dat de respondent aangeeft dit niet te doen omdat de cliënt het initiatief voor verjaring zelf **moet** nemen schulden met uitzondering van schulden tussen de schuldenaar en een onderneming. En de rechter dit in het geval van de uitzondering moet controleren (Helder Recht, 2024).

4.3.4. Leefgeld

Een gemeenschappelijke deler is dat zowel de wet over de collectieve schuldenregeling als de wet over de minnelijke schuldbemiddeling het behoud van de menselijke waardigheid voor de schuldenaar en diens gezin vooropstellen. Schuldbemiddelaars worden opgedragen om het budget zo op te stellen dat het **leefgeld** het behoud van de **menselijke waardigheid** kan garanderen (Art.XIX.28 in Wet van 3 mei 2024, art. 45, 135 betreffende de procedure en de verplichtingen van de minnelijke schuldbemiddelaar, Wetboek Economisch Recht, 2024; art. 1675/17, § 3 in Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, 1999).

Hoewel zowel schuldbemiddelaars als rechters gebonden zijn aan het garanderen van het behoud van de menselijke waardigheid, laten de wetteksten na te expliciteren wat er onder menselijke waardigheid wordt verstaan. Daardoor is de concrete invulling van het begrip in realiteit vaak afhankelijk van het beschikbare budget, de houding van de schuldenaar en de visie van de schuldbemiddelaar en rechter (Peeters et al., 2020)

De respondenten van deze bevraging geven massaal aan dat zij het leefgeld berekenen **op maat van de cliënt** (89,1%). Daarvoor brengen ze de kosten van de cliënt in kaart waardoor ze kunnen bepalen hoeveel leefgeld er nodig is en welk budget er naar de schulden kan gaan. Aanvullend geven sommige respondenten aan dat ze het niet voor beslag vatbare gedeelte van het inkomen daarbij als ondergrens aanhouden. Hoewel het leefloon met gezinstoeslagen als absolute minimum in de wet wordt gestipuleerd, benoemt geen enkele respondent dit als ondergrens.

De meeste respondenten werken dus met een methode die op maat is van de cliënt en gebaseerd wordt op de reële kosten. Een bedenking die wij hierbij maken, is hoe de schuldbemiddelaar bepaalt welke uitgaven 'echt' nodig zijn en hoeveel budget er daarvoor nodig is? Het zou relevant zijn om dit beter in kaart te brengen. Zelf zien wij een oplossing in de **referentiebudgetten** die een wetenschappelijk onderbouwde, objectieve en transparante ondergrens definiëren van datgene wat nodig is om maatschappelijk te participeren. Een doorgedreven toepassing van de referentiebudgetten in schuldhulpverlening in het algemeen en de collectieve schuldenregeling in het bijzonder creëert uniformiteit en duidelijkheid en kan de effectiviteit van schuldbemiddeling vergroten (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025c; Peeters et al., 2020).

Figuur 16. Manieren waarop schuldbemiddelaars meestal bepalen hoeveel budget er voor de afbetaling van de schuldenlast kan worden vrijgemaakt

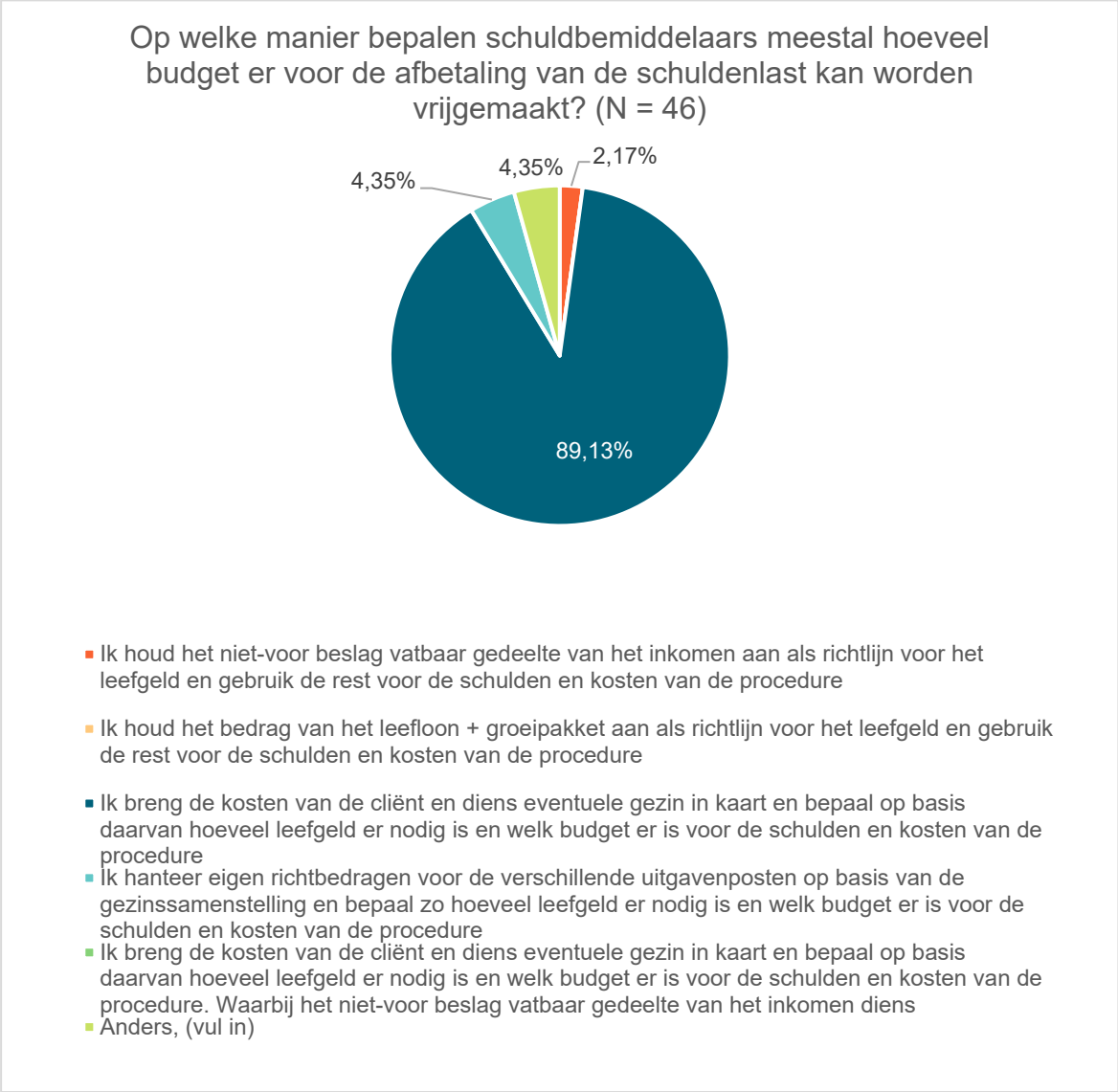

Drie vierde van de respondenten geeft aan dat ze soms bepaalde **betalingsverantwoordelijkheden overnemen** van hun cliënten. Soms gebeurt dat enkel voor de huur, soms passen ze een uitgebreid budgetbeheer toe. Meer dan 8 op 10 van de respondenten neemt de betaling van huur of hypotheek wel eens over, net als die voor belastingen (85,29%). Ongeveer de helft doet dit (ook) voor gezondheidsuitgaven, nutsvoorzieningen, onderwijsuitgaven en verzekeringen. In het open veld wordt onderhoudsgeld vaak ingevuld (20,6%).

Schuldbemiddelaars doen dit omdat:

- ze willen zorgen dat alle essentiële zaken zijn betaald (48,6%);
- budgetbeheer standaard gebeurt in hun trajecten (22,9%);
- ze extra schulden willen vermijden (20%);
- ze de cliënt tegen zichzelf willen beschermen (11,4%);
- de cliënt dit zelf vraagt (8,6%);
- de cliënt niet in budgetbeheer zit bij het OCMW (5,7%).

"Budgetbeheer is in veel dossiers noodzakelijk om de collectieve schuldenregeling te kunnen laten slagen." ~ advocaat-schuldbemiddelaar

Schuldbemiddelaars die geen betalingsverantwoordelijkheden overnemen, weigeren dit omdat:

- het niet tot hun taak als schuldbemiddelaar in CSR behoort;
- het niet toegelaten wordt door de organisatie waarin ze werken;
- ze hun neutrale positie willen behouden;
- ze dit de taak vinden van het OCMW.

Net zoals bij het controleren van de gegrondheid en het betwisten van schulden, valt op dat enkele respondenten expliciet aangeven dat ze dit niet doen omdat het niet is toegelaten of geen deel uitmaakt van hun takenpakket. Toch zien we dat de meerderheid van de respondenten dit wel doet en hun taak in de praktijk dus anders invult.

4.3.5. Aanzuiveringsregelingen

Schuldbemiddelaars hebben de opdracht om een aanzuiveringsregeling op te stellen. Daarvoor moeten ze een overzicht hebben van alle schulden en schuldeisers, en moeten ze tot een akkoord komen met de schuldeisers over het bedrag dat zal worden terugbetaald. Dat is niet altijd een gemakkelijke oefening.

Gemiddeld hebben respondenten (N = 45) 11,5 maanden nodig om een aanzuiveringsregeling te bekomen, met variatie van twee tot dertig maanden. Een vijfde van de respondenten bereikt een akkoord in minder dan zes maanden en blijft hiermee binnen de eerste termijn. Ongeveer de helft van de respondenten heeft tussen de 6 en 12 maanden nodig en doet dus een beroep op de verlengingstermijn. In principe beslist de rechter over de aanzuiveringsregeling indien er na een jaar geen aanzuiveringsregeling is afgesproken. Dat is het geval voor 29% van de respondenten.

Figuur 17. Gemiddelde tijd die nodig is om tot een aanzuiveringsregeling te komen

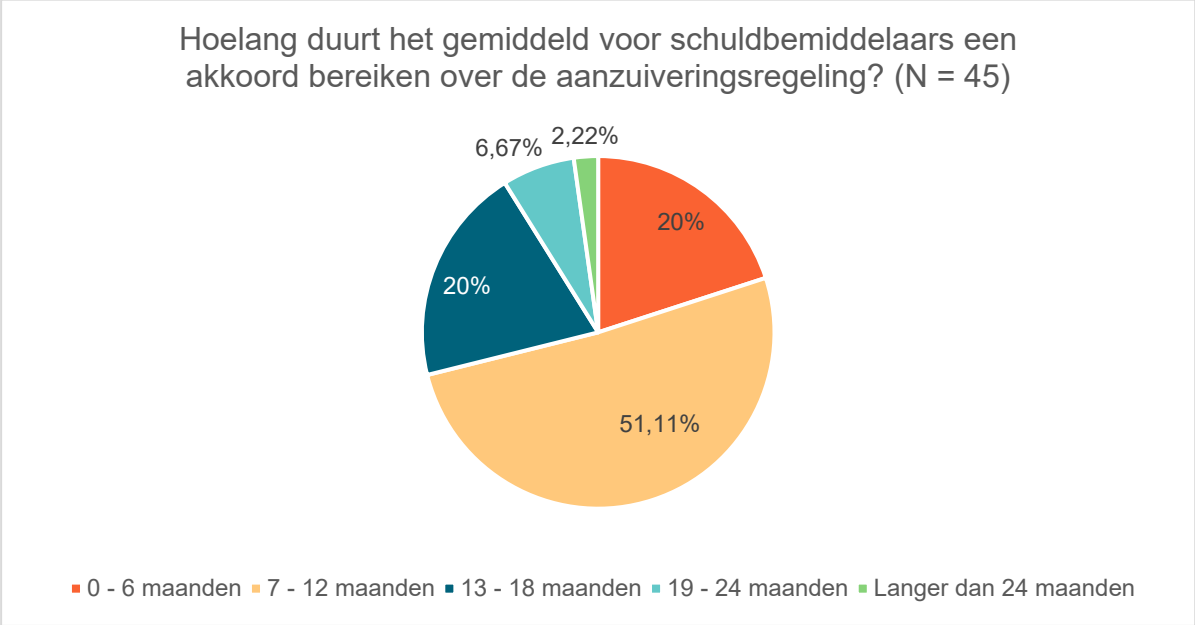

De meerderheid van de respondenten (65,2%, N = 46) behandelt (bijna) exclusief **minnelijke aanzuiveringsregelingen**. De looptijd van die aanzuiveringsregelingen varieert en wordt door de respondenten als volgt gerangschikt, van meest naar minst voorkomend:

1. Tussen de vijf en zeven jaar
2. Tussen de drie en vijf jaar
3. Meer dan zeven jaar
4. Minder dan drie jaar

Een minnelijke aanzuiveringsregeling duurt in principe maximaal zeven jaar (SAM vzw, z.d.e). Toch zijn er verschillende respondenten die aangeven dat ze ook dossiers hebben die deze maximumtermijn overschrijden. Ze benoemen daarvoor de volgende redenen:

- De schuldenaar is woningeigenaar en wenst de woning te behouden (88,6%). In dat geval is er geen kwijtschelding van de schuldenlast mogelijk en zal de schuldenaar de volledige schuld moeten betalen.
- Tijdens de looptijd kan er een schorsing optreden, bijvoorbeeld onverwacht verlies van inkomsten, een moeilijke samenwerking, of de noodzaak om eerst op andere hulpverlening in te zetten (15,9%).
- De schuldenaar verwerft een extra inkomen, bijvoorbeeld een erfenis (6,8%).
- Omwille van bijzondere redenen met betrekking tot het menswaardig leven van de schuldenaar (2,3%) of net om te vermijden dat er een herroeping zal optreden (4,5%).

Slechts een op tien respondenten heeft in minstens de helft van de dossiers een **gerechtelijke aanzuiveringsregeling** lopen. De looptijd van die aanzuiveringsregelingen varieert en wordt door de respondenten (N = 24) als volgt gerangschikt, van meest naar minst voorkomend:

1. Tussen de drie en vijf jaar
2. Meer dan vijf jaar
3. Minder dan drie jaar

De gerechtelijke aanzuiveringsregeling kent een maximumtermijn van vijf jaar (SAM vzw, z.d.b). Hiermee wil de wet schuldeisers stimuleren om akkoord te gaan met aan minnelijke regeling. Redenen om die te overschrijven, zijn opnieuw woningbehoud, een schorsing, geen kwijtschelding mogelijk of extra inkomsten bij de schuldenaar.

De mate waarin er **contact** is **tussen cliënt en schuldbemiddelaar** varieert onder de respondenten en de verschillende fases van de procedure.

In de fase **tussen de toelating tot de CSR en de opmaak van de aanzuiveringsregeling**, ziet een kleine meerderheid van de respondenten (N = 43) hun cliënt 1 à 2 keer per jaar voor fysiek overleg. Bijna een vijfde doet dit zelfs 3 à 4 keer per jaar. Bijna een tiende werkt in tandem met een maatschappelijk werker die de cliënt begeleidt waardoor de fysieke overleggen met de schuldbemiddelaar beperkt zijn. 7% kan dan weer geen gemiddeld aantal opnoemen omdat er veel variatie is in dossiers en ze vooral op maat werken.

Tijdens de **overige looptijd van de CSR** ziet opnieuw een kleine meerderheid van de respondenten (N = 44) hun cliënt 1 à 2 keer per jaar voor fysiek overleg. Bijna een vijfde van de respondenten geeft aan nu op maat te werken en dus geen gemiddeld aantal te kunnen benoemen. Wat daarnaast opvalt, is dat 6,8% aangeeft nooit meer een fysiek overleg te hebben met hun cliënt in deze fase. Of zij op een andere manier contact houden met hun cliënt is onduidelijk.

Cliënten kunnen ook steeds zelf contact opnemen met hun schuldbemiddelaar. Bij 37,8% van de respondenten (N = 45) contacteert de cliënt hen enkele keren per jaar. Eenzelfde percentage geeft aan dat dit volledig afhangt van de noden van de cliënt. Bij 26,7% is er sprake van (bijna) maandelijkse contactname door de cliënt. Bij een laatste groep (17,8%) is de maatschappelijk werker het eerste aanspreekpunt voor de cliënt en is er (bijna) nooit rechtstreeks contact.

4.3.6. Terugbetaling en kwijtschelding van schulden

Het grote voordeel van de collectieve schuldenregeling is dat (sommige) schulden kunnen worden kwijtgescholden. Wanneer de maximumtermijn is gevolgd en er toch nog onbetaalde schulden zijn, worden deze in bepaalde situaties kwijtgescholden (SAM vzw, z.d.h). De mate waarin dit gebeurt en de omvang van de kwijtschelding varieert. De respondenten (N = 44) rangschikten onderstaande situaties over de kwijtschelding als volgt:

1. Cliënt betaalt de schuldenlast grotendeels af en krijgt een kleine kwijtschelding.
2. Cliënt betaalt de schuldenlast beperkt af en krijgt een grote kwijtschelding.
3. Cliënt betaalt de schuldenlast volledig af binnen de maximumtermijn van 5 of 7 jaar.
4. Cliënt betaalt amper schulden af en krijgt een zeer grote tot volledige kwijtschelding.
5. Cliënt krijgt een volledige kwijtschelding zonder de CSR te moeten doorlopen.

Niet (alle) schulden kunnen worden kwijtgescholden. Onderhoudsgelden, schadevergoedingen voor lichamelijke schade veroorzaakt door een misdrijf, schulden van een gefailleerde die overblijven na faillissement, en penale boetes kunnen niet kwijtgescholden worden (SAM vzw, z.d.g).

Bij de respondenten (N = 43) komt het gemiddeld in 45% van hun dossiers voor dat er schulden zijn die niet kwijtgescholden worden. Dit percentage varieert echter sterk tussen de respondenten. De aanwezigheid van schulden die niet kwijtgescholden mogen worden heeft twee gevolgen volgens nagenoeg alle respondenten (N = 39):

- De maximale looptijd van de CSR wordt benut om alvast een zo groot mogelijk deel van de niet-kwijtscheldbare schulden te betalen.
- Bij afloop van de CSR zal de cliënt de niet-kwijtscheldbare schulden verder moeten afbetalen, desnoods via budgetbeheer bij het OCMW.

4.3.7. Einde van de collectieve schuldenregeling

Een collectieve schuldenregeling kent vaak voorwaarden, zoals geen nieuwe schulden maken, inkomsten niet zelf ontvangen of werkbereid zijn. Indien deze voorwaarden geschonden worden, kan de herroeping worden aangevraagd, zelfs door de schuldeisers. Een herroeping houdt in dat dat CR stopt, en dat de schuldenaar niet langer beschermd is tegen de schuldeisers. Deze kunnen alle openstaande schulden opnieuw invorderen, inclusief de extra kosten die tijdens een CSR wegvallen. Nog belangrijker is dat de schuldenaar in geval van een herroeping liefst vijf jaar lang geen nieuwe CSR kan opstarten (SAM vzw, z.d.c). In sommige gevallen is een vrijwillige stopzetting door de cliënt zelf dan te verkiezen. In dat geval eindigt de CSR ook en stopt de bescherming, maar de cliënt hoeft dan geen strafperiode van vijf jaar te doorlopen.

Bij de respondenten (N = 42) varieert het aandeel dossiers waarbij een **herroeping** wordt aangevraagd van 0 tot 20%. Gemiddeld komt dit bij 8% van de dossiers voor. Bij 83,3% van de respondenten komt er bij maximaal 10% van hun dossiers een herroeping voor.

Schuldbemiddelaars geven verschillende redenen voor een herroeping:

- Aanwezigheid van nieuwe schulden (65,8%);
- Gebrekkige samenwerking vanuit de cliënt (57,9%);
- Liegen over of verbergen van bepaalde informatie (42,1%);
- Cliënten die hun inkomsten zelf ontvangen (39,5%);
- Agressie vanuit de cliënt (13,2%);
- Cliënt die geen inkomen meer heeft (13,2%);
- Cliënt levert onvoldoende inspanningen om situatie (zoals werkloosheid, verslaving, …) te veranderen (7,9%);
- Cliënt doet aan zwartwerk (5,3%).

Een **vrijwillige stopzetting** komt bij 0 à 10% van de dossiers voor, met een gemiddelde van 3%. De vrijwillige stopzetting is dus een beperkt gebeuren.

Op het einde van de CSR zijn cliënten meestal schuldenvrij, maar de vraag is of zij dit ook kunnen blijven op langere termijn. Hierin speelt wellicht de mate waarin cliënten in staat zijn om hun budget zelf te beheren een rol. De schuldbemiddelaars zien hierin een grote variatie. Gemiddeld echter lijkt de helft van de cliënten na de CSR in staat te zijn om hun budget goed te beheren.

Figuur 18. Aandeel cliënten dat na afloop van de collectieve schuldenregeling in staat is het budget goed te beheren

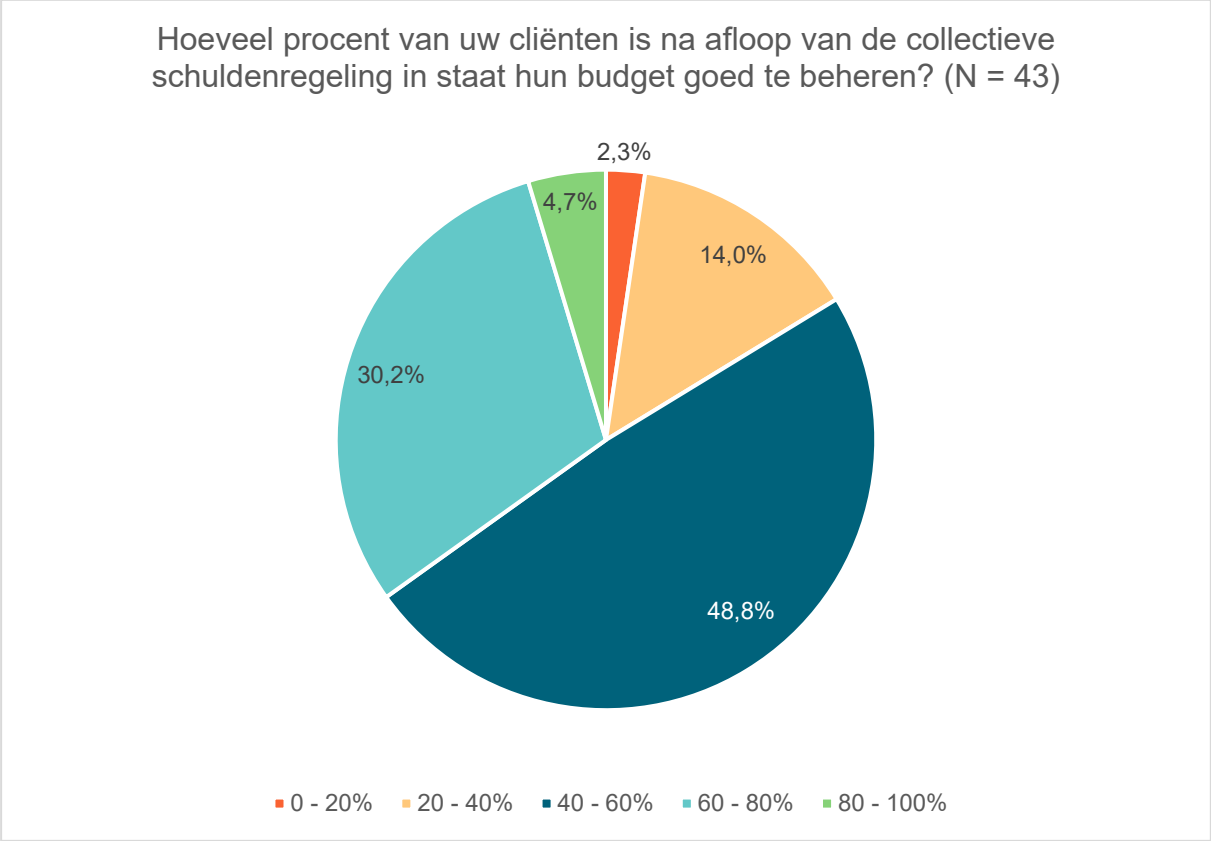

We weten niet waarop de respondenten zich baseren om te bepalen of een cliënt al dan niet in staat is hun budget goed te beheren en of cliënten dit ook effectief kunnen en in dezelfde mate ervaren. Het zou relevant zijn om dit verder in kaart te brengen bij cliënten die de CSR verlaten om te bekijken of de percentages hierboven effectief behaald worden.

In dossiers waarbij de schuldbemiddelaar inschat dat de cliënt niet zelf het budget kan beheren, proberen ze die cliënten voor te bereiden op het einde van de CSR. 80% van de respondenten verwijst cliënten door naar het **OCMW of CAW**. Een derde verwijst (ook) door naar een **bewindvoerder**. Slechts een respondent geeft aan dat die na afloop van de CSR zelf bewindvoerder wordt van de cliënt. Ongeveer een vijfde van de respondenten geeft **informatie** via websites of brochures mee aan de cliënt of biedt een vorm van (**betalend) budgetbeheer** aan. 6,8% zet zelf in op een vorm van **budgetbegeleiding** en slechts een respondent verwijst door naar een **vrijwilliger** die de cliënt verder ondersteunt.

Dat organisaties zoals het OCMW en CAW goed gekend zijn bij de respondenten blijkt uit het voorgaande. Maar ook tijdens de CSR gebeurt het dat een cliënt **gelijktijdig** wordt **begeleid** door een **externe organisatie.** In gemiddelde 38% van de dossiers van de respondenten (N = 43) is dit het geval. Bij 37,9% van de respondenten gaat het over minstens **de helft van hun dossiers**. Wie deze

gelijktijdige begeleiders zijn en hoe vaak dit voorkomt in de dossiers van de respondenten toont Tabel 4.

Tabel 4. Externe organisaties die gelijktijdig begeleiding voorzien tijdens de collectieve schuldenregeling

N = 43	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
Organisaties die ondersteuning bieden op vlak van budgetteren zoals een OCMW en CAW (N = 41)	4,88%	2,44%	**31,71%**	**31,71%**	29,27%
Organisaties die psychosociale hulp bieden zoals een CAW (N = 41)	19,51%	21,95%	**43,90%**	14,63%	0,00%
Organisaties die toeleiden naar werk zoals VDAB, Le FOREM, ACTIRIS, ADG of OCMW (N = 42)	4,76%	23,81%	**47,62%**	19,05%	4,76%
Organisaties die hulp bieden bij verslaving (N = 42)	21,43%	28,57%	**45,24%**	4,76%	0,00%
Bewindvoerder (N = 43)	13,95%	**51,16%**	34,88%	0,00%	0,00%

4.3.8. Evaluatie eigen werking

Wat er **sterk** is aan de manier van werken van de respondenten varieert en beperkt zich vaak niet tot slechts 1 sterkte. De vermelde sterktes:

- de eigen **menselijke en sociale aanpak door de schuldbemiddelaar** (34,1%):
- de **toegankelijkheid en nabijheid van de schuldbemiddelaar** (29,3%);
- de **tandemwerking** met een hulpverlener (17,1%);
- de **kwaliteit en betrouwbaarheid van hun dienstverlening** (14,6%);
- het **op maat werken** van de cliënten (12,2%);
- **cliënten als volwaardige partner beschouwen** (9,8);
- het verzekeren van een **menswaardig inkomen** (7,3%);
- het inzetten op **financiële educatie** van de cliënt (7,3%);
- **kostenbewust werken** (2,4%) ;
- werken vanuit een **duidelijke visie** werken (2,4%).

"De opsplitsing van de taken: de maatschappelijk werker staat in voor de psychosociale begeleiding van de cliënt, de medewerker van de dienst schuldbemiddeling staat in voor de administratieve opstart en huisbezoek en de jurist kan zich toeleggen op het beheer van het dossier CSR. De samenwerking, de wisselwerking en de vlotte contacten tussen al deze collega's vormt een verrijking en maakt dat elk zich kan toeleggen op de taak waarin die het best is."
~ jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

Als **verbeterpunten** van de eigen werking werd door enkele respondenten aangehaald aan dat:

- ze **onvoldoende contact** hebben met hun cliënten;

- ze moeite hebben in het **omgaan met moeilijke cliënten**;
- ze nood hebben aan **bijscholing**;
- er nood is aan meer **financiële educatie;**
- ze een **hoge dossierlast** hebben;
- er soms **fouten** worden gemaakt.

"De dossierlast ligt hoog; het verminderen van de rechtstreekse contacten tussen jurist-schuldbemiddelaar en cliënt veroorzaakt ook het minder kennen en aanvoelen van de specifieke noden. Bepaalde cliënten stellen zich zeer veeleisend op, gedragen zich onrespectvol (mogelijks is dit voor een deel het gevolg van het feit dat er minder rechtstreekse contacten zijn tussen cliënt en jurist-schuldbemiddelaar)." ~ jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

"Misschien kan voor bemiddelaars een opleiding worden voorzien om te leren omgaan met "moeilijke" mensen. Ik weet dat ik het erg moeilijk vind om mensen tot de orde te roepen wanneer ze agressief worden en ik denk niet dat ik over de nodige vaardigheden beschik om met dit soort situaties om te gaan." ~ advocaat-schuldbemiddelaar

---

Een derde van de respondenten zien (ook) werkpunten in hun **samenwerking met andere actoren** in het CSR-werkveld. Bijna twee derde van hen haalt de **samenwerking** tussen **advocaat-schuldbemiddelaars** en het **OCMW** aan. Er wordt gesproken over de soms **verzuurde relatie** tussen beiden omwille van een gevoel van **concurrentie** of **wantrouwen**, over de grote **nood aan duidelijke afspraken** tussen beiden, over het feit dat een **OCMW-schuldbemiddelaar geen lid** mag zijn van infosessies en **werkgroepen**, en over de **nood aan samenwerking** door de complexe multiproblematiek van cliënten.

"Ik ben van mening dat de OCMW's niet als schuldbemiddelaars moeten worden aangewezen. Zeker niet wanneer er tegelijkertijd een strikt begrotingsbeleid wordt gevoerd. Sommige OCMW's dienen zelf het verzoek in en stellen zichzelf voor als bemiddelaars en de rechtbanken zien daar geen probleem in. Tot slot ontvangen de OCMW's een werkingssubsidie voor de CSR, maar de advocaten niet. Kortom, er is sprake van oneerlijke en absurde concurrentie. Iedereen moet zijn rol vervullen: de OCMW's voor het beheer of de minnelijke bemiddeling, de advocaten voor de gerechtelijke procedure van de CSR." ~ advocaat-schuldbemiddelaar

"De job van schuldbemiddelaar wordt ernstig onderschat. De financiële problemen zijn vaak het topje van de ijsberg. Als er al een hulpverleningsnetwerk is, vergroot dit de slaagkansen van de CSR enorm. Als de schuldbemiddelaar tegelijk ook nog therapeut moet zijn, coach in het zoeken naar een woning wegens uithuiszetting ed., dan wordt het heel erg moeilijk. Wij zijn hiervoor niet opgeleid en hebben hiervoor eenvoudigweg geen tijd." ~ advocaat-schuldbemiddelaar

---

Daarnaast werd ook de nood aan een **algemeen overleg met alle actoren uit de sector** genoemd, net als het ongenoegen over het **niet-transparante toewijzingsbeleid** van de rechter, het (te) trage handelen van de rechtbank (waardoor zittingen achter de feiten aan lopen) en over de **strenge behandeling** van cliënten en de **onbereikbaarheid** van sommige **advocaat-schuldbemiddelaars**.

"Als schuldbemiddelaar weet je enorm veel van de schuldenaar en van bepaalde schuldeisers en probeer je het evenwicht te bewaren en alles eraan te doen om de CSR succesvol te laten verlopen. Je geeft enorm veel kansen aan de schuldenaar, maar op een bepaald moment stel je vast dat het dossier niet meer vooruit geraakt en je de hulp van de arbeidsrechtbank moet inroepen. Probleem is dat die zittingen altijd achter de feiten aanlopen, dit ten aanzien van de schuldenaar ook een vertekend beeld geeft en je daar als schuldbemiddelaar weinig kunt aan doen. Dat is nu eenmaal het systeem ..." ~ jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

Tot slot ziet twee derde van de respondenten (ook) **werkpunten op vlak van het beleid en wetgeving**. 25,7% van alle respondenten ziet een werkpunt op vlak van **vereenvoudiging van hun werk** via JustRestart, kruispuntbank en de RegSol.

- Bij **JustRestart** zijn de pijnpunten dat het momenteel vooral voor **extra werklast** zorgt, dat het minder oog heeft voor de menswaardigheid en dat er nood is om deze toepassing verder te ontwikkelen.
- Bij **RegSol** wordt de **trage communicatie** aangehaald.
- De **toegang** tot de **kruispuntbank** lijkt een respondent ook een meerwaarde om **sneller gegevens** te kunnen **controleren**.

"De problemen met JustRestart (dat voor een enorm tijdverlies zorgt) verhelpen én de jaarlijkse retributie van € 75 per dossier afschaffen, wat een ernstige jaarlijkse inspanning van de schuldbemiddelaar en veel tijdverlies qua administratie vergt. Dit systeem, wat een verbetering zou moeten zijn, brengt mee dat de schuldbemiddelaars nu twee keer zo lang met een dossier bezig zijn (documenten inscannen en één voor één op platform plaatsen ipv vroegere neerlegging van een papieren bundel te griffie), waardoor de werkdruk enorm stijgt en de inkomsten van de schuldbemiddelaar dalen." ~ advocaat-schuldbemiddelaar

Een volgende werkpunt is er op vlak van **financiële educatie** volgens 14,3% van de respondenten. De voorstellen gaan van een **verplichte samenwerking** tussen advocaat-schuldbemiddelaars en schuldbemiddelaars uit het sociale werkveld, het **opnemen** van **financiële educati**e in alle **CSR**-trajecten en op school of **cliënten verplichten** een **opleiding** te volgen.

"De voorbereiding op de periode na de CSR = gebrek aan tijd en personeel. Dit zou deel moeten uitmaken van het proces om recidive te voorkomen". ~ jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

Ook op vlak van het **bepalen** van een **gepast leefgeld** hebben enkele respondenten (14,3%) bedenkingen. Ze vragen om **duidelijke richtlijnen** voor alle schuldbemiddelaars, betere **tools** om **leefgeld** in te schatten of **wetgeving** die toelaat om er **pragmatisch** mee om te gaan zodat er ook **schulden afbetaald** geraken.

Eenzelfde aantal respondenten wijst op de te **lage verloning** voor **schuldbemiddelaars.**

8,6% ziet mogelijkheden in het **aanpassen** van de **collectieve schuldenregeling**. Bijvoorbeeld op vlak van het **inkorten** van de **maximale duurtijd** of het mogelijk maken om tijdens de CSR te

veranderen naar een **minder ingrijpende hulpvorm zonder de negatieve gevolgen** die men zou krijgen bij een herroeping.

Ook de regelgeving zou enige aanpassing kunnen gebruiken. Over de duurtijd is al veel gezegd; in vergelijking met het faillissement bijvoorbeeld kent de CSR een lange duurtijd. Maar ook over de hoogte van het leefgeld en de wachttijd bij de herroeping wordt vaak gezegd dat dat beter moet." ~ jurist-schuldbemiddelaar in een OCMW, CAW of samenwerkingsverband

Verschillende respondenten klagen aan dat de **niet-kwijtscheldbare schulden** een **grote impact** kunnen hebben op cliënten, er te veel **commerciële spelers** in het werkveld aanwezig zijn, er te **weinig middelen** gaan naar **erkende instellingen** voor schuldbemiddeling, er **onvoldoende erkenning** is voor het **beroep** en dat er een **gebrek** is aan een **hulpverleningsvorm** gericht op cliënten die te sterk zijn voor bewind en te zwak voor zelfstandigheid.

"De werkdruk van een schuldbemiddelaar wordt in zeer grote mate onderschat. Het maatschappelijk voordeel wordt door de overheid ernstig miskend. De schuldbemiddelaar is meer dan een volwaardig alternatief tegen de nog steeds bestaande schuldenindustrie. In die zin dient de schuldbemiddeling opgewaardeerd te worden zonder te vervallen in overdreven formalistische regelgeving. De digitalisering dient herbekeken te worden met een volledige herbronning. De wetgever staat vaak duidelijk te ver van het werkveld. De publiciteit voor schuldbemiddeling kan heel wat beter, ook naar de schuldhulpverlening, CAW, OCMW en dergelijke toe." – Advocaat-schuldbemiddelaar

4.3.9. Conclusie

Deze bevraging brengt inzicht in de trajecten die georganiseerd worden door de advocaten en juristen die als schuldbemiddelaar optreden in de CSR en de bouwstenen waaruit die trajecten zijn opgebouwd. Figuur 21 verheldert de verschillende stappen die een cliënt mogelijk doorloopt van aanmelding tot einde van de collectieve schuldenregeling visueel.

Figuur 19. Schema van de collectieve schuldenregelingen

Als we de meest voorkomende antwoorden van de respondenten vertalen naar een fictieve casus, zou een traject CSR er als volgt uitzien:

Figuur 20. Fictief modeltraject CSR op basis van de meest voorkomende antwoorden

Noah heeft grote en structurele schulden bij een aantal schuldeisers, het is onmogelijk voor hem om deze problemen zelf op te lossen gezien de schaal ervan. Hij zet zelf de stap naar een pro-Deoadvocaat om een verzoekschrift te laten opstellen. De advocaat stelt in het verzoekschrift een specifieke advocaat-schuldbemiddelaar voor die kan optreden als schuldbemiddelaar in zijn traject. In dit geval volgt de arbeidsrechter het verzoek en Noah krijgt de voorgestelde schuldbemiddelaar toegewezen.

Kort daarna ontvangt hij een brief van zijn schuldbemiddelaar met de vraag om een afspraak vast te leggen voor een eerste gesprek. Noah plant het eerstvolgende vrije moment, zo'n tien dagen later. De schuldbemiddelaar vraagt om enkele zaken mee te brengen naar het eerste gesprek: identiteitskaart, overzicht van inkomsten en uitgaven en alle bewijzen van inkomsten, uitgaven en schulden.

Tijdens het gesprek geeft de schuldbemiddelaar aan dat deze de gegrondheid van Noahs schulden zal controleren op o.a. verjaring en ongeoorloofde kosten. Als het nodig is, zal de schuldbemiddelaar deze ook betwisten. Na 11,5 maanden bereikt de schuldbemiddelaar een akkoord met alle partijen over de aanzuiveringsregeling. Gedurende deze tijd zag Noah zijn schuldbemiddelaar twee keer. Door de hoge schuldenberg zal Noah zeven jaar in een minnelijke schuldenregeling zitten.

Tijdens de CSR ontvangt Noah niet langer al zijn inkomsten zelf en moet hij ook niet alle uitgaven doen. Zijn schuldbemiddelaar zorgt ervoor dat de rekeningen van de huur, belastingen, gezondheidszorg, nutsvoorzieningen, onderwijs en verzekering tijdig betaald worden. Noah krijgt een leefgeld voor de andere uitgaven die hij moet doen. Dat wordt berekend op maat van zijn situatie zodat hij menswaardig kan leven en schulden kan afbetalen. Het is de eerste keer dat Noah een CSR doorloopt, dus die afspraken zijn even wennen voor hem. Gedurende de rest van de looptijd van de CSR ziet Noah zijn schuldbemiddelaar nog 1 à 2 keer per jaar. Enkele keren per jaar contacteert Noah zijn schuldbemiddelaar met vragen.

Na zeven jaar is het grootste deel van Noahs schulden afbetaald en krijgt hij nog een kleine kwijtschelding van schulden. Hij had geen niet-kwijtscheldbare schulden en is vanaf nu dus terug schuldenvrij. Hij is in staat zijn budget goed te beheren dus heeft verder geen hulp nodig, al gaf zijn schuldbemiddelaar aan dat hij zeker langs kan gaan bij het OCMW of CAW voor hulp.

Dit verloop bevat weinig verrassingen en verloopt in lijn met de verwachtingen. Er zijn echter wel enkele **opvallende vaststellingen**:

Er is veel variatie in het **aantal lopende CSR-dossiers** tussen schuldbemiddelaars (N = 53). Waar een nipte **meerderheid** er maximaal **veertig** heeft, gaat het bij 20,8% van hen over **meer dan tachtig** dossiers. Het is interessant om te onderzoeken wat deze grote variatie verklaart en of de hoeveelheid dossiers een invloed heeft op de kwaliteit van de geboden diensten.

Een meerderheid (64,2%) van diezelfde respondenten **stelt zelf verzoekschriften** op. Bijna al deze personen formuleren een **voorstel voor een schuldbemiddelaar** en dit voorstel wordt bij 71% van hen **soms gevolgd** door de arbeidsrechter.

Een opvallende verwachting van 36,4% van de respondenten (N = 44) is dat de cliënt een **volledig overzicht van inkomsten en uitgaven opstelt** en meebrengt naar het eerste gesprek. Tenzij het profiel van CSR-cliënten sterk afwijkt van het profiel dat we eerder beschreven (zie 2.4), vermoeden wij dat dit **geen evidente taak** is voor heel wat van de cliënten.

Opvallend bij zowel het **controleren van de gegrondheid** en het **betwisten** van bepaalde schulden is dat een kleine groep (respectievelijk drie en vier respondenten) aangeeft dat dit **geen taken** zijn van een **schuldbemiddelaar** of dat dit zelfs **niet toegelaten** is. Dit antwoord is mogelijk te verklaren doordat het initiatief om verjaring in te roepen door de cliënt zelf moet gebeuren. Al bestaat de kans ook dat de respondenten de cliënt in kwestie hierbij niet ondersteunen, waardoor de kans op betwisting wellicht verlaagt.

Op vlak van **leefgeld** valt op dat 89,1% van de respondenten (N = 46) aangeeft dit **zelf** te **bepalen** op basis van een overzicht op de reële kosten van de cliënt. **Maatwerk** is positief, maar kan ook **een ongelijke behandeling** betekenen waarbij de menswaardigheid van een persoon in het gedrang zou kunnen komen. Als oplossing zien wij de **referentiebudgetten** die een wetenschappelijk onderbouwde, objectieve en transparante ondergrens definiëren van datgene wat **nodig is om maatschappelijk te participeren**. Dankzij de webapplicaties van het Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn kan er op maat van elke cliëntsituatie een leefgeld worden berekend dat rekening houdt met individuele behoeftes, terwijl het toch eenzelfde visie op menswaardigheid en de menselijke behoeftes daarin garandeert. Een doorgedreven toepassing van de referentiebudgetten in schuldhulpverlening in het algemeen en de collectieve schuldenregeling in het bijzonder creëert **uniformiteit en duidelijkheid** en kan de effectiviteit van schuldbemiddeling vergroten (Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn, 2025c; Peeters et al., 2020).

Over het overnemen van betalingsverantwoordelijkheden stelden we vast dat 75% van de respondenten (N = 47) dit doet voor een of meerdere uitgaveposten. We verkenden niet hoe deze “overname” evolueert doorheen de procedure. Er wordt mogelijk **onvoldoende afgebouwd** of gewerkt aan **financiële educatie** van de cliënt waardoor **zelfstandig verder gaan na de procedure niet voor iedereen evident** is. Dit vermoeden wordt enigszins onderbouwd door de vaststelling dat 65,1% van de respondenten (N = 43) aangeeft dat maximaal de helft van hun cliënten op het einde van de procedure in staat is hun budget goed te beheren. Daarnaast werd het werken rond afbouw, financiële educatie en gebrek aan budgetteringsvaardigheden door verschillende respondenten vermeld als werkpunt.

Omwille van de **beperkte looptijd** van het onderzoeksproject focusten we in ons onderzoek vooral op een **eerste verkenning** van de sector. Uit onze analyse kwamen enkele zaken naar voren die in toekomstig onderzoek verder bekeken kunnen worden. Ook is het relevant om naar een representatieve steekproef te streven zodat de uitspraken kunnen worden veralgemeend naar heel België. Op dit moment **ontbreekt Brussel** volledig in onze steekproef. Omwille van deze redenen, beperkte onze analyse zich voornamelijk tot een weergave van de antwoorden van respondenten en werd onderlinge samenhang beperkt bekeken. Ook mag het perspectief en de ervaring van de (ex-) cliënt niet ontbreken in toekomstig onderzoek.

5. Goede praktijken tonen de weg

5.1. Inleiding

Dit deel biedt een overzicht van binnenlandse en buitenlandse goede praktijken die als voorbeeld kunnen dienen voor de Belgische aanpak van de schuldenproblematiek. We focussen zowel op evaluaties van de reguliere werking van schuldhulptrajecten als op innovatieve projecten en bijhorende impactstudies, in binnen- en buitenland.

We gingen op zoek naar goede praktijken in België en Nederland en vroegen de leden van het European Consumer Debt Netwerk (ECDN) naar goede praktijken uit hun land. Helaas kwam op die oproep nauwelijks reactie. Het zou zinvol zijn om in een volgend project meer tijd te kunnen vrijmaken om goede praktijken te bestuderen en de vertaalslag naar de Belgische situatie te kunnen maken.

Een obstakel in België is dat er geen databank meer bestaat van goede praktijken op vlak van schuldhulpverlening (sociaal werk tout court). Daarom hebben we ons in dit rapport enkel beperkt tot de goede praktijken die we zelf kennen en de goede praktijken die in de bevraging door schuldbemiddelaars uit de erkende instellingen zelf naar voren werden geschoven. De informatie hierover is eerder beperkt en moet verder worden uitgezocht.

Het Vlaams Centrum Schuldenlast, nu opgegaan in het Steunpunt Mens en Samenleving, SAM vzw, verzamelde vroeger goede praktijken. Het zou bijzonder relevant zijn om opnieuw een soortgelijke databank aan te leggen, idealiter aan onderscheidende criteria die bepalen of een praktijk effectief en werkzaam is. De Databank Erkende sociale interventies van Movisie (NL) kan hiervoor inspiratie bieden (zie 5.2).

5.2. Databank Erkende sociale interventies (NL)

5.2.1. Beschrijving

De Nederlandse databank Erkende sociale interventies bundelt interventies die in de sociale sector zijn ontwikkeld om bepaalde hulpvraagstukken te beantwoorden. Het grote voordeel van deze databank is dat de opgenomen interventies beoordeeld worden als ‘goed omschreven’ of ‘erkend’ door de erkenningscommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid. De interventies in deze databank zijn echter niet specifiek gericht op projecten die armoede, schulden of sociale uitsluiting bestrijden.

Ook voor interventies in andere domeinen bestaan er Nederlandse databanken: jeugd, preventieve gezondheidsacties, sport en bewegen, langdurige zorg, langdurige geestelijke zorg en jeugdgezondheid.

5.2.2. Doelgroep

Personen die beleid uitstippelen, nieuwe interventies willen uittesten of inspiratie zoeken voor hun eigen werking.

5.2.3. Resultaten & impact

Organisaties die een interventie ontwikkelden, kunnen deze zelf aanmelden bij de databank. Indien Movisie oordeelt dat de interventie in aanmerking komt voor opname in het erkenningstraject, volgt er een begeleidingstraject van vier stappen. Dat traject is best intensief en vraagt aan de eigenaar van

de interventie gemiddeld een tijdsbesteding van 50-80 uur. De adviseur wordt betaald door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Ongeveer de helft van de aanmeldingen komt in een begeleidingstraject terecht. De overige helft voldoet nog niet aan de criteria, veelal omdat de interventie nog niet beschreven is of omdat er nog geen procesevaluatie werd uitgevoerd.

Beoordelingen en erkenningen blijven vijf jaar geldig. Daarna krijgt de eigenaar de vraag om de beschrijving te updaten en opnieuw aan de beoordelaars voor te leggen.

Figuur 21. Het erkenningstraject bij aanmelding databank Erkende sociale interventies

5.2.4. Relevantie

Een dergelijke goed gevoede databank met een voorafgaandelijke objectieve beoordeling van ingediende praktijken zou een meerwaarde kunnen zijn voor het Belgische werkveld. Dat zet bedenkers van een interventie ertoe aan hun interventie en werkwijze goed te documenteren en een impactstudie uit te voeren op hun eigen aanpak. Het zou niet alleen het impactgericht werken versterken in het bredere veld van sociaal werk, maar het zou ook zorgen voor kennisdeling. Bovendien kan een dergelijke databank ertoe leiden dat enkel de praktijken die als goed en werkzaam werden bevonden elders toegepast of opgeschaald worden, en dat niet goed werkende praktijken of praktijken met (te) veel secundaire negatieve effecten afgeschreven worden.

5.3. Vroegsignalering als wettelijke taak van alle gemeenten (NL)

5.3.1. Beschrijving

Sinds 2021 zijn Nederlandse gemeenten volgens de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening verplicht om aan vroegsignalering te doen. Vroegsignalering houdt in dat vastelastenpartners zoals zorgverzekeraars, woningcorporaties, energie- en waterbedrijven betalingsachterstanden van hun klanten doorgeven aan de gemeenten zodat deze proactief contact kunnen opnemen met de betreffende inwoners om hulp aan te bieden. Op die manier hopen ze inwoners te bereiken en hulp te kunnen aanbieden, nog vóórdat schulden problematisch worden. Ook de vastelastenpartners nemen zelf hun verantwoordelijkheid: vóór ze het signaal naar de gemeente sturen, voeren ze zelf een sociaal incassotraject.

5.3.2. Doelgroep

- Inwoners met beginnende betalingsachterstanden
- Mensen die (nog) geen hulp hebben gezocht, maar wel een risico lopen op problematische schulden

Vaak gaat het om:

- Alleenstaanden met een laag inkomen
- Gezinnen met kinderen
- Jongeren met flexibele inkomens
- Mensen met beperkte digitale of taalvaardigheden

5.3.3. Actoren

Gemeenten voeren de vroegsignalering uit en bieden hulp aan. **Signaalpartners**: geven betalingsachterstanden bij hun klanten door:

- Zorgverzekeraars
- Woningcorporaties
- Energiebedrijven
- Watermaatschappijen
- Hulpverleningsinstanties zoals maatschappelijk werk, wijkteams, schuldhulpverleners
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet (koepelorganisatie voor schuldhulpverlening)

5.3.4. Resultaten & impact

De Divosa Monitor Vroegsignalering Schulden biedt in haar jaarrapportage een overkoepelend, landelijk beeld van de werkwijze en uitvoering van de vroegsignalering binnen gemeenten en de ervaringen van gemeenten hiermee. De cijfers in hun jaarrapportage zijn afkomstig van:

- de data uit softwareapplicaties VPS en xxllnc Vroegsignalering (voorheen RIS) van de aan de monitor deelnemende gemeenten (289 in januari oplopend naar 308 in december 2024). De deelnemende gemeenten vertegenwoordigen 94% van de Nederlandse bevolking;
- een uitvraag onder gemeenten in september 2024 naar hun werkwijze en ervaringen met ontwikkelingen binnen de vroegsignalering. In totaal vulden 158 gemeenten deze vragenlijst in. Zij vertegenwoordigen 56% van de Nederlandse bevolking.

Vaststellingen voor 2024:

- Gemeenten ontvingen in 2024 gemiddeld 10% meer vroegsignalen dan in 2023. Die toename komt grotendeels vanuit de drinkwaterbedrijven. Zij stapten over van kwartaalafrekening naar maandelijkse facturatie.
- 41% van alle vroegsignalen is afkomstig van de zorgverzekeraars.
- 83% van de signalen werd opgepakt door de gemeente. Redenen waarom signalen niet worden opgepakt:
    - De gemeente vindt het een onterecht signaal (bijvoorbeeld omdat de betalingsachterstand te laag is) (28%).
    - Het gaat om een herhaalde melding (25%).
    - Het gaat om een persoon die onbekend in is in de Basisregistratie Personen (21%).
- 72% van de gemeenten gebruikt meerdere methoden om contact te leggen met de inwoner. Bij 20% van de meldingen reageerde de inwoner op de contactname. Hoewel dat aandeel gelijk blijft ten opzichte van 2023 vormt dat in absolute cijfers wel een stijging van 14% omdat er meer contactnames waren met inwoners.
- In totaal kregen bijna 800.000 adressen in Nederland een hulpaanbod aangereikt van de gemeente. Dat zijn geen unieke adressen. Voor 46% van de meldingen geldt zelfs dat er in de zes voorafgaande maanden al een melding is geweest voor dat adres.
- 35% van de inwoners die reageerde op de contactname, aanvaardde het hulpaanbod. Wanneer het ging over een eindeleveringssignaal (nl. dat de levering van een dienst wordt stopgezet) ligt de aanvaarding zelfs op 47%.

Figuur 22.Vroegsignalering schulden - Jaarcijfers 2024 (Divosa)

Recent werd in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een wetsevaluatie uitgevoerd door een onderzoeksconsortium bestaande uit Panteia, de Hogeschool Utrecht en Bureau Bartels (Vroonhof et al., 2025). Dit recent rapport is bijzonder uitgebreid en gezien de late publicatiedatum van 5 juni 2025 is het ons niet gelukt dit grondig door te nemen. De belangrijkste bevindingen werden echter samengevat in de kabinetsreactie van staatssecretaris Nobel (2025). We hernemen hieronder enkele van hun conclusies:

Doeltreffendheid:

De onderzoekers concluderen dat vroegsignalering doeltreffend is, doordat het bijdraagt aan het voorkomen en verminderen van problematische schulden. Op basis van hun evaluatie van de wet stellen zij vast dat door vroegsignalering:

- meer mensen met (dreigende) problematische schulden een passend hulpaanbod ontvangen en accepteren;
- drempels voor toegang tot integrale schuldhulpverlening omlaaggaan;
- betalingsproblemen niet verder verslechteren en daarmee bedreigende situaties worden voorkomen, en dat schuldhulpverlening hierdoor effectiever is.

Doelmatigheid:

Vroegsignalering is volgens de onderzoekers doelmatig als de baten van het beleid - in dit geval het voorkomen van problematische schulden - tegen de laagst mogelijke inzet van (financiële) middelen en met zo min mogelijk ongewenste neveneffecten (beiden kosten) worden bewerkstelligd. De onderzoekers bevestigen in hun onderzoek dat vroegsignalering bijdraagt aan het doel om problematische schulden te voorkomen en dat elke investering ter voorkoming van deze problematische schulden (kosten) in beginsel waardevol is. Vroegsignalering helpt de maatschappelijke kosten van (problematische) schulden omlaag te krijgen. Daarbij concluderen de onderzoekers dat de kosten die vastelastenpartners en gemeenten moeten maken voor de uitvoering van vroegsignalering beperkt zijn.

5.3.5. Relevantie

Ook het Belgisch **federaal regeerakkoord** 2025-2029 (Federale overheid, 2025a, 2025b) en de beleidsverklaring armoedebestrijding (Vandenbroucke, 2025) spreekt over vroegsignalering. Hiermee kunnen we meer gezinnen vroeg bereiken en de hulp aanbieden die hen kan helpen de betalingsmoeilijkheden op te lossen:

> *Daarnaast verbeteren we de vroegdetectie van overmatige schuldenlast zodat mensen kunnen geholpen worden vooraleer hun schuldenlast onbeheersbaar wordt, zoals systemen van vroegsignalering door bepaalde schuldeisers (zoals nutsbedrijven en ziekenhuizen) t.a.v. lokale besturen en actoren op te zetten. Dit gebeurt in overleg met de deelstaten en lokale besturen.*

Aangezien we in België geen ervaring hebben met dergelijke initiatieven, uitgezonderd de LAC-initiatieven (zie 5.11), is het belangrijk dat een dergelijk wetgevend initiatief goed wordt onderbouwd in samenspraak met alle relevante actoren zodat er een breed draagvlak wordt bekomen.

5.3.6. Vroeg Eropaf-aanpak in Amsterdam (NL)

Vroeg Eropaf is de Amsterdamse voorloper van het wetgevend kader hierboven. Al 10 jaar voor de wet gestemd werd in 2021 probeerde Amsterdam inwoners met betalingsachterstanden vroegtijdig te

bereiken. De gemeente merkte heel wat voordelen op door die aanpak en liet in 2023 onderzoek doen naar de effectiviteit ervan. Er wordt een verschil gemaakt doordat de inwoners proactief worden benaderd, doordat er verschillende communicatievormen worden gecombineerd en er ook oog is voor meer persoonlijke vormen, doordat er duidelijkheid is over de hulp die geboden kan worden, doordat er echt contact gemaakt wordt en naar het verhaal van de inwoner wordt geluisterd.

5.4. Kosten en baten van hulpverlening (NL)

5.4.1. Beschrijving

In 2024 publiceerden onderzoekers van de Hogeschool Utrecht (Jungmann et al., 2024) een rapport waarin ze in kaart brengen welke kosten ontstaan door schulden en waar die kosten neerslaan. Met dit rapport willen de onderzoekers inzicht geven in de investeringen die kunnen helpen om de schuldenproblematiek aan te pakken.

Volgens het rapport leidt de schuldenproblematiek in Nederland jaarlijks tot **minimaal 8,5 miljard euro aan kosten** op verschillende terreinen. De kanttekening die erbij gemaakt moet worden, is dat het onmogelijk is om een omvattend beeld te geven van de kosten die schulden met zich meebrengen. Sommige gevolgen zijn moeilijk te becijferen en dus waarschuwen de onderzoekers dat de berekende kostprijs een onderschatting is van de werkelijke kosten.

Tegelijkertijd geven de onderzoekers aan dat niet alle kosten die in het rapport naar voren komen, bespaard kunnen worden als de schuldenproblematiek oplost. Ook het oplossen van schulden brengt kosten met zich mee en bepaalde problemen zullen met het wegwerken van de schulden niet opgelost zijn (bijvoorbeeld gezondheidsproblemen, verslavingen, vaardigheden, …). Om de schuldenproblematiek duurzaam op te lossen, moeten de achterliggende oorzaken van schulden worden aangepakt.

5.4.2. Resultaten & impact

Financiële kosten

- Schuldhulpverlening: Nederlandse gemeenten besteedden in 2022 199 miljoen euro aan schuldhulpverlening.
- Beschermingsbewind: de kosten voor beschermingsbewind variëren tussen 45 miljoen euro en 118 miljoen euro per jaar. Gemeenten vergoeden een deel van deze kosten.
- Rechterlijke macht: de kosten voor incassozaken, Wsnp-trajecten (i.e. gerechtelijke schuldtrajecten, zoals onze collectieve schuldenregeling), en schuldenbewind bedragen jaarlijks ongeveer 38 miljoen euro.
- Schuldenfunctionarissen: de inzet van schuldenfunctionarissen bij rechtbanken, die de drempels moeten verlagen zodat mensen sneller hulp zoeken, kostte in 2020 tussen 248.000 euro en 1.001.000 euro.

Maatschappelijke kosten

- Gezondheid: schuldenproblematiek leidt tot kosten in de gezondheidszorg, zoals huisartsenzorg (4 miljoen), geestelijke gezondheidszorg (305 miljoen), en kosten gerelateerd aan suïcide (129 miljoen).
- Arbeidsmarkt en economie: de verminderde arbeidsproductiviteit en verzuimkosten voor de werkgevers bedragen jaarlijks ongeveer 4,5 miljard euro. Extra uitkeringskosten na jobverlies door privéschuldensituatie bedragen 445 miljoen euro.
- Onderwijs: lagere leerprestaties en schooluitval door de schuldenproblematiek thuis leiden tot aanzienlijke maatschappelijke kosten.

Figuur 23. Overzicht van de berekende kosten

Kostenpost	Kosten per jaar (afgerond)		
Invordering	**€ 849 miljoen**	**Gezondheidszorg**	**€ 438 miljoen**
Kosten invordering	2023: €687 miljoen	Huisartsenzorg	2023: €4 miljoen
Amsbtshandelingen	2021: €139 miljoen	Geestelijke gezondheidszorg	2015: €305 miljoen
Rechterlijke macht	2021: €23 miljoen	Suïcide	2023: €129 miljoen
Inzet personeel incasso-activiteiten	onbekend	Curatieve zorg	onbekend
Inhuur incassobureaus, gerechtsdeurwaarders en factoring	onbekend	Paramedische zorg	onbekend
Maatschappelijke ondersteuning	**€ 1 miljard**	Leeftijdstijl	onbekend
Schuldhulpverlening gefinancierd door gemeenten	2022: €199 miljoen	Medicijngebruik	onbekend
Schuldenfunctionaris*	2020: €700 duizend	**Arbeidsmarkt en economie**	**€ 6,2 miljard**
Oninbaarheid wegens kwijtschelden in minnelijk traject	onbekend	Loonbeslagen	2024: €53,2 miljoen
Inzet rechterlijke macht bij Wsnp	2022: €6 miljoen	Leningen door werkgevers	onbekend
Kosten Wsnp-bewindvoering	2022: €6 miljoen	Verminderde arbeidsmarkt-productiviteit en verzuim	2023: €4.5 miljard
Oninbaarheid wegens omzetting naar natuurlijke verbintenis in Wsnp	onbekend	Uitkeringskosten na baanverlies door schuldensituatie	€445 miloen
Inzet rechterlijke macht bij beschermingsbewind	2022: €7 miljoen	Diefstal en fraude op werkvloer	onbekend
Vergoeding beschermings-bewindvoerders	2024: €45 miljoen	Oninbare vorderingen	2020: €1,24 miljard
Griffierechten	2023: €6 miljoen	**Onderwijs en onderzoek**	**geheel onbekend**
Verslavingszorg	onbekend	Economische schade door niet gestarte opleidingen	onbekend
Huiselijk geweld	onbekend	Leerprestaties	onbekend
Dak- en thuisloosheid Specifiek uithuiszettingen	onbekend 2020: €37 miljoen	Schooluitval	onbekend
Arbeidsre-integratie	2023: €721 miljoen	Onderzoek naar aanpak schuldenproblematiek	onbekend
Wijk- of buurtteams	onbekend	**Openbare orde en veiligheid**	**geheel onbekend**
Incidentele kosten, subsidies, bijzondere bijstand en andere financieringen	onbekend	Politie	onbekend
Voedselbanken, thuisadministratie, Leergeld, NSR, Schuldenknooppunt etc	onbekend	Rechterlijke macht	onbekend
		Reclassering	onbekend
		Detentie	onbekend
Alle posten waarvoor een berekening kon worden gemaakt bij elkaar opgeteld: € 8.5 miljard			

Bron: Jungmann et al., 2024

5.4.3. Relevantie

Een dergelijk rapport voor de Belgische context kan zinvol zijn om in kaart te brengen welke kosten gepaard gaan met de schuldenproblematiek. Dat kan enerzijds voor gedragenheid zorgen om de problemen aan te pakken en anderzijds ook verduidelijken op welke gebieden de te realiseren winst het grootst is. Echter, een dergelijk rapport kan slechts de eerste stap zijn: nadien zullen er beleidswijzigingen nodig zijn om de kosten te verminderen.

5.5. Kansfonds: gewoon geld geven (NL)

5.5.1. Beschrijving

Het Kansfonds zette een project op waarbij gezinnen in Amsterdam, Tilburg en Zaanstad twee jaar lang een **maandelijkse toelage van 150 euro** krijgen waarvoor **geen tegenprestatie** wordt verwacht en waaraan geen verplichtingen zijn gekoppeld. De reden? In Nederland werd nooit eerder onderzocht wat de effecten zijn van het **onvoorwaardelijk geven van geld** op het welzijn van mensen, terwijl dat wel relevant is. Gebrek aan geld is immers de oorzaak van veel problemen waar mensen met een laag inkomen mee kampen en de stress die daarmee samenhangt, kan beginnende problemen snel verergeren.

Het Kansfonds pleit voor een nieuwe visie op armoede: Met de uitkomsten van Gewoon geld geven wil Kansfonds de samenleving en overheden laten zien dat het anders kan. Van een armoedesysteem waarin fraudebestrijding, wantrouwen en controle centraal staan, naar een samenleving gebaseerd op vertrouwen en menswaardigheid. Dat betekent armoedebeleid dat een voldoende financiële basis biedt om van te leven en eenvoudiger wet- en regelgeving en vertrouwen als uitgangspunt.

De resultaten van het project worden begin 2027 verwacht.

5.5.2. Doelgroep

Gezinnen in armoede

5.5.3. Actoren

- Kansfonds (initiatiefnemer)
- Hogeschool van Amsterdam (wetenschappelijke partner)
- Gemeentes Zaanstad, Tilburg en Amsterdam (lokale partner)
- Samen Kansrijk en Gezond (financierder van de giften aan gezinnen)
- Stichting RCOAK (hoofdfinancierder, Fonds voor een menswaardig bestaan)
- LPBL (voert de maatschappelijke kosten-batenanalyse uit)
- Adessium Foundation (financierder)

5.5.4. Resultaten & impact

De projectresultaten worden begin 2027 verwacht. Het project wordt bestudeerd door de Hogeschool van Amsterdam (HvA) en beantwoordt daarmee de vraag: wat is het effect van extra financiële armslag op het welzijn van gezinnen in armoede?

Naast deze studie die vooral peilt naar de effecten bij de gezinnen zelf, gebeurt er nog een maatschappelijke kosten-batenanalyse. Daarmee onderzoekt het project het effect van de maandelijkse gift van 150 euro op de zorgkosten voor het gezin, arbeidsparticipatie van de ouders en schoolresultaten van de kinderen. De studie brengt ook in kaart hoe de kosten en de baten van deze aanpak zich verhouden tegenover die van het huidige armoedebeleid.

5.5.5. Relevantie

Het idee van onvoorwaardelijk geld geven krijgt steeds meer aandacht maar het werd nog nooit in een experimenteel opzet in België uitgevoerd. Het loont de moeite om de resultaten van dit project te volgen en bij positieve effecten te overwegen een gelijkaardige studie op te zetten.

5.6. Socialdebt (NL)

5.6.1. Beschrijving

Stichting Socialdebt zorgt ervoor dat een beginnende schuld niet verder oploopt. Met een slimme app ondersteunt de stichting jongeren bij het aflossen van hun (beperkte) schulden. Socialdebt werd opgericht in 2020.

Waarom hun focus op jongeren? Het aantal jongeren met problematische schulden is de voorbije vijf jaar met 70% gestegen in Nederland. Circa 10.000 van de 34.000 jongeren met schulden woont in Rotterdam. Liefst 92% van deze jongeren is niet gekend bij de gemeente. Socialdebt wilde hierin een verschil maken.

Een jongere kan zich via de app aanmelden en krijgt een onlinebegeleider. Die kijkt mee naar de situatie en brengt de oorzaken van de schuldenlast in kaart. De app toont duidelijk welke schulden via Socialdebt afgelost kunnen worden. Die schulden worden binnen de twee weken door Socialdebt betaald, de jongeren betalen nadien via een maandelijkse aflossing het bedrag aan Socialdebt terug. De onlinebegeleiding helpt de jongeren om hun uitgaven te verlagen, om vaardigheden aan te scherpen en om spaargeld op te bouwen zodra ze schuldenvrij zijn.

Socialdebt zet sterk in op motivatie: in ruil voor correcte aflossingen krijgen jongeren een beloning. Dat is bijvoorbeeld een boodschappentegoed, saldo voor het openbaar vervoer of een stukje kwijtschelding van hun schuld.

5.6.2. Doelgroep

Jongeren tussen 18 en 27 jaar met beperkte schulden.

- Schuld < 2.500 euro: Socialdebt kan de schuld volledig overnemen.
- 2.500 < schuld < 7.500 euro: Socialdebt kan wellicht een stuk overnemen.
- Schuld > 7.500 euro: Socialdebt probeert een betaalpauze te regelen en verwijst door naar andere hulpverleners.

5.6.3. Actoren

De werking van de stichting wordt gefinancierd door donaties, giften en samenwerkingen met bedrijven.

5.6.4. Resultaten & impact

Er gebeurde nog geen echte impactstudie op het initiatief, maar de stichting bundelde de stand van zaken op 1 januari 2025.

Sinds haar start in 2020 kon Socialdebt:

- ruim 1090 aanmeldingen verwerken;
- 247 jongeren doorverwijzen naar andere hulpverleners, om bijvoorbeeld te werken aan een achterliggende problematiek of om extra begeleiding te krijgen naar werk of wonen;

In 2024 kon Socialdebt:

- 105 jongeren ondersteunen;
- voor bijna €115.000 aan schulden overnemen;

- een beroep doen op 35 vrijwilligers die als jongerenbegeleider, schuldenregelaar of jobcoach optreden.

Op 1 januari 2025:

- stonden 148 jongeren (tijdelijk) op de wachtlijst in afwachting van hun start;
- waren 22 jongeren alweer schuldenvrij;
- is het doel om de kwaliteit van hun missie en product te versterken.

5.6.5. Relevantie

Met schuldovername wordt nog niet echt geëxperimenteerd in België. Het project schuldsanering van de stad Antwerpen (zie 5.10) geeft een maandelijkse steun of renteloze lening aan gezinnen in schuldhulp zodat ze meer aflossingscapaciteit hebben en beter kunnen rondkomen, maar dat is niet helemaal vergelijkbaar.

Projecten als Socialdebt en Immerloo schuldenvrij (hieronder) zijn afhankelijk van donaties en giften en daardoor dus kwetsbaar. Slechts zolang zij voldoende financiële steun vinden, kunnen zij schulden 'overkopen' en door de schuldenaar op een haalbaar tempo aan hen laten aflossen. Ze concluderen ook beide dat er naast het overkopen van schulden nood is aan goede begeleiding, op allerlei levensdomeinen. Impactstudies op dergelijke projecten kunnen wel de succes- en faalfactoren blootleggen en richting geven aan de ontwikkeling van goede praktijken. Alleszins iets om in de gaten te houden.

5.7. Immerloo Schuldenvrij (NL)

5.7.1. Beschrijving

Immerloo Schuldenvrij is een experimenteel project dat huishoudens met problematische schulden snel perspectief wil bieden door hun schulden af te kopen zonder voorwaarden én door persoonlijke begeleiding te bieden.

5.7.2. Doelgroep

Het experiment wilde 40 tot 60 huishoudens schuldenvrij krijgen. Na 1 jaar werking zijn 14 huishoudens bereikt.

5.7.3. Actoren

Het experiment wordt uitgevoerd door het Nationaal Programma Arnhem-Oost. De gezinnen worden intensief begeleid door een coach die inzet op alle levensdomeinen die onder druk staan door de schulden.

5.7.4. Resultaten & impact

Het experiment wordt onderzocht door het lectoraat Versterken van Sociale Kwaliteit van de HAN. Ze richten zich daarbij op de effecten van de interventie die de gezinnen ervaren en op een tussentijdse evaluatie en bijsturing van de aanpak. Momenteel is de tussentijdse evaluatie tot en met april 2025 beschikbaar. De volledige resultaten worden in 2026 verwacht.

Voorlopige vaststellingen:

- Het schuldenvrij maken is een complexer en tijdrovender proces dan verwacht. Dat heeft vooral te maken met het grote aantal schulden en grote aantal betrokken schuldeisers.
- De grootste schuldeiser is de overheid. 46% van het openstaande bedrag aan schulden bij de 14 gezinnen komt de overheid toe.
- Bijna de helft van de huishoudens deed eerder al een beroep op financiële hulpverlening maar meer dan de helft van de huishoudens kreeg nog geen ondersteuning voor hun problematische schulden.
- De wijk waar het experiment loopt, Immerloo II, is een van de armste wijken van Nederland. De gemiddelde schuldenlast bedraagt er 54.000 euro, opvallend hoger dan het Nederlandse gemiddelde van 35.000 euro.
- **Enkel het afkopen van schulden is onvoldoende**. De meeste van deze gezinnen worden nog met andere uitdagingen geconfronteerd. Hierdoor is een integrale en aanklampende hulpverlening zeer belangrijk. Meer dan de helft van de gezinnen wordt daarom ook intensief begeleid, met gemiddeld 8 uur begeleiding per week. Ook na het afkopen van de schulden blijven de huishoudens kwetsbaar voor tegenslagen.

5.7.5. Relevantie

Ook in dit project staat het begeleiden van gezinnen en het opkopen van schulden centraal. Het is niet geheel duidelijk of de gezinnen de afgekochte schulden ook moeten terugbetalen; in dat geval lijkt het eerder om schuldsanering te gaan en wijkt het project toch af van Socialdebt. Ook hier weer verdient het aanbeveling om de resultaten van de studie af te wachten.

5.8. ONSbank (NL)

5.8.1. Beschrijving

Stichting ONSbank is een non-profit organisatie *die streeft naar een meer menselijke omgang met mensen die met schulden worstelen*. De stichting biedt een traject aan van zes maanden waarin enerzijds aan de schulden wordt gewerkt en anderzijds wordt ingezet op de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemers. De stichting gelooft namelijk dat trainingen in het ordenen van administratie alleen niet volstaan om schuldproblemen op te lossen. Ze willen jongeren ook helpen zichzelf te leren kennen en hun talenten te ontplooien. Het programma duurt dus zes maanden en is volledig gratis.

In de eerste fase worden de schulden zes maanden bevroren om rust te brengen en om een einde te stellen aan het verder oplopen van de kosten. De coaches brengen de schuldenlast in kaart, onderhandelen met de schuldeisers om zoveel mogelijk invorderingskosten kwijt te schelden en spreken afbetaalplannen af.

In de tweede fase volgt de jongere een cultureel workshopprogramma: elke week gaat de jongere samen met andere jongeren 2 uur aan de slag met een professionele kunstenaar, fotograaf, theatermaker, spoken-word artiest, muzikant of sporter. De stichting gelooft dat nieuwe inzichten verwerven en jezelf leren kennen als jongere een essentieel onderdeel is om weer te kunnen dromen en je leven opnieuw in handen te nemen.

Na deze twee fasen bekijkt een jobcoach van de stichting welke mogelijkheden er zijn om een job te vinden, stageplek te regelen of studie te beginnen.

5.8.2. Doelgroep

Jongeren tussen 18 en 27 jaar.

5.8.3. Actoren

De werking van de stichting wordt gefinancierd door heel wat fondsen en bedrijven.

5.8.4. Resultaten & impact

Deelnemers vullen steeds een voor- en nameting in bij deelname aan het programma. De meest recente impactanalyse op die data dateert van 2023. Daaruit bleek dat deelnemers op allerlei vlakken vooruitgang ervaren.

In 2024 werden alle metingen van 2007 tot en met 2024 door Purpose (een maatschappelijk adviesbureau) bij elkaar gebracht in een effectrapport. In een nieuw ontwikkelde impactmonitor zal de stichting vanaf 2025 de maatschappelijke baten van haar programma berekenen. Twee andere projecten die zich richten op jongeren met schulden, Jongeren Schuldenvrije Start en Jongeren Perspectief Fonds, werden al positief geëvalueerd met een berekende besparing van 20.000 euro per jongere. De verwachting is dat ook het programma van de Stichting ONSbank een gelijkaardige positieve impact zal hebben.

5.8.5. Relevantie

In dit project wordt aan schuldbemiddeling gedaan door een haalbaar afbetalingsplan te regelen en wordt ingezet op de persoonlijke vaardigheden en het toekomstperspectief van de jongere. Hiermee sluit het aan bij de andere projecten hierboven die aangeven dat inzetten op schulden alleen niet voldoende is, maar dat ook andere, intensieve begeleiding nodig is. De nieuwe impactmonitor moet aantonen of deze aanpak – zoals wordt verwacht – leidt tot een besparing en positieve effecten.

5.9. Schuldhulpmaatje (NL)

5.9.1. Beschrijving

Schuldhulpmaatje is een vrijwilligersorganisatie die een structurele bijdrage wil leveren aan het oplossen van de schuldenproblematiek. Daarvoor koppelen ze getrainde ‘maatjes’ – vrijwilligers – aan mensen met financiële problemen.

De vrijwilligers nemen de regie niet over en geven geen geld. Ze zetten samen met de hulpvrager alle inkomsten, uitgaven en schulden op een rij en zoeken naar oplossingen. Ze versterken de budgetteringsvaardigheden van mensen en proberen een langetermijnperspectief binnen te brengen. Ook indien een hulpvrager doorverwezen wordt naar professionele schuldhulpverlening, kan het maatje ondersteuning blijven geven.

5.9.2. Doelgroep

- Mensen die niet weten hoe ze moeten rondkomen.
- Mensen die in financiële problemen dreigen te komen.
- Mensen die schulden hebben.

5.9.3. Actoren

- Vrijwilligers die mensen begeleiden en ondersteunen
- Maatschappelijke partners waar schuldhulpmaatje actief is: kerken, gemeenten, woningcorporaties, bedrijven

- Schuldhulpmaatje wordt gefinancierd door fondsen, donateurs en bijdragen van partners waarmee ze samenwerken.

5.9.4. Resultaten & impact

In 2024 waren 3.334 vrijwilligers actief bij Schuldhulpmaatje. Samen ondersteunden ze 11.319 huishoudens in 166 Nederlandse gemeenten. 60% van de hulpvragers is nog niet gekend bij de gemeente. Schuldhulpmaatje slaagt er dus in mensen vroeger te bereiken en in schuldhulpverlening te krijgen.

Naast dit curatieve aanbod hielp Schuldhulpmaatje in 2024 46.548 mensen preventief door online-informatie, advies en tools ter beschikking te stellen zodat ze zelf aan hun financiële redzaamheid kunnen werken.

Schuldhulpmaatje heeft enkel zicht op het bereik, maar verzamelt geen gegevens over de impact op de schulden, de financiële redzaamheid of de ervaring van hulpvragers.

Figuur 24. De resultaten van Schuldhulpmaatje in 2024

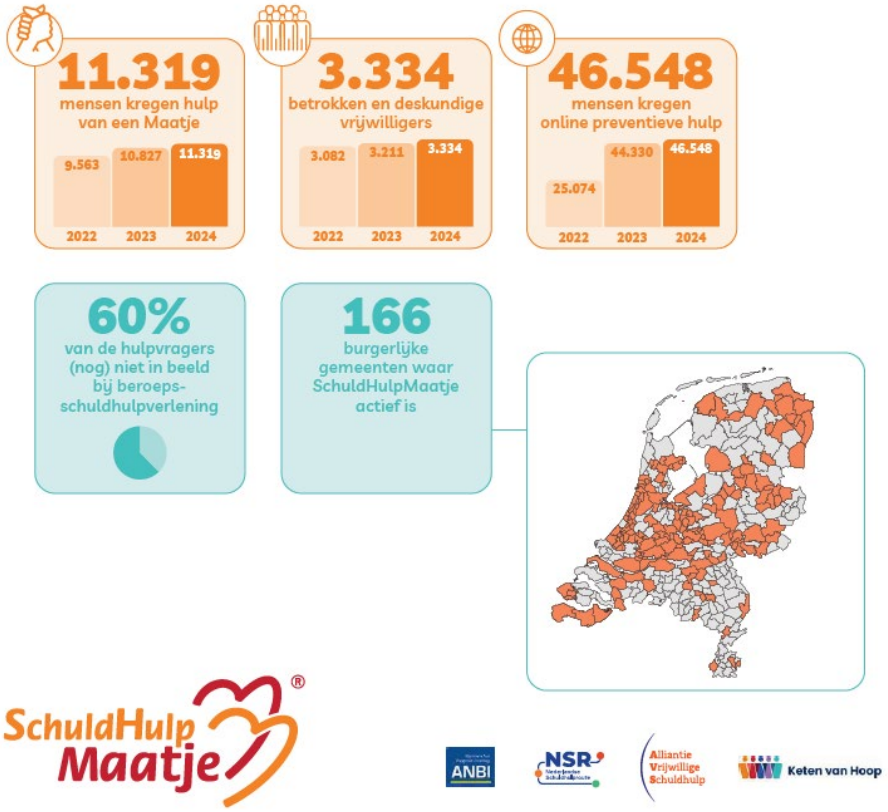

5.9.5. Relevantie

Schuldhulpmaatje sluit aan bij de buddywerking van BudgetInzichtLimburg. Zij leiden al sinds 2012 vrijwilligers op tot budgetbuddy's. Na hun opleiding worden ze gekoppeld aan cliënten van meewerkende Limburgse OCMW's. De bedoeling is vooral dat de financiële redzaamheid van de cliënt wordt versterkt zodat de hulpverlening kan worden afgebouwd en de cliënt op eigen benen verder kan. Er is helaas geen impactstudie van deze werking beschikbaar maar gezien de werking al zoveel jaar bestaat en er hiervoor al een lange samenwerking bestaat tussen de Limburgse OCMW's en BIZ Limburg, kunnen we veronderstellen dat alle partijen wel positieve resultaten lijken te ervaren.

Ook op andere plekken bestaan gelijkaardige buddywerkingen. Het zou interessant zijn om op dergelijke initiatieven een evaluatiestudie uit te voeren.

5.10. Schuldsanering Stad Antwerpen (BE)

5.10.1. Beschrijving

Sinds 1 januari 2022 voert de stad Antwerpen het innovatief project Schuldsanering uit om inwoners met problematische schulden te ondersteunen. Schulden zorgen voor stress en een vernauwde mentale bandbreedte, wat leidt tot kortetermijndenken en het aangaan van nieuwe schulden. Het project wil de vicieuze cirkel doorbreken door inwoners met schulden tijdelijk meer financiële ruimte te geven. Dat doen ze op drie manieren:

- Met een saneringsbudget: 150 euro per maand gedurende 12 maanden
- Met een saneringskrediet: renteloze lening van maximaal 1.800 euro
- Uitzonderlijke via de overname van een deel van de schulden

5.10.2. Doelgroep

Mensen met schulden in een hulpverleningstraject bij de Stad Antwerpen

5.10.3. Actoren

Stad en OCMW Antwerpen

5.10.4. Resultaten & impact

De Karel de Grote Hogeschool onderzocht de impact van het project. Daarvoor beschreef het onderzoekscentrum Sociale Inclusie de praktijk, ging het na welke assumpties verklaren hoe en op welke manier schuldsanering ‘werkt’, ontwikkelde het een meetinstrument om de impact te meten, bracht het in kaart wat de impact was bij 50 deelnemers en welke werkzame factoren gedetecteerd konden worden.

Depauw & Van Steenlandt (2023) stelden vast dat het project een significante positieve impact heeft op de mentale bandbreedte van deelnemers en op het plannen op middellange termijn. Het project leidt ook tot een significante daling van het aantal schuldeisers en het gemiddelde bedrag aan schulden.

De resultaten bevestigen dat een gerichte financiële tussenkomst een krachtig instrument kan zijn binnen schuldhulpverlening. Hiermee sluit de stad aan bij projecten als Immerloo Schuldenvrij of Gewoon Geld Geven. In België is dit project van de stad Antwerpen het eerste en voorlopig ook enige in haar soort.

5.10.5. Relevantie

Geld geven om schulden af te betalen of beter te kunnen rondkomen tijdens het afbetalen van schulden is vandaag nog steeds controversieel. Ook onder sociaal werkers zelf wordt dit project met enige achterdocht onthaald. Het verdient aanbeveling om een dergelijk project ook in andere OCMW’s op te zetten om te bekijken of de resultaten ook dan standhouden.

5.11. Lokale adviescommissie (LAC) (BE)

5.11.1. Beschrijving

Elke gemeente of stad in Vlaanderen heeft een lokale adviescommissie (LAC). Deze commissie wordt geraadpleegd wanneer er een afsluiting van elektriciteit, gas of water dreigt voor een inwoner. In deze commissie zetelen niet alleen vertegenwoordigers van de netbeheerders en leveranciers, maar ook medewerkers van het OCMW die de situatie van de inwoner zullen onderzoeken. Het LAC moet voorkomen dat klanten worden afgesloten en zoekt dus naar oplossingen. Het advies dat een LAC geeft, is bindend, en als de leden het niet eens zijn, wordt er een beslissing in het voordeel van de klant genomen.

Het LAC is bedoeld als een manier om vroeger zicht te krijgen op inwoners met betalingsachterstanden op vlak van elektriciteit, gas en water. Het LAC vormt daarmee een toegangspoort tot hulpverlening, en kan gezien worden als een vorm van vroegsignalering. Voor zover geweten is dit de enige gereguleerde en veralgemeende vorm van vroegsignalering in België.

5.11.2. Doelgroep

- Kwetsbare huishoudelijke klanten met betalingsproblemen.
- Personen die een afsluitingsbericht ontvangen van hun energieleverancier of watermaatschappij.
- Personen die een heraansluiting aanvragen na een eerdere afsluiting.

5.11.3. Actoren

Wie is er aanwezig op een zitting van het LAC?

- OCMW-medewerkers
- Netbeheerder: meestal Fluvius
- Watermaatschappij
- De klant mag aanwezig zijn en kan gehoord worden, eventueel met een vertrouwenspersoon
- Andere betrokkenen, zoals een schuldbemiddelaar of hulpverlener

5.11.4. Resultaten & impact

Er zijn geen onderzoeksgegevens beschikbaar over de effectiviteit van de Lokale advies Commissie. Voor **water** blijkt er al jaren een stabiele trend in het aantal opgelegde afbetalingsplannen. Wel neemt het aantal begrenzingen en afsluitingen (opnieuw) toe. Voor elektriciteit en gas zien we sinds 2020 een stevige stijging bij de afsluitingen door het LAC naar het niveau van 2018.

Cijfers waterarmoede: Het aantal opgelegde afbetalingsplannen voor **water** steeg tussen 2015 en 2017 van 10.290 tot 14.409 (+40%) en daalde daarna tot 12.508 in 2019 (-13%). In 2020 was er sprake van een bijkomende daling tot 8.848 (-29%). Die daling werd minstens gedeeltelijk veroorzaakt door de impact van de Covid-19-pandemie. De pandemie en de door de overheden getroffen preventiemaatregelen verhinderden de normale werking van de waterbedrijven en de LAC. De jaren nadien lag het aantal opgelegde afbetalingsplannen telkens op ongeveer hetzelfde niveau als in 2020 (in 2023: 8.676).

Daarnaast vonden in 2023 in het Vlaamse Gewest 1.652 debietbegrenzingen plaats om redenen van wanbetaling, net als 269 afsluitingen.

Cijfers energiearmoede: Eind 2024 leverde Fluvius wegens wanbetaling **elektriciteit** aan 79.081 huishoudens en **gas** aan 61.459 huishoudens. Die aantallen liggen hoger dan in 2023. Het gaat om huishoudens waarvan de commerciële energieleverancier het contract heeft opgezegd omdat zij hun energiefactuur niet of niet op tijd hebben betaald en niet hebben gereageerd op een aangetekende ingebrekestelling of de afspraken in een afbetalingsplan niet hebben nageleefd.

Bij blijvende wanbetaling kan een vraag tot volledige afsluiting voorgelegd worden aan de LAC. In de wintermaanden worden elektriciteit en gas niet afgesloten. In de loop van 2024 werden na LAC-advies 1.590 huishoudelijke afnemers volledig **afgesloten van de elektriciteitsvoorzieningen** en 1.187 van de **aardgastoevoer**.

5.11.5. Relevantie

De vroegsignalering via de LAC's is de eerste manier waarop in Vlaanderen getracht wordt betalingsmoeilijkheden vroeg te grijpen en te vermijden dat gezinnen afgesloten worden van essentiële basisbehoeften als energie en water. Een extra analyse op de data zou nuttig kunnen zijn: profielschets van de gezinnen die uitgenodigd worden op een LAC, de oorzaken van de betalingsachterstand, de ernst van de betalingsachterstand, de beslissingen van het LAC, de opvolging van de gezinnen, de evolutie van betaalplannen en afsluitingen, enzovoort.

5.12. Afbouwteam OCMW Aalst (BE)

5.12.1. Beschrijving

Het OCMW Aalst installeerde in het najaar van 2019 een eigen afbouwteam. Hiermee bereiden ze cliënten stapsgewijs voor om het eigen budget zelfstandig te beheren. De begeleiding is gericht op het aanleren van financiële vaardigheden en het geleidelijk loslaten van ondersteuning. Het traject wordt afgestemd op de noden van de cliënt en kent twee flexibele fasen. De eerste fase (6 à 9 maanden) vindt plaats in een veilige, begeleide omgeving waarin het mogelijk is om fouten te maken en daaruit te leren.

5.12.2. Doelgroep

Deze aanpak richt zich op cliënten die in het OCMW Aalst een beroep doen op budgetbeheer en die voldoende motivatie en bereidheid tonen om hun financiële zelfstandigheid op te bouwen. Een voorwaarde voor het afbouwteam is daarbij een stabiele sociale en financiële situatie. Het traject is niet gebonden aan de afronding van procedures zoals de collectieve schuldenregeling; cliënten kunnen op verschillende momenten in aanmerking komen.

5.12.3. Actoren

De belangrijkste actoren zijn de cliënt en de maatschappelijk werker. De maatschappelijk werker ondersteunt, beoordeelt de voortgang en bespreekt samen met het team het dossier. Via een sociale balans en inschatting van de situatie wordt samen beslist wanneer en hoe het traject start. De cliënt staat centraal, werkt actief mee en krijgt gaandeweg meer verantwoordelijkheid.

5.12.4. Resultaten & impact

Sinds de start van deze afbouwwerking (eind 2019) werden in totaal 78 dossiers budgetbeheer afgesloten. OCMW Aalst ervaart zelf dat bovenstaande aanpak succesvol is, ook al werd deze aanpak nog niet geëvalueerd met een effect- of impactstudie. Wat het OCMW sterkt in haar overtuiging is dat

de cliënten die dit afbouwtraject hebben doorlopen, tot nu toe nog geen nieuwe aanmelding hebben gedaan voor een (her)opstart van budgetbeheer.

Het team ziet de meerwaarde van deze werking in het maatwerk en de flexibele aanpak die ze bieden. Door cliënten in een vertrouwde omgeving vaardigheden te laten oefenen, fouten toe te laten en te corrigeren, groeit het zelfvertrouwen en de zelfstandigheid van de cliënt. De intensiteit van begeleiding wordt aangepast aan de voortgang en behoeften. Doel is dat iedere cliënt, ongeacht het specifieke parcours, uiteindelijk het budget volledig zelfstandig kan beheren.

Gezien de eigen ervaring en inschatting van het team zou een **objectieve studie van deze werking een grote meerwaarde kunnen betekene**n om de succesfactoren aan te tonen. Dat kan ook andere OCMW's inspireren om meer in te zetten op afbouw. Omdat dit best wat tijd vraagt en maatschappelijk werkers vaak onder tijds- en personeelsdruk staan, is hierin investeren zonder objectief te verwachten effecten moeilijk.

5.12.5. Relevantie

Gezien de grote nadruk dat schulden aanpakken alleen niet voldoende is, maar dat er nood is aan ondersteuning, ook op vlak van financiën, verdient deze aanpak meer aandacht. Het zou relevant zijn om deze werking te evalueren en te leren welke effecten dit genereert. Op die manier zou een grotere inzet op financiële redzaamheid ook in andere OCMW's kunnen gebeuren en kan dit project een inspiratie zijn voor nieuwe initiatieven.

5.13. Conclusie

Op basis van bovenstaande goede praktijken zijn er enkele duidelijke verschillen vast te stellen in de aanpak van schuldhulpverlening tussen België en Nederland.

In **Nederland** ligt de nadruk sterk op **preventie en vroegsignalering**. Gemeenten hebben reeds sinds 2021 een wettelijke taak om signalen van betalingsachterstanden op te vangen en proactief contact op te nemen met inwoners om hulp aan te bieden, nog voordat schulden problematisch worden. In België is er nog geen wettelijke kader maar werd de vroegsignalering van schulden wel opgenomen in de regeerakkoorden van zowel de Vlaamse als de federale regering. Dat Nederland voorloopt uit zich in de verschillende initiatieven zoals de Vroeg Eropaf-aanpak in Amsterdam, waarbij inwoners met betaalachterstanden proactief worden benaderd via verschillende communicatievormen zoals huisbezoek, telefoon, e-mail en WhatsApp. Daarnaast zijn er privé-initiatieven, ondersteunt door zowel private als publieke middelen, zoals Socialdebt, die jongeren helpt hun schulden af te lossen zonder rente of bijkomende kosten, en hen stimuleert om actief aan hun schuldenaflossing te werken.

In **België** daarentegen, ligt de nadruk meer op **directe financiële ondersteuning en integrale begeleiding**. Een voorbeeld hiervan is het project Schuldsanering Stad Antwerpen, waarbij gezinnen in schuldbemiddeling een maandelijks saneringsbudget van 150 euro ontvangen gedurende 12 maanden naar analogie van een project in Nederland. Dat dit het eerste en vooralsnog enige in zijn soort is, duidt erop dat een dergelijke aanpak nog in zijn kinderschoenen staat. Daarnaast is er het initiatief Koffie & formulieren, waarbij vrijwilligers en opbouwwerkers mensen helpen met hun administratie tijdens ontmoetingsmomenten.

Kortom, Nederland richt zich meer op preventie en vroegsignalering, terwijl België meer nadruk legt op directe financiële ondersteuning in de vorm van een curatief traject, minder op een preventief traject en integrale begeleiding. Gezien de grote maatschappelijke kost die een integrale begeleiding vraagt, zoals blijkt uit het onderzoeksrapport van de Hogeschool Utrecht, zou het kunnen lonen om meer in te zetten op preventie. Op die manier kan mogelijk voorkomen worden dat beginnende schulden uitgroeien tot problematische schulden die een langdurigere, en dus duurdere, aanpak vergen, zowel voor de schuldenaar als de maatschappij.

6. Conclusie: Problematische schulden in België zijn een complexe en onderbelichte realiteit

Problematische schulden vormen in België een hardnekkige en groeiende maatschappelijke uitdaging. Ze raken niet alleen het financieel welzijn van burgers, maar ook hun toegang tot basisrechten zoals wonen, gezondheid, onderwijs en maatschappelijke participatie. Deze schuldenproblematiek treft vooral sociaal en economisch kwetsbare groepen: alleenstaanden, eenoudergezinnen, huurders, kortgeschoolden, werklozen en mensen met een laag of vervangingsinkomen.

Toch ontbreekt vandaag een uniforme en gedeelde definitie van wat 'problematische schulden' precies zijn. Juridische, beleidsmatige en wetenschappelijke kaders hanteren uiteenlopende begrippen, zonder duidelijke drempelwaarden of indicatoren. Dit gebrek aan eenduidigheid bemoeilijkt niet alleen de monitoring en vergelijking van cijfers, maar ook de ontwikkeling van effectief beleid en gerichte hulpverlening.

De bestaande kennis over schulden in België is versnipperd, onvolledig en ongelijk verdeeld over regio's en actoren. Deze studie brengt enkele belangrijke **blinde vlekken** in kaart:

- **Geen gedeelde definities of indicatoren**: er is geen consensus over wanneer schulden als 'problematisch' gelden en hoe deze geregistreerd kunnen worden.
- **Fragmentatie van data**: de beschikbare gegevens zijn vaak beperkt tot cliënten van erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Over gerechtelijke trajecten buiten de erkende instellingen voor schuldbemiddeling, informele schulden, schulden bij typische en grote schuldeisers zoals telecom, gezondheid of huisvesting, of over nieuwe schuldvormen zoals Buy Now, Pay Later (BNPL) is nauwelijks informatie beschikbaar.
- **Regionale ongelijkheid**: vooral Brussel en Wallonië blijven onderbelicht in de bestaande registraties.
- **Geen zicht op effectiviteit**: er is nauwelijks onderzoek naar de uitkomsten van schuldhulpverleningstrajecten, de mate van herval, of de mate waarin cliënten na afloop schuldenvrij of financieel redzaam zijn.

De studie toont duidelijk aan dat schulden niet alleen een financieel, maar ook een **sociaal probleem** zijn. De impact van schulden is groot, en dus vereist de aanpak ervan gerichte initiatieven gaande van een brede dataverzameling, een effectieve en efficiënte hulpverlening en de versterking van preventieve maatregelen om schulden te voorkomen.

De studie toont ook **lichtpunten**. Hoofdstuk 5 biedt inspirerende voorbeelden van innovatieve praktijken in binnen- en buitenland, zoals vroegsignalering door gemeenten, integrale begeleiding via afbouwteams en het overnemen en centraliseren van schulden. Deze initiatieven illustreren hoe samenwerking, proactieve benaderingen en een duidelijke visie het verschil kunnen maken. Ze vormen een waardevolle inspiratiebron voor het Belgische beleid én voor toekomstige onderzoeks- en praktijkontwikkeling.

De **rol van federale en regionale overheden** is dan ook cruciaal, bijvoorbeeld in het kader van wetgevende initiatieven rond armoedebestrijding, vroegdetectie van schulden en kwaliteitskaders voor schuldbemiddeling.

In dit besluit hernemen we enkele opvallende vaststellingen en formuleren we uitdagingen voor beleid en onderzoek.

6.1. Gebrek aan een uniforme definitie en inzichtelijke data

De beschikbare databronnen over schuldenlast zijn gefragmenteerd en onvoldoende geïntegreerd. België heeft **geen uniforme definitie** van een problematische schuld of overmatige schuldenlast. Juridische, wetenschappelijke en praktijkgerichte benaderingen hanteren elk eigen criteria, wat leidt tot versnippering in beleid, registratie en hulpverlening.

Het **aantal personen in België met problematische schulden** of overmatige schuldenlast varieert afhankelijk van de gebruikte bron, indicator en definitie. Deze cijfers kunnen bovendien een onderschatting zijn omwille van de (on)toegankelijkheid van de hulpverlening en doordat informele schulden bij vrienden of familie niet worden geregistreerd. Tegelijkertijd kunnen ze ook een overschatting zijn omdat niet elke betalingsachterstal per definitie problematisch is.

Ook over de **hulpverlening** die geboden wordt aan personen met schulden worden onvoldoende data verzameld. De Vlaamse erkende instellingen voor schuldbemiddeling nemen deel aan een verplichte jaarlijkse registratie en een vijfjaarlijkse uitgebreidere bevraging. In Wallonië en Brussel worden deze data niet, onregelmatig of minder uitgebreid verzameld. Over de personen die toegelaten zijn tot de collectieve schuldenregeling zijn eveneens geen data beschikbaar. Hierdoor kunnen geen uitspraken worden gedaan over de effectiviteit of kwaliteit van de geboden hulp, over werkzame factoren en vallen er dus ook geen lessen te trekken. Het laatste onderzoek naar de werking en organisatie van de erkende instellingen dateert van 2011 (Op de Beeck & Brodala, 2011).

6.2. Schulden op basisbehoeften vereisen een structureel armoedebestrijdingsbeleid

Problematische schulden komen voornamelijk voor bij **sociaal kwetsbare groepen**: alleenstaanden, eenoudergezinnen, huurders, kortgeschoolden en niet-werkenden. De schulden situeren zich opvallend vaak in **basisbehoeften** zoals energie, huur, gezondheidszorg en telecom, wat wijst op een structurele **inkomensproblematiek**. Er is een duidelijke overlap met het profiel van mensen met een (verhoogd) armoederisico. Om schulden te voorkomen is een structureel armoedebeleid nodig zodat mensen met hun beschikbare inkomen alle nodige uitgaven kunnen bekostigen.

Omdat onbetaalde rekeningen niet worden geregistreerd, is er geen zicht op het bedrag aan openstaande rekeningen bij de schuldeisers van deze basisbehoeften. Daardoor kunnen ook geen proactieve stappen door hulpverleners worden gezet om die klanten te bereiken en oplopende schulden te voorkomen. In het kader van **vroegdetectie van financiële problemen** is het interessant om deze piste verder te onderzoeken.

6.3. Aandachtspunten in de huidige schuldbemiddelingsvormen

In deze verkennende studie voerden we een beperkte bevraging uit bij schuldbemiddelaars en hulpverleners in de erkende instellingen voor schuldbemiddeling en bij schuldbemiddelaars die aangesteld worden in het kader van de collectieve schuldenregeling. Beide bevragingen gebeurden voor België en waren in het Nederlands en Frans beschikbaar. Hoewel een representatieve en grootschalige bevraging bij alle betrokken actoren een grote meerwaarde zou zijn, geven onze antwoorden alvast aanknopingspunten.

De huidige vormen van schuldbemiddeling bieden waardevolle trajecten maar verschillen in aanpak, opvolging en beschikbaarheid van gegevens. De erkende instellingen voor schuldbemiddeling zetten sterk in op begeleiding en maatwerk, maar kampen met wachttijden, beperkte juridische ondersteuning en een hoge werklast. Nazorg en digitale registratie zijn ontoereikend ontwikkeld. Schuldbemiddelaars in de collectieve schuldenregelingen hanteren uiteenlopende praktijken, onder meer bij de bepaling van het leefgeld, de ondersteuning bij schuldcontrole en de verwachtingen ten

aanzien van cliënten, wat leidt tot mogelijke ongelijkheid en juridische kwetsbaarheid. Beide vormen missen structurele evaluatie en nazorg, waardoor het zicht op effectiviteit, herval en de financiële redzaamheid van cliënten na afloop beperkt is.

Voor de **minnelijke schuldbemiddelingstrajecten** die bevraagd worden bij de **erkende instellingen voor schuldbemiddeling** liggen de sterktes van de hulpverlening in het bieden van maatwerk en de betrokkenheid van de hulpverleners. Belangrijke valkuilen zijn echter de hoge werkdruk, het gebrek aan een gedeelde visie en het tekort aan personeel. Daarnaast zijn deze schuldbemiddelingstrajecten niet altijd gericht op het financieel redzaam maken van de cliënt of het versterken van het eigenaarschap van de cliënt. Respondenten geven zelf te kennen dat een duidelijke visie en uniforme richtlijnen noodzakelijke verbeterpunten zijn. Een visueel overzicht van een minnelijk schuldbemiddelingstraject is in het rapport opgenomen in Figuur 12.

Enkele opvallende vaststellingen:

- 7% van de respondenten rapporteert een wachttijd van meer dan een maand tussen aanmelding en intake.
- Bijna 12% van de respondenten rapporteert een wachttijd van meer dan een maand tussen de intake en het eerste begeleidingsgesprek.
- Bij 71,5% van de respondenten ontmoet de cliënt minstens twee verschillende hulpverleners.
- Iets meer dan 1 op de 10 respondenten zegt geen jurist in dienst te hebben.
- Heel wat signalen wijzen op hoge werkdruk en personeelstekort.
- Bijna 70% van de respondenten stelt geen aanbod financiële educatie te hebben dat gericht is op schuld- of hervalpreventie.
- Bijna drie op vijf respondenten heeft in de organisatie een uitgewerkte visie op schuldhulpverlening. Deze visie zorgt ervoor dat er een werkleidraad is, een meer uniforme aanpak en een gedeelde visie en doelstelling op de schuldhulpverlening.
- Bijna een derde van de respondenten geeft aan dat het ontbreken van een gedeelde visie een belangrijk aandachtspunt is en negatieve gevolgen met zich meebrengt.

Voor de trajecten **collectieve schuldenregeling** via **advocaten** of **juristen** in een erkende instelling voor schuldbemiddeling is een visueel overzicht voorzien in het rapport in Figuur 19. De belangrijkste sterktes die door de respondenten zelf genoemd worden, zijn de menselijke en sociale aanpak, de toegankelijkheid en nabijheid van de schuldbemiddelaar en de tandemwerking met een hulpverlener. In contrast tot die toegankelijkheid benoemden andere respondenten dan weer dat advocaten-schuldbemiddelaars niet altijd voldoende bereikbaar zijn.

Enkele opvallende vaststellingen:

- Er is een grote variatie in het aantal dossiers collectieve schuldenregeling dat door een schuldbemiddelaar gelijktijdig wordt behandeld.
- Meer dan een derde van de respondenten verwacht dat de cliënt een volledig overzicht van inkomsten en uitgaven opstelt en meebrengt naar het eerste gesprek. Gezien het profiel van de mensen die hulp zoeken voor hun schulden, is dit geen evidente taak.
- Er is onenigheid tussen de respondenten over de taken die een schuldbemiddelaar dient op te nemen als het gaat over het controleren van de gegrondheid en het betwisten van bepaalde schulden.
- Bijna 9 op 10 respondenten zegt het leefgeld te berekenen op basis van het overzicht van reële kosten van de cliënt. Hoewel maatwerk bijzonder relevant is, is het ook gevaarlijk om louter te vertrekken van de reële situatie. Die kan namelijk niet de gewenste situatie zijn doordat het gezin al lange tijd schulden afbetaalt en sterk bespaart. Sommige schuldbemiddelaars zijn daarom vragende partij voor duidelijke richtlijnen.
- 75% van de schuldbemiddelaars neemt betalingsverantwoordelijkheden over van de cliënt.
- Amper 65,1% van de respondenten meent dat maximaal de helft van hun cliënten op het einde van de procedure in staat is hun budget goed te beheren. Dat past bij de aangegeven

nood aan het meer stapsgewijs afbouwen van de begeleiding, aan financiële educatie en aan het versterken van de gebrekkige budgetteringsvaardigheden van veel cliënten.
- De samenwerking tussen advocaten en hulpverleners verloopt niet altijd even vlot. Er wordt door sommige respondenten gesproken van concurrentie, wantrouwen en zelfs van verzuurde relaties. Toch overheerst het gevoel dat er nood is aan een betere samenwerking en duidelijke afspraken omwille van de complexe multiproblematiek die cliënten ervaren.

6.4. Uitdagingen voor beleid en onderzoek

Deze verkennende studie maakt duidelijk dat er op veel gebieden actie mogelijk én nodig is om de schuldenproblematiek niet alleen te monitoren maar ook aan te pakken. We zien daarin de volgende uitdagingen.

6.4.1. Nood aan betere data

De afwezigheid van een eenduidige, multidimensionale definitie van problematische schulden belemmert zowel dataverzameling als beleidsmonitoring en hulpverlening. Een **beter begrip van problematische schulden met objectieve drempelwaarden** zou een eerste stap zijn. Het verdient aanbeveling om die definiëring multidimensionaal te benaderen en om bij de ontwikkeling ervan niet alleen onderzoekers en statistische diensten te betrekken, maar ook armoedeorganisaties en schuldbemiddelaars.

Vanuit deze benadering kan gezocht worden naar manieren om **systematisch accurate data te verzamelen** over schulden, betalingsachterstanden en de schuldbemiddelingsvormen waarop een beroep wordt gedaan. Deze data moeten bovendien voor het gehele Belgische grondgebied worden verzameld, ondanks dat de bevoegdheden over verschillende regio's vallen.

Een inspirerende praktijk is het Nederlandse dashboard Schuldenproblematiek in Beeld ontwikkeld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2024). Dit dashboard bundelt administratieve data die door verschillende diensten worden verzameld.

6.4.2. Nood aan een kwaliteitskader voor schuldbemiddeling

Er is opvallend weinig recent onderzoek naar de **kwaliteit en effectiviteit van schuldbemiddeling**. Zowel de manier waarop een traject wordt ingericht, de afloop, de succesfactoren als (het risico op) herval of herhaald instromen zijn onderbelicht. Longitudinale inzichten in de schuldopbouw, hulpzoekgedrag, doorlooptijden, werkwijze en uitkomsten van trajecten zijn nochtans cruciaal om zicht te krijgen op de impact van de bestaande hulpvormen op schulden, levenskwaliteit en herval. Een herhaling van de studie naar de werking en organisatie van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling van Op de Beeck & Brodala (2011) zou zinvol zijn, zeker met een uitbreiding naar advocaten, ministeriële ambtenaren en gerechtelijke mandatarissen die sinds kort zowel de gerechtelijke als minnelijke schuldbemiddeling mogen uitvoeren.

Uit de bevraging bij schuldbemiddelaars in minnelijke en gerechtelijke trajecten kwam duidelijk naar voren dat er nood is aan het ontwikkelen van een **gedeelde visie en aanpak**. Niet alleen binnen één organisatie, maar over organisatiegrenzen heen. Andere aandachtspunten in de ontwikkeling van een kwaliteitskader zijn onder andere de samenwerking tussen schuldbemiddelaar en hulpverlener, de berekening van het leefgeld en de terugbetalingscapaciteit, de inzet op financiële redzaamheid en hervalpreventie, gedeelde doelstelling en de verwachtingen ten aanzien van de schuldenaar. Een dergelijk **kwaliteitskader** zou richtinggevend kunnen zijn voor **inspecties en audits** op de werkzaamheden van schuldbemiddelaars. Die inspecties en audits zouden bovendien ook nuttig zijn om toezicht te houden op de advocaten, ministeriële ambtenaren en gerechtelijke mandatarissen die in de minnelijke of gerechtelijke schuldbemiddeling optreden als schuldbemiddelaar.

De schuldenproblematiek vraagt niet alleen om betere data en beleid, maar ook om nieuwe manieren van werken. Goede praktijken uit binnen- en buitenland kunnen hierbij inspireren. Hoofdstuk 5 bracht al enkele goede praktijken samen, maar een uitgebreidere studie naar innovatieve benaderingen zou zeker relevant zijn. Die zou bovendien kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van een **databank met bewezen effectieve praktijken**, naar analogie met de Databank erkende sociale interventies van Movisie in Nederland. Mits goede vermeldingscriteria zou de databank organisaties en beleidsmakers kunnen inspireren om nieuwe werkwijzen uit te proberen en op te schalen.

De bevraging bevestigt eveneens de **enorme werkdruk en het grote personeelstekort** waarmee de sector wordt geconfronteerd. Het is daarom van essentieel belang dat er geïnvesteerd wordt in deze sector. Voldoende tijd is namelijk de basisvoorwaarde om op maat van de cliënt te kunnen werken; iets wat door veel respondenten aangegeven werd als een belangrijke sterkte van hun dienstverlening. Door te investeren in schuldbemiddelaars en hulpverleners die ervoor kunnen zorgen dat cliënten niet alleen schuldenvrij worden maar dat ook (zelfstandig) kunnen blijven na afloop, dragen we écht bij tot het doorbreken van de schuldenproblematiek.

6.4.3. Nood aan preventie en vroegdetectie

De vaststelling dat heel wat schulden zich situeren in **basisbehoeften** toont aan dat bepaalde huishoudens **structurele inkomensproblemen** hebben. Inzetten op een menswaardig inkomen waarmee huishoudens alle uitgaven kunnen bekostigen die nodig zijn om te kunnen deelnemen aan de samenleving is dan ook essentieel en kan het ontstaan van schulden voorkomen. Daarnaast is het belangrijk om uit te zoeken hoe we aan **vroegsignalering** kunnen doen zodat we sneller zicht hebben op betalingsachterstanden en schulden. Een bijkomende vraag daarbij is hoe we huishoudens naar hulpverlening kunnen toeleiden.

Wat niet in deze studie aan bod kwam, maar wat vanzelfsprekend mee een rol speelt in het voorkomen en aanpakken van de schuldenproblematiek, is het **klein houden van schulden**. Er werd met wetgevende initiatieven al een eerste poging ondernomen om het oplopen van schulden te beperken door de bijkomende kosten aan banden te leggen. Dergelijke initiatieven verdienen echter nog meer aandacht. De rol van de invorderaars en de kosten die ze hiervoor mogen aanrekenen heeft nood aan een kritische blik.

Naast de invorderaars spelen ook de actoren die kredieten of financiële middelen verschaffen een belangrijke rol. De wet op consumentenkredieten beschermt de consument maar er ontstonden de voorbije jaren heel wat initiatieven zoals het gekende Buy Now, Pay Later die niet onder deze wet vallen. We raden daarom met aandrang aan om de **consumentenbescherming** tegen kortlopende, renteloze of kosteloze kredieten te versterken en om de omzetting van de EU-richtlijn 2023/2225 te versnellen. Samenhangend hiermee verdient het aanbeveling om een realistische **kredietwaardigheidsbeoordeling** in te voeren. De referentiebudgetten voor een menswaardig inkomen kunnen als norm fungeren om de terugbetalingscapaciteit te bepalen en een leefbaar minimum te vrijwaren.

Preventief werken betekent in deze ook een sterkere inzet op **financiële educatie**. Via het onderwijs zouden jongeren beter klaargestoomd kunnen worden voor de financiële verplichtingen van hun latere leven en de verleidingen die ze gaandeweg zullen tegenkomen. Hierop werd de voorbije jaren al sterker ingezet maar de vaststelling dat jongeren vaak gebruikmaken van uitgesteld betalen én daarbij schulden creëren, toont aan dat deze inspanningen nog onvoldoende zijn. Breder dan het onderwijs zijn ook initiatieven in de bredere samenleving of op de werkvloer relevant om de financiële kennis en het financieel welzijn van consumenten te verbeteren (zie bijvoorbeeld www.finwel.be). Organisaties zoals Ligo, OCMW, CAW, Budget Inzicht… die hierop al inzetten, kunnen beter worden ondersteund.

7. Literatuurlijst

BAPN, Observatorium Krediet en Schuldenlast, Steunpunt Diensten Schuldbemiddeling, & SAM vzw. (2024). *Hervorming van de Collectieve Schuldenregeling (CSR): Samenvatting van de aanbevelingen van de vier organisaties*. https://www.samvzw.be/sites/default/files/2024-06/Hervorming%20CSR_aanbevelingen.pdf

Berkhout, B., Vertegaal, B., & Tingen, J. (2023). *Onderzoek naar de gevolgen van de halvering voor een aantal aspecten van het schuldregelingstraject* (NVVK-onderzoek Halvering aflosperiode Msnp-traject). https://www.nvvk.nl/l/library/download/urn:uuid:87706ca1-0b98-4f47-acb2-42800250a9b0/rapport+onderzoek+berenschot+-+halvering+aflosperiode.pdf

BKR, & Weijers, M. (2025, mei 13). *Informele schulden: Een verborgen probleem met grote gevolgen*. https://www.bkr.nl/nl/actueel/informele-schulden-een-verborgen-probleem-met-grote-gevolgen

Bosmans, G. (2025, mei 16). *Minister Beenders waarschuwt voor populaire apps waarmee je later kan betalen: 'Bijna 1 op de 3 jonge gebruikers komt in contact met incassobureau'*. VRTNWS. https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/05/16/uitgesteld-later-betalen-rob-beenders-consumenten/

Carpentier, S., & Van den Bosch, K. (2008a). *Over problematische schulden en bestaansonzekerheid*. Centrum voor sociaal beleid Herman Deleeck.

Carpentier, S., & Van den Bosch, K. (2008b). *Problematische schulden in België. Indicatoren op basis van SILC 2004 en profiel van de bevolking in (problematische) schuldsituaties.* (No. 7; Working paper Sociale zekerheid). Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.

CBS. (2024, november 29). *Schuldenproblematiek in beeld*. Definitie geregistreerde problematische schulden per registratie. https://dashboards.cbs.nl/v5/SchuldenproblematiekInBeeld/

CIVIC Consulting. (2013). *The over-indebtedness of European Households: Updated Mapping of the Situation, Nature and Causes, Effects and Initiatives for Alleviation its Impacts, Final Report.* (No. Part 1: Synthesis of findings). https://civic-consulting.de/reports/Overindebtedness-part_1.pdf

Dehon, E. (2023). *Terugblik op de statistieken uit het jaarverslag 2022 van de CKP*. Observatorium Krediet en Schuldenlast.

Dehon, E. (2025). *Diensten voor schuldbemiddeling in België: Een vergelijking tussen de deelstaten*.

Dehon, E., & Jeanmart, C. (2024). *« Où sont les surendettés? Un an après » Analyse du (non ou faible) recours à la médiation de dettes amiable et judiciaire en Belgique en 2024*. https://observatoire-credit.be/fr/nos-analyses

Dehon, E., & Pierroux, L. (2025). *Prévention et traitement du surendettement en Wallonie* (Rapport d'evaluation). Observatorium Krediet en Schuldenlast. https://observatoire-credit.be/storage/4395/RRW-2023-2024-consolid%C3%A9-(22.04.25).pdf

Departement Zorg. (z.d.). *Schuldbemiddeling*. Departement Zorg. https://www.departementzorg.be/nl/schuldbemiddeling

Depauw, J., & Van Steenlandt, A. (2023). *Schulden keren. Impactevaluatie project schuldsanering van de Stad Antwerpen.* Onderzoekscentrum Sociale Inclusie. https://doi.org/10.5281/zenodo.14038777

Develtere, L. (2022, mei 5). Wordt sociaal werk een knelpuntberoep? *Sociaal.Net*. https://sociaal.net/achtergrond/wordt-sociaal-werk-knelpuntberoep/

Du Caju, P., Rycx, F., & Tojerow, I. (2015). Unemployment Risk and Over-Indebtedness: A Micro-Econometric Perspective. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.2708385

European Commission. (2008). *Towards a common operational European definition of over-indebtedness*. Publications Office of the European Union.

European Commission. (2023). *STUDY ON EUROPEAN CONSUMERS' OVER-INDEBTEDNESS AND ITS IMPLICATIONS*. Publications Office of the European Union.

European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, & Mysíková, M. (2024). *Beyond income poverty – Subjective poverty and indebtedness*. Publications Office of the European Union.

European Commission, Eurostat, & Directorate F. (2025). *METHODOLOGICAL GUIDELINES AND DESCRIPTION OF EU-SILC TARGET VARIABLES 2025*.

Eurostat. (2025). *Database—Income and living conditions—Eurostat*. https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn. (2025a). *Factsheet 12: Budgethulpverlening*. Factsheets OCMW. https://thomasmore.be/nl/expertisecentrum-budget-en-financieel-welzijn/tool/factsheets-ocmw

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn. (2025b). *Factsheet 13: Schuldhulpverlening*. Factsheets OCMW. https://thomasmore.be/nl/expertisecentrum-budget-en-financieel-welzijn/tool/factsheets-ocmw

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn. (2025c). *Menswaardig leven in schuldafbouw*. MELISA. https://thomasmore.be/nl/expertisecentrum-budget-en-financieel-welzijn/tool/melisa

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn. (2025d). *Referentiebudgetten*. Referentiebudgetten. https://thomasmore.be/nl/expertisecentrum-budget-en-financieel-welzijn/expertise/referentiebudgetten

Federaal Planbureau, B. (2024, november 29). *Overmatige schuldenlast van de gezinnen (i06)*. https://indicators.be/nl/i/G01_OIH/Overmatige_schuldenlast_van_de_gezinnen_%28i06%29

Federale overheid, B. (2025a). *Beleidsverklaring—Armoedebestrijding*. https://vandenbroucke.belgium.be/sites/default/files/2025-03/56K0767010.pdf

Federale overheid, B. (2025b, februari 12). *Regeerakkoord 2025-2029*. https://www.belgium.be/sites/default/files/resources/publication/files/Regeerakkoord-Bart_De_Wever_nl.pdf

FOD Economie. (2022). *Guidelines-kredietwaardigheid-consumentenkrediet*. https://economie.fgov.be/sites/default/files/Files/Entreprises/Guidelines-kredietwaardigheid-

consumentenkrediet.pdf

FOD Economie. (2025, mei 5). *'Buy now, pay later': (BNPL): Handig, maar niet zonder risico's*. https://economie.fgov.be/nl/themas/financiele-diensten/betalingsdiensten/buy-now-pay-later-bnpl-handig

Helder Recht. (2024, oktober 4). *Rechter kan verjaringstermijn automatisch controleren voor bepaalde schulden*. Helder Recht - Juridische informatie in klare taal. https://www.helderrecht.be/nl/nieuws/rechter-kan-verjaringstermijn-automatisch-controleren-voor-bepaalde-schulden

Helder Recht. (2025a, maart 12). *Ben je als ouder aansprakelijk voor je minderjarig kind?* Helder Recht - Juridische informatie in klare taal. https://www.helderrecht.be/nl/nieuws/ben-je-als-ouder-aansprakelijk-voor-je-minderjarig-kind

Helder Recht. (2025b, maart 31). *Wat is minnelijk invorderen?* Helder Recht - Juridische informatie in klare taal. https://www.helderrecht.be/nl/vraag/wat-minnelijk-invorderen

Jeanmart, C. (2019). *Les ménages en situation de surendettement: Profil, endettement et éléments déclencheurs des difficultés financières*. Observatorium Krediet en Schuldenlast. https://observatoire-credit.be/storage/209/Les-m%C3%A9nages-en-situation-de-surendettement.pdf

Jeanmart, C., Duvivier, R., & De Doncker, H. (2015). Krediet en financiële problemen: Welk verband met armoede? In *Armoede in België – Jaarboek 2015* (pp. 69-91). Academia Press.

Jungmann, N., Oomkens, R., Vroonhof, P., Beulen, M., Boog, J., & van Horssen, C. (2024). *De maatschappelijke kosten van schuldenproblematiek—Een last voor burgers, bedrijven en overheden*.

Kloek, R. (2024, maart 25). Jongeren hebben steeds meer schulden. 'Schaf bedrijven als Klarna af'. *Trajectum*. https://trajectum.hu.nl/jongeren-hebben-steeds-meer-schulden-schaf-bedrijven-als-klarna-af/

Knol, J., van Berkel, K., Bui, T.-D., & van Vuuren, D. (2024). *Internationale verkenning beleidsinterventies* (Problematische schulden).

Lea, S. E. G. (2021). Debt and Overindebtedness: Psychological Evidence and its Policy Implications. *Social Issues and Policy Review*, *15*(1), 146-179. https://doi.org/10.1111/sipr.12074

Lowyck, J. (2025, maart 19). "Buy now, pain later": Hoe betaalapp Klarna jongeren in de schulden duwt. *Mens en Samenleving*. https://actua.pelckmansportaal.be/mensensamenleving/2025/03/buy-now-pain-later-hoe-betaalapp-klarna-jongeren-in-de-schulden-duwt/

NBB, & CKP. (2024). *Statistieken 2023* (Centrale voor kredieten aan particulieren). Centrale voor kredieten aan particulieren. https://www.nbb.be/doc/cr/ccp/publications/bro_ckpstat2023n_23012024.pdf

NBB, & CKP. (2025a). *De CKP in cijfers*. Nationale Bank van België. https://www.nbb.be/nl/kredietcentrales/centrale-voor-kredieten-aan-particulieren-ckp/alles-over-de-ckp/de-ckp-cijfers

NBB, & CKP. (2025b). *MAANDELIJKSE STATISTIEKEN tot 03/2025* [Dataset]. https://www.nbb.be/nl/kredietcentrales/centrale-voor-kredieten-aan-particulieren-ckp/alles-over-de-ckp/de-ckp-cijfers

NBB, & CKP. (2025c). *Statistieken CKP voor 2023 volgens postcode* (Versie Statistieken CKP per jaar volgens postcode) [Dataset]. https://www.nbb.be/nl/kredietcentrales/centrale-voor-kredieten-aan-particulieren-ckp/alles-over-de-ckp/de-ckp-cijfers

Nederlands Jeugdinstituut. (2024, april 10). *AFM: Achteraf betalen risico voor jongeren*. Nieuws uit het jeugdveld. https://www.nji.nl/nieuws/afm-achteraf-betalen-risico-voor-jongeren

Nobel, J. N. J. (2025, juni 24). *Kamerbrief kabinetsreactie wetsevaluatie vroegsignalering, experimenten en onderzoek*. Ministerie van Algemene Zaken. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/06/24/kamerbrief-kabinetsreactie-wetsevaluatie-vroegsignalering-experimenten-en-onderzoek

NVVK, R. (2024, mei 30). *NVVK wijzigt Gedragscode Schuldhulpverlening*. https://www.nvvk.nl/page/1439/2024/05/30/nvvk-wijzigt-gedragscode-schuldhulpverlening

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. (2020). *Overmatige schuldenlast in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gevolg en verzwarende factor van armoedesituaties: Presentatie en analyse van de gegevens van vier schuldbemiddelingsdiensten en van de Centrale voor kredieten aan particulieren'*. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommisie.

Op de Beeck, S., & Brodala, J. (2011). *Onderzoek naar de werking en de organisatie van erkende instellingen voor schuldbemiddeling met het oog op een mogelijke subsidiëring en stimulering van kwaliteit. Onderzoek in opdracht van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin* (B. Storms, Red.). KHK Kempen.

Peeters, N., Cornelis, I., Van Thielen, L., & Storms, B. (2020). Referentiebudgetten in collectieve schuldenregeling: Naar een objectieve toekenning van een menswaardig leefgeld. *Tijdschrift voor Insolventie- en beslagrecht.*, *2020/1*, 44-53.

POD Maatschappelijke Integratie, FOD Sociale Zekerheid, & STATBEL. (2025a). *Achterstallige betalingen voor basisbehoeften* [Overheidswebsite]. https://www.armoedecijfers.be/topic/achterstallige-betalingen-voor-basisbehoeften

POD Maatschappelijke Integratie, FOD Sociale Zekerheid, & STATBEL. (2025b). *Armoederisico naar bevolkingscategorie—Nationaliteit* [Overheidswebsite]. Armoedecijfers.be. https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-bevolkingscategorie

POD Maatschappelijke Integratie, FOD Sociale Zekerheid, & STATBEL. (2025c). *Armoederisico naar huurder/eigenaar* [Overheidswebsite]. Armoedecijfers.be. https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-huurder-eigenaar

POD Maatschappelijke Integratie, FOD Sociale Zekerheid, & STATBEL. (2025d). *Consumentenkredieten en armoederisico*. https://www.armoedecijfers.be/topic/consumentenkredieten-en-armoederisico

POD Maatschappelijke Integratie, FOD Sociale Zekerheid, & STATBEL. (2025e). *Uitstellen van gezondheidszorg(en) omwille van financiele redenen* [Overheidswebsite]. https://www.armoedecijfers.be/topic/uitstellen-van-gezondheidszorgen-omwille-van-financiele-

redenen

RICHTLIJN (EU) 2023/2225 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 18 oktober 2023 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2008/48/EG, 2023/2225 (2023). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A32023L2225

SAM vzw. (z.d.a). *Een kritische blik op aanbieders van BNPL (buy now pay later)*. https://www.samvzw.be/kennis/een-kritische-blik-op-aanbieders-van-bnpl-buy-now-pay-later

SAM vzw. (z.d.b). *Gerechtelijke aanzuiveringsregeling*. Eerste Hulp Bij Schulden. https://www.eerstehulpbijschulden.be/schulden-wat-nu/hulp-nodig/collectieve-schuldenregeling/gerechtelijke-aanzuiveringsregeling

SAM vzw. (z.d.c). *Herroeping*. Eerste Hulp Bij Schulden. https://www.eerstehulpbijschulden.be/schulden-wat-nu/hulp-nodig/collectieve-schuldenregeling/herroeping

SAM vzw. (z.d.d). *Kredietovereenkomsten voor consumenten: Nieuwe Europese Richtlijn*. Wetgeving. https://www.samvzw.be/kennis/kredietovereenkomsten-voor-consumenten-nieuwe-europese-richtlijn

SAM vzw. (z.d.e). *Minnelijke aanzuiveringsregeling* -. Eerste Hulp Bij Schulden. https://www.eerstehulpbijschulden.be/schulden-wat-nu/hulp-nodig/collectieve-schuldenregeling/minnelijke-aanzuiveringsregeling

SAM vzw. (z.d.f). *Onbetaalde rekening, wat nu?* Budgetwijzer. https://www.budgetwijzer.be/nl/onbetaalde-rekening/onbetaalde-rekening-wat-nu

SAM vzw. (z.d.g). *Totale kwijtschelding*. Eerste Hulp Bij Schulden. https://www.eerstehulpbijschulden.be/schulden-wat-nu/hulp-nodig/collectieve-schuldenregeling/totale-kwijtschelding

SAM vzw. (z.d.h). *Voor- en nadelen*. Eerste Hulp Bij Schulden. https://www.eerstehulpbijschulden.be/schulden-wat-nu/hulp-nodig/collectieve-schuldenregeling/voor-en-nadelen

Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale. (2025, juni 19). *Barometer schuldbemiddeling—2023*. Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale.

Smets, A. (2024a). *Gezinnen in budget- en schuldhulpverlening in Vlaanderen—Gegevens 2020-2023*. SAM vzw.

Smets, A. (2024b). *Het profiel van huishoudens in schuldhulpverlening 2023*. SAM vzw. https://www.samvzw.be/sites/default/files/2024-01/231030_UR_Onderzoeksrapport.pdf

Smets, A. (2025). *Gezinnen in budget- en schuldhulpverlening in Vlaanderen—Gegevens 2019-2024*. SAM vzw. https://www.samvzw.be/sites/default/files/2024-01/231030_UR_Onderzoeksrapport.pdf

STATBEL. (2024a, juni 4). *België telde 11.763.650 inwoners op 1 januari 2024*. Structuur van de bevolking. https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking

STATBEL. (2024b, juni 5). *België telde 5.163.139 private huishoudens op 1 januari 2024*. Huishoudens. https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking/huishoudens#news

STATBEL. (2025a). *Meer dan 2,1 miljoen Belgen lopen het risico op armoede of sociale uitsluiting*. Risico op armoede of sociale uitsluiting. https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting

STATBEL. (2025b, juni 11). *België telde 11.825.551 inwoners op 1 januari 2025*. Structuur van de bevolking. https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2020). *Hoeveel personen in België hebben te kampen met schuldoverlast?* Feiten en cijfers. https://armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2020/02/cijfers_schuldoverlast.pdf

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2023). *De financiele dimensie van armoede 2022-2023* (Tweejaarlijks Verslag). https://armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2024/01/Tweejaarlijks-Verslag-2022-2023-De-financiele-dimensie-van-armoede-NL-1.pdf

Storms, B. (2023, april 19). Referentiebudgetten: Een op maat gemaakte garantie voor de menselijke waardigheid. *Tijd voor Mensenrechten*. https://tijd.mensenrechten.be/2023/04/19/referentiebudgetten-een-op-maat-gemaakte-garantie-voor-de-menselijke-waardigheid/

Storms, E. (2014). Schuldenoverlast in Vlaanderen: Dimensies van de schuldenproblematiek nader bekeken. In *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting* (Eerste). Acco.

Storms, E. (2020). Schuld in meervoud—Een sociologische verkenning van schuldinvordering tussen economie, recht en sociaal werk. *Doctoraat*. https://www.eliasstorms.net/schuld-in-meervoud/storms-2020-schuld-in-meervoud.pdf

Vandenbroucke, F. (2025). Beleidsverklaring armoedebestrijding. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. Online. https://vandenbroucke.belgium.be/sites/default/files/2025-03/56K0767010.pdf

van Koesbeld, E., van Alem, N., Badir, M., Jorna, Y., & van Kalken, M. (2024). *Naar een beter werkende schuldenketen. IBO Problematische schulden*. Rijksoverheid. https://open.overheid.nl/documenten/c9a5939e-2294-4013-abc8-2218e7feb0ee/file

Vlaamse Overheid. (2025). *Collectieve schuldenregeling* [Overheidswebsite]. Vlaanderen.be. https://www.vlaanderen.be/collectieve-schuldenregeling

Vroonhof, P., Kruis, T., de Groot, M., Tissing, H., Oomkens, R., van, B., & Tonnon, S. (2025). *Wetsevaluatie Vroegsignalering in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening—Eindrapport 2 juni 2025*.

Wauthier, C. (2023). *Centrale voor kredieten aan particulieren: Voor een betere beoordeling van de kredietwaardigheid van consumenten in 2024*.

Wet van 3 mei 2024, art. 45, 135 betreffende de procedure en de verplichtingen van de minnelijke schuldbemiddelaar, Wetboek Economisch Recht, Pub. L. No. 2024005080, Belgisch

Staatsblad 681 (2024). https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article.pl?language=nl&sum_date=2024-06-07&pd_search=2024-05-31&numac_search=2024005080&page=1&lg_txt=N&caller=list&2024005080=0&view_numac=&dt=Wet&htit=diverse+bepalingen+economie&choix1=en&choix2=en&fr=f&nl=n&du=d&trier=afkondiging

Wet van 5 juli 1998 art. 2 betreffende de collectieve schuldenregeling, Gerechtelijk Wetboek, Belgisch Staatsblad 604 (1999). https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1967101005&table_name=wet

Wet van 17 februari 1994 betreffende de gecoördineerde Belgische grondwet, Belgisch Staatsblad 13 (1994). https://www.senate.be/doc/const_nl.html

Wet van 19 april 2014, art. 3 betreffende kredietovereenkomsten, Wetboek Economisch Recht, Belgisch Staatsblad (2015). https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013022819&table_name=wet#Art.XVII.78

8. Bijlage 1. Overzicht van de beschikbare databronnen

Bron	Indicator	Cijfers	Frequentie	Landsniveau	Subject
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Wanbetalingen geregistreerd op consumentenkredieten:	03/2025: ○ Aantal, aan het einde van de maand: 378.420 ○ Bedrag achterstallen (duizenden euro's): 1.534.581 ○ Personen met minstens één kredietovereenkomst met wanbetaling: 265.040	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Wanbetalingen geregistreerd op hypothecaire kredieten	03/2025: ○ Aantal, aan het einde van de maand: 20.631 ○ Bedrag achterstallen (duizenden euro's): 945.247 ○ Personen met minstens één kredietovereenkomst met wanbetaling: 25.606	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2025a)	Niet geoorloofde debetstanden op een betaalrekening die niet	03/2025: ○ Aantal, aan het einde van de maand: 40.196	Maandelijks	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal	Kredietnemers met minstens een achterstal

	gekoppeld is aan een kredietovereenkomst	○ Bedrag achterstallen (duizenden euro's): 63.731 ○ Personen met minstens één niet geoorloofde debetstand: 40.325 ○ Nieuwe niet geoorloofde debetstanden aantal aan einde maand: 2.276			
NBB & CKP (2025a)	Totaal van openstaande wanbetalingen, cumulatie van voorgaande drie	03/2025: ○ Aantal, aan het einde van de maand: 439.247 ○ Bedrag achterstallen (duizenden euro's): 2.543.559 ○ Personen met minstens één kredietovereenkomst met wanbetaling of een niet geoorloofde debetstand: 306.862	Maandelijks	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Aantal kredieten met wanbetaling	03/2025: • TOTAAL consumentenkredieten: 340.100 waarvan ○ Lening op afbetaling: 149.157 ○ Verkoop op afbetaling: 32.855 ○ Kredietopening: 158.088 • Totaal hypothecaire kredieten 20.582 waarvan ○ Lening op afbetaling 20.552	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers met minstens een achterstal

		Kredietopening 30			
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Nieuwe wanbetalingen op kredietovereenkomsten die geregistreerd zijn gedurende de maand (of jaar)	03/2025: • Consumentenkredieten totaal 7.083 waarvan ○ Lening op afbetaling 3.423 ○ Verkoop op afbetaling 108 ○ Kredietopeningen 3.552 • Hypothecaire kredieten totaal 1.069 ○ Lening op afbetaling 1.064 Kredietopeningen 5	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Aantal personen met minstens één wanbetaling	03/2025: • Consumentenkredieten totaal 239.527 waarvan ○ Lening op afbetaling 139.966 ○ Verkoop op afbetaling 21.719 ○ Kredietopening 131.542 • Hypothecaire kredieten totaal 25.546 waarvan ○ 25.509 lening op afbetaling 42 kredietopeningen	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Aantal kredietnemers		Maandelijks	Federaal, Gewestelijk,	Kredietnemers

			(Jaarlijks)	Provinciaal, (Gemeentelijk)	
NBB & CKP (2024)	Aantal dossiers in collectieve schuldenregeling	2023: • Totaal 54.023 waarvan ○ Minnelijke aanzuiveringsregeling: 30 268 ○ Gerechtelijke aanzuiveringsregeling: 1.207 ○ Geen aanzuiveringsregeling: 22.548	Jaarlijks	Federaal	Cliënten collectieve schuldenregeling
NBB & CKP (2024, pp. 35-36)	Aandeel van de contracten die een betalingsachterstand oplopen na X aantal maanden.	Tabellen met % na 6, 12, 24, 36, 48, 60, 72, 84, 96 en 109 maanden per type krediet (lening / verkoop op afbetaling, kredietopeningen, hypothecaire)	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers
NBB & CKP (2024)	Leeftijd van kredietnemers	Aantal kredietnemers per leeftijdscategorie	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers
NBB & CKP (2024)	Aandeel collectieve volgens aantal achterstallige contracten	Personen in 2023: ○ Zonder contracten: 15.324 (28,4%) ○ Zonder achterstallige contracten 6.342 (11.7%) ○ 1 achterstal: 12.438 (23%) ○ 2 achterstal: 8.619 (16%) ○ 3 achterstal: 10.5 5.685 (10,5%) ○ 4 achterstal: 2.953 (5,5%) 5 of meer achterstal: 2.662 (4.9%)	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers met minstens een achterstal, cliënten collectieve schuldenregeling

NBB & CKP (2024)	Aandeel van de personen met een achterstallig contract die een beroep doen op de procedure van collectieve schuldenregeling	Personen in 2023 met: • 1 achterstal: 7.7% • 2 achterstal: 14.7% • 3 achterstal: 21.9% • 4 achterstal: 26% 5 of meer achterstal: 29.8%	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers met minstens een achterstal, cliënten collectieve schuldenregeling
NBB & CKP (2024)	Aantal nieuwe collectieve schuldregelingen	In 2023: 8.887	Jaarlijks	Federaal	Cliënten collectieve schuldenregeling
NBB & CKP (2024)	Aantal nieuwe CSR per leeftijdscategorie	In 2023:	Jaarlijks	Federaal	Cliënten collectieve schuldenregeling
NBB & CKP (2024, p. 48)	Aantal CSR volgens totale duur van de procedure van datum toelaatbaarheid tot einde minnelijke of gerechtelijke aanzuivering	In 2023: datum onbekend, <3j, 3<=6, 6<=9, 9<=12, 12<=15, 15<	Jaarlijks	Federaal	Cliënten collectieve schuldenregeling
NBB & CKP (2025a, 2025c)	Aantal uitstaande kredietcontracten	Uitstaande contracten: • Leningen op afbetaling • Verkope of afbetaling • Kredietopeningen Hypothecaire kredieten	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers

NBB & CKP (2025a, 2025c)	Hoeveel bedraagt het achterstallige bedrag gemiddeld.	Gemiddeld achterstallig bedrag: • Leningen op afbetaling: 7 246 • Verkopen of afbetaling: 623 • Kredietopeningen: 1716 Hypothecaire kredieten: 40 620	Maandelijks (Jaarlijks)	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal, (Gemeentelijk)	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2024)	Het aantal meervoudige achterstallen	Aantal personen met achterstallige contract per aantal achterstallige contracten	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers met minstens een achterstal
NBB & CKP (2025b)	**Aandeel kredietnemers met minstens een wanbetaling per kredietsoort**	Hoeveel kredietnemers met minstens een wanbetaling zijn tov het aantal kredietnemers met minstens een kredietovereenkomst van een bepaalde kredietsoort? In 03/2025: Wanbetalers consumentenkredieten: 4,87% • verkopen op afbetaling, de soort met het minste kredietnemers, met 19,63% • leningen op afbetaling (6,30%) • kredietopeningen (3,40%) Wanbetalers hypoth: 0,83% • minder dan 1% voor lening op afbetaling en kredietopening Roerend goed: 1,47% - onroerend: 0,83%	Maandelijks	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Kredietnemers met minstens een achterstal

EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Achterstallige betalingen van hypotheek of huur van de hoofdverblijfplaats in de afgelopen 12 maanden (wegens financiële moeilijkheden)	HS011 - Arrears on mortgage or rent payments 1. Yes, once 2. Yes, twice or more No	Jaarlijks sinds 2008	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens
EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Achterstallige betalingen van rekeningen voor nutsvoorzieningen (verwarming, elektriciteit, gas, water enz.) van de hoofdverblijfplaats in de afgelopen 12 maanden (wegens financiële moeilijkheden)	HS021 - Arrears on utility bills 1. Yes, once 2. Yes, twice or more No	Jaarlijks sinds 2008	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens
EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Achterstallige betalingen voor huurkoop of andere leningen anders dan voor huisvesting in de afgelopen 12 maanden. Dit wil zeggen het niet in staat zijn om op tijd (volgens schema) aflossingen te betalen wegens financiële moeilijkheden.	HS031 - Arrears on hire purchase installments or other loan* payments 1. Yes, once 2. Yes, twice or more 3. No *include all types of commercial credits, for instance for decoration, maintenance, refurbishment, credit cards/ store cards, catalogue mail order, loans of any kind of for technical equipment (i.e. cars, motorcycles), housing equipment, education loans, holidays (holiday packages plus time-share holidays)	Jaarlijks sinds 2008	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens

EU-SILC (European Commission et al., 2025)	De mate waarin de terugbetaling van niet-woninggerelateerde schulden als een financiële last ervaren worden voor het huishouden.	HS150 - Financial burden of the repayment of debts from hire purchases or loans* 1. Repayment is a heavy burden 2. Repayment is somewhat a burden 3. Repayment is not a burden at all *'Non-housing related debts' include any loans for consumer items or services (car, holiday, furniture, durable etc.) and credit card debt. Mortgage repayments or loans connected with the purchase of main dwelling are excluded.	Jaarlijks sinds 2004	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens
EU-SILC (Eurostat, 2019, 2023)	Achterstallige betalingen op rekeningen anders dan voor huisvesting in de afgelopen 12 maanden. Dit wil zeggen het niet in staat zijn om op tijd (volgens schema) aflossingen te betalen wegens financiële moeilijkheden. (enkel rekeningen, dus geen leningen zoals HS031)	HI022 - Arrears on non-housing bills* 1. Yes, once 2. Yes, twice or more 3. No *include bills related to education (e.g. tuition fees), health (e.g. invoice from doctor), internet, television, telephone and mobile phone bills and any other bills not covered by housing-related bills. This excludes utility payments, rent or mortgage and payments on hire purchases or other loan payments.	Specifieke module 2020: Over-indebtedness, consumption and wealth as well as labour (elke 6 jaar)	Federaal	Private huishoudens
EU-SILC (Eurostat, 2019, 2023)	Aantal leningen (ook andere dan bankleningen), met uitzondering van hypotheken voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats.	HI090 - Number of loans (excluding mortgages on purchase of main residence)	Specifieke module 2020: Over-indebtedness, consumption and wealth as well as	Federaal	Private huishoudens

		*includes mortgages for the main dwelling (residence) taken to obtain money for other purposes than purchase of the main dwelling, mortgages for any secondary properties, loans for car, education, holidays as well as expenses not defined in advance. Any loans, also those that are taken from non-banking organisations, are included here.	labour (elke 6 jaar)		
EU-SILC (Eurostat, 2019, 2023)	Doel van leningen, met uitzondering van hypotheken voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats.	HI100 - Purpose of loans (excluding mortgages on purchase of main residence)	Specifieke module 2020: Over-indebtedness, consumption and wealth as well as labour (elke 6 jaar)	Federaal	Private huishoudens
EU-SILC (Eurostat, 2019, 2023)	Bron van leningen (van wie? bv. familie, vrienden, bank) met uitzondering van hypotheken voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats.	HI110 - Source of loans (exluding mortgages on purchase of main residence) ○ Category 1 covers banks and any other financial institution that are supervised by a national or international banking regulatory agency. ○ Category 2 covers institutions that do not have a full banking license or are not supervised by a national or international banking regulatory agency.	Specifieke module 2020: Over-indebtedness, consumption and wealth as well as labour (elke 6 jaar)	Federaal	Private huishoudens
EU-SILC (Eurostat, 2019, 2023)	Het totale bedrag (rente + aflossing) dat het huishouden de afgelopen maand heeft uitgegeven aan alle leningen, met uitzondering van hypotheken voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats.	HI120 - Amount due last month* on loans (exluding mortgages on purchase of main residence) * The amount should include both interest and repayments. In case the household was paying the loan with a frequency other than monthly (e.g. every 3 months), the monthly	Specifieke module 2020: Over-indebtedness, consumption and wealth as well as labour (elke 6 jaar)	Federaal	Private huishoudens

		average should be provided in this variable. Value 0 should be recorded in situations when the household does not repay the loans they have and no one else is repaying their loans.			
EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Verandering in gezinsinkomen	HI010: CHANGE IN THE HOUSEHOLD INCOME COMPARED TO PREVIOUS YEAR • 1 Increased • 2 Remained more or less the same 3 Decreased	Jaarlijks sinds 2021	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens
EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Reden van daling in gezinsinkomen	HI030: REASON FOR DECREASE IN INCOME: 1 Reduced working time, wage or salary (same job), including self-employment (involuntary) 2 Parenthood/ parental leave /child care/ to take care of a person with illness or disability 3 Changed job 4 Lost job/unemployment/ bankruptcy of (own) enterprise 5 Became unable to work because of illness or disability 6 Divorce / partnership ended / other change in household composition 7 Retirement 8 Cut in social benefits 9 Other	Jaarlijks sinds 2021	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens
EU-SILC (European Commission et al., 2025)	Schulden binnen het huishouden m.u.v. hypotheek	HI140G: HOUSEHOLD DEBTS Do you or anyone in your household have any debts from any credit card, hire purchase or other loans (excluding mortgages or other loans connected with the purchase of main dwelling)? 1. Yes, 2. No	Jaarlijks sinds 2021, optioneel	Federaal, Gewestelijk, Provinciaal,	Private huishoudens

		If your answer is 'Yes', please write down the total amount ____ in national currency			
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Demografische gegevens hulpvragers EDS Brussel	Geslacht, leeftijd, nationaliteit, huishoudtype, huisvesting, scholingsgraad en socioprofessionele situatie	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Inkomensniveau gezin	Beschikbaar mediaan maandinkomen van de huishoudens die een beroep doen op de DSB's per huishoudenstype, OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Aard van de uitgaven van gezin	Aantal en aandeel van elke uitgavencategorie in de totale uitgaven van de huishoudens die een beroep doen op de DSB's (voor de huishoudens waarvoor een uitgave werd geregistreerd in de beschouwde categorie), OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Oorzaken overmatige schuldenlast	Aantal en verdeling van de verschillende oorzaken van overmatige schuldenlast bij de personen die een beroep doen op de DSB's, OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018:	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Soort schuld die aan basis liggen van overmatige schuldenlast	Aantal en verdeling van de verschillende soorten schulden die aan de basis liggen van overmatige schuldenlast bij de personen die een beroep doen op de DSB's, OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Aantal schuldeisers per hulpvrager	Verdeling van de personen die een beroep doen op de DSB's volgens het aantal schuldeisers (%), OCMW's van Brussel-Stad, Vorst, Sint-Lambrechts-Woluwe en Etterbeek, 2018	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp

		• 1 tot 5: 32% • 6 – 10: 26% • 11-20: 27% 20+: 15%			
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020)	Gemiddelde schuldbedrag per hulpvrager	Verdeling van de huishoudens naargelang het bedrag van hun schulden (%), DSB's van de OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018 • Minder dan 5k: 24% • 5k-9.999: 20% • 10k – 14999: 15% • 15k – 19999: 11% • 20k-24999: 7% 25k+: 21%	Geen vaste frequentie	Brussels gewest	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	Demografische gegevens hulpvragers EDS	Gezinssamenstelling , leeftijd, land van herkomst, personen ten laste, leeftijd kinderen, huisvesting, scholingsgraad	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	Sociaaleconomische gegevens hulpvragers EDS	Tewerkstellingssituatie, type arbeidsovereenkomst, vervangingsinkomens, aanvullende inkomens	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	Welke soort schulden hebben hulpvragers?	Aard van schulden bij opstart en laatste gekende situatie	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp

Smets (2024b)	Hoeveel bedraagt de schuld van hulpvragers?	Overzicht van het totaalbedrag van de schulden bij opstart van het dossier en de laatst gekend situatie, in % (2023).	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	Wat zijn de oorzaken van de schulden van hulpvragers?	Overzicht van de oorzaken van problematische schulden bij de aanvragers, in % (2023).	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	In welke mate droeg een bepaalde schuldoorzaak bij aan overmatige schuldenlast?	Rangorde van de elementen die bijdragen tot het ontstaan van schulden, in % (2023).	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024b)	Welke persoonlijkheidskenmerken komen voor bij hulpvragers?	Overzicht van persoonlijkheidskenmerken van de aanvragers, in % (2023).	Vijfjaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024a, 2025)	Hoeveel personen volgden schuldbemiddeling bij een erkende instelling en in welke hulpverleningsvorm.	Aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar geen procedure collectieve schuldenregeling liep, een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij een erkende instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar of een externe schuldbemiddelaar werd aangesteld. Per type een onderverdeling op basis van de bijkomende hulpverleningsvormen zijnde: geen, budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling of een combinatie van deze.	Jaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
Smets (2024a, 2025)	Tendensen in het profiel van hulpvragers.	“Welke tendensen merk je op in het profiel van cliënten? Zijn er bijvoorbeeld wijzigingen wat betreft aantallen cliënten met psychische/psychiatrische problemen, niet-bemiddelbaren, tweeverdieners, hoofdzakelijk contact bij opstart van een procedure collectieve schuldenregeling, externe doorverwijzing, zelfstandigen, ouderen, jongeren, eenoudergezinnen, …”	Jaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp

Smets (2024a, 2025)	Tendensen in schuldenproblematiek bij hulpvragers EDS	Welke tendensen merk je op in de schuldenproblematiek	Jaarlijks	Vlaanderen	Cliënten erkende instellingen schuldhulp
EU SILC Bewerking door POD Maatschappelijke Integratie et al., (2025b)	Consumentenkredieten en armoederisico:	Consumentenkredieten en armoederisico is het percentage huishoudens waarvan het beschikbaar inkomen (verder) onder de armoederisicogrens valt ten gevolge van de afbetaling van consumentenkredieten. In 2024: 3,3 (daling van 0.4 tov 2023)	Jaarlijks	Federaal	Kredietnemers
EU SILC Bewerking door POD Maatschappelijke Integratie et al., (2025c)	Subjectieve armoederisico	Het subjectief armoederisico is het percentage personen waarbij de referentiepersoon binnen het huishouden van mening is dat het huishouden slechts 'moeilijk' of 'zeer moeilijk' de eindjes aan elkaar kan knopen. In 2024: 17.2%	Jaarlijks	Federaal	Inwoners
EU SILC Bewerking door POD Maatschappelijke Integratie et al., (2025a)	Achterstallige betalingen voor basisbehoeften	Achterstallige betalingen voor basisbehoeften is het percentage personen dat leeft in een gezin met ten minste twee achterstallen voor één of meerdere basisbehoeften (facturen voor elektriciteit, water, gas, huur, hypothecaire lening, gezondheidszorg). In 2024: 11.9% personen met armoederisico (stijging 4.7% tov 2023) tov 3.9 (stijging 0.9% tov 2023) hele bevolking.	Jaarlijks	Federaal	Inwoners
Service public de Wallonie Intérieur et Action sociale, 2025	Demografische gegevens hulpvragers Waalse erkende instellingen	Hoeveel personen deden een beroep op de erkende instellingen van Wallonië? Wat is hun gezinssituatie, leeftijd, beroepsstatus en geslacht?	Jaarlijks (op aanvraag)	Wallonië	Cliënten erkende instellingen schuldhulp

9. Bijlage 2. Vragenlijst erkende instellingen voor schuldbemiddeling

We starten met enkele vragen over jou en jouw organisatie.

Voor welke organisatie werk je?
1.OCMW
2.CAW
3.vzw erkend voor schuldbemiddeling
4.andere, (vul in) _____

Waar is jouw organisatie gevestigd?
1.Provincie Antwerpen
2.Provincie Limburg
3.Provincie Oost-Vlaanderen
4.Provincie Vlaams-Brabant
5.Provincie West-Vlaanderen
6.Brussels Hoofdstedelijk Gewest
7.Provincie Henegouwen
8.Provincie Luik
9.Provincie Luxemburg
10. Provincie Namen
11. Provincie Waals-Brabant

Wat is jouw functie binnen de organisatie?

Hoeveel jaar ervaring heb je in schuldhulpverlening?
1.Minder dan een jaar
2.1 - 2 jaar
3.3 - 5 jaar
4.6 - 10 jaar
5.11 - 20 jaar
6.Meer dan 20 jaar

De volgende vragen gaan over hoe de aanmeldingsprocedure van minnelijke schuldbemiddelingstrajecten verloopt in jouw organisatie.

Hoe komt een cliënt bij jouw organisatie terecht? (meerdere antwoorden mogelijk)
1.De cliënt meldt zichzelf aan
2.De cliënt wordt aangemeld of doorverwezen door een andere dienst in mijn organisatie
3.De cliënt wordt aangemeld of doorverwezen door een andere organisatie
4.De cliënt wordt aangemeld of doorverwezen door een vriend, kennis of familielid
5.Anders, (vul in) _____

Door welke (externe) dienst gebeurt de aanmelding of doorverwijzing?

Hoeveel tijd (in aantal dagen) verstrijkt er gemiddeld tussen de aanmelding en het intakegesprek?

Heeft jouw organisatie een apart intaketeam?
1.Ja
2.Nee

Is de medewerker die het eerste gesprek voert, ook degene die de cliënt verder begeleidt?
1. Ja
2. Nee

Hoe gebeurt de toewijzing dan aan de begeleider?

Heeft jouw organisatie een aparte dienst voor budget- en schuldhulpverlening?
1.Ja
2.Nee
3.Anders, (vul in) _____

De volgende vragen gaan over juridische ondersteuning.

Heeft jouw organisatie een jurist in dienst voor schuldhulpverlening?
1.Voltijds
2.Deeltijds
3.Niet zelf in dienst, maar beschikbaar via een samenwerkingsverband
4.Nee

Wie neemt welke taken op?

	Jurist	Maatschappelijk werker	Dit doen wij niet
Het eerste gesprek in functie van de opstart van de schuldbemiddeling	❑	❑	❑
Begeleiding van de cliënt	❑	❑	❑
Gegrondheid schulden controleren	❑	❑	❑
Betwisten van schulden	❑	❑	❑
Opstellen afbetalingsplan	❑	❑	❑
Onderhandelen met schuldeisers	❑	❑	❑
Verzoekschrift collectieve schuldenregeling opstellen	❑	❑	❑
Andere taken: verduidelijk bij de volgende vraag	❑	❑	❑

Je gaf aan dat jullie jurist of maatschappelijk werkers nog andere taken opnemen. Noteer hieronder wie welke extra taken nog opneemt.

Hoeveel tijd (in dagen) verstrijkt er gemiddeld tussen het intakegesprek en het eerste gesprek in

functie van de opstart van de schuldbemiddeling?

Ondernemen jullie al handelingen in deze tussentijd?

Wat beïnvloedt de tijd tussen het intakegesprek en het eerste gesprek in functie van de opstart van de schuldbemiddeling? (meerdere antwoorden mogelijk)

1. Werkdruk
2. Personeelstekort
3. Urgentie van de problemen van de cliënt (bv: dreigende uithuiszetting, afsluiten elektriciteit,...)
4. Complexiteit van het dossier
5. De onbemiddelbaarheid van het dossier
6. Andere reden, (vul in) _____

Geef aan hoe vaak volgende vormen van schuldhulpverlening in jouw organisatie voorkomen.

	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd	Dit bieden wij niet aan
Eenmalige ondersteuning bij schulden en afbetalingsplan. De cliënt kan nadien zelfstandig verder en wordt niet opgevolgd.	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Minnelijke schuldbemiddeling + budgetbegeleiding	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Minnelijke schuldbemiddeling + budgetbeheer	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Collectieve schuldenregeling waarbij de organisatie is aangesteld als schuldbemiddelaar	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Budgetbegeleiding voor een cliënt in collectieve schuldenregeling waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Budgetbeheer voor een cliënt in collectieve schuldenregeling waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld.	❑	❑	❑	❑	❑	❑

Gaan jullie op huisbezoek?

1. Ja
2. Nee

Waarom niet?

Om welke redenen kunnen cliënten in jouw organisatie een andere maatschappelijk werker krijgen tijdens hun schuldhulptraject? Als er nog andere redenen voorkomen, kan je deze in de volgende vraag invullen.

	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
Maatschappelijk werker is langdurig afwezig	❑	❑	❑	❑	❑
Er is geen "klik" tussen beiden	❑	❑	❑	❑	❑
Dossier is te complex	❑	❑	❑	❑	❑
Overgang naar andere vorm van schuldhulpverlening	❑	❑	❑	❑	❑
Andere reden(en), licht toe in de volgende vraag	❑	❑	❑	❑	❑

Welke andere redenen komen voor in jouw organisatie? Specifieer per reden hoe vaak deze voorkomen ((Bijna) nooit - Zelden - Soms - Vaak - (Bijna) altijd)

Hoelang doen cliënten gemiddeld een beroep op schuldhulpverlening in jouw organisatie (in maanden)?

Hoe vaak verlaten cliënten hun schuldhulptraject in jouw organisatie omwille van onderstaande redenen? Als er nog andere redenen voorkomen, kan je deze in de volgende vraag invullen.

	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
De cliënt is schuldenvrij	❑	❑	❑	❑	❑
De cliënt is niet schuldenvrij, maar kan het budget en de schulden zelf beheren	❑	❑	❑	❑	❑

De cliënt beslist eenzijdig om de schuldhulpverlening stop te zetten	❑	❑	❑	❑	❑
De maatschappelijk werker beslist eenzijdig om de hulpverlening stop te zetten	❑	❑	❑	❑	❑
Overgang naar andere vorm van hulpverlening	❑	❑	❑	❑	❑
Doorverwijzing naar collectieve schuldenregeling bij externe schuldbemiddelaar	❑	❑	❑	❑	❑
Andere reden(en), licht toe in de volgende vraag	❑	❑	❑	❑	❑

Welke andere redenen komen voor in jouw organisatie? Specifieer per reden hoe vaak deze voorkomen ((Bijna) nooit - Zelden - Soms - Vaak - (Bijna) altijd)

Welke hulp biedt jouw organisatie aan cliënten die schuldenvrij zijn en toch nog hulp willen?

1.Budgetbegeleiding
2.Budgetbeheer
3.Doorverwijzing naar bewindvoering
4.Andere hulp, (vul in) _____
5.Wij bieden geen hulp meer aan cliënten zodra ze schuldenvrij zijn

Op welke manier zet jouw organisatie in op het versterken van financiële redzaamheid van cliënt zodat zij zelf hun financiën in handen kunnen nemen?

1.administratieve vaardigheden aanleren via individueel traject
2.budgetteringsvaardigheden aanleren via individueel traject
3.digitale vaardigheden aanleren via individueel traject
4.administratieve vaardigheden aanleren via groepswerking
5.budgetteringsvaardigheden aanleren via groepswerking
6.digitale vaardigheden aanleren via groepswerking
7.via een vrijwilliger die de cliënt helpt met het budget
8.Anders, (vul in) _____
9.Wij doen dit niet

Met welke externe diensten werkt jouw organisatie hiervoor samen?

Op welk moment in de schuldhulptrajecten beginnen jullie hieraan?

Hebben jullie een aanbod voor inwoners op vlak van financiële educatie, hervalpreventie of het voorkomen van schulden?

1.Ja
2.Nee

Beschrijf hoe het aanbod eruitziet, wie ervan gebruik kan maken en met welke partners jullie eventueel samenwerken.

Hoe vaak worden hulpverleningstrajecten in jouw organisatie geëvalueerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

1.Nooit
2.Op het einde van de hulpverlening
3.Elk jaar
4.Elke zes maanden
5.Elk kwartaal
6.Anders, (vul in) _____

Hoe bepalen jullie of hulpverlening moet voortgezet of afgebouwd moet worden?

Met wie worden hulpverleningstrajecten geëvalueerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

1.Ik evalueer alleen
2.Ik evalueer met collega's
3.Ik evalueer met leidinggevenden
4.Ik evalueer met de cliënt
5.Andere, (vul in) _____

Wat is het doel van deze evaluatie?

1.Bepalen of hulpverlening moet worden voortgezet, bijgestuurd of afgebouwd
2.Bewaken van de interne visie op schuldhulpverlening
3.Meten van de impact van de schuldhulpverlening
4.Bepalen of externe organisaties betrokken moeten worden

5.Andere, (vul in) _____

Wat bespreek je tijdens zo'n evaluatie?

Heeft jullie dienst een uitgeschreven visie over schuldhulpverlening?
1.Ja
2.Nee

Heeft het ontbreken van een geschreven visie volgens jou een invloed op de schuldhulpverlening in jouw organisatie?
1.Ja
2.Nee

Op welke manier heeft dit een invloed?

Door hoeveel medewerkers die aan schuldhulpverlening doen in jouw organisatie wordt deze visie gedragen?
1.Door niemand
2.Door een minderheid
3.Door ongeveer de helft van de medewerkers
4.Door een meerderheid
5.Door iedereen

Op welke manier draagt die uitgeschreven visie bij tot kwaliteitsvolle schuldhulpverlening?

Als je die visie met ons wil delen, kan je die hier kopiëren. Upload je liever het bestand, dat kan in het volgende venster

Door de voorgaande vragen wilden we inzicht krijgen in hoe jouw organisatie minnelijke schuldhulpverlening vormgeeft. Kon je hierin jullie schuldhulptrajecten niet juist of onvolledig beschrijven? Dan kan je hier beschrijven hoe cliënten in jouw organisatie worden geholpen. Beschrijf in dat geval het volledige proces dat een cliënt doorloopt, van aanmelding tot afsluiting.

Tot nu toe gingen de vragen over de minnelijke schuldhulpverlening. De volgende drie vragen focussen op de collectieve schuldenregeling.

Duid aan wat van toepassingen is op jullie organisatie op vlak van collectieve schuldenregeling. (meerdere antwoorden mogelijk)

1.Wij worden zelf aangesteld als schuldbemiddelaar in de collectieve schuldenregeling
2.Wij maken deel uit van een samenwerkingsverband dat aangesteld wordt als schuldbemiddelaar in de collectieve schuldenregeling en waarbij wij de begeleiding doen.
3.Wij begeleiden cliënten die een collectieve schuldenregeling hebben lopen bij een externe bemiddelaar.
4.Wij doen geen van bovenstaande
5.Anders, (vul in) _____

Verschilt het verloop van de minnelijke trajecten zoals je dat in de vorige vragen weergaf van het verloop van gerechtelijke trajecten?

1.Ja
2.Nee

Wat zijn de grootste verschillen in jullie aanpak ten opzichte van de minnelijke schuldhulpverlening?

De laatste vier vragen gaan over de volledige schuldhulpverlening die jullie aanbieden. Dus zowel minnelijke schuldhulpverlening als collectieve schuldenregeling.

Wat vind je sterk aan de manier waarop jouw organisatie aan schuldhulpverlening doet?

Waar zie je zelf nog belangrijke verbeterpunten?

Heb je een goede praktijk in jouw organisatie of ken je een goede praktijk uit een andere organisatie, deel deze dan gerust met ons:

Opmerkingen of bedenkingen die nergens een plekje vonden en die je ons toch graag meegeeft, zijn hieronder welkom:

10. Bijlage 3. Vragenlijst schuldbemiddelaars collectieve schuldenregeling

In welke hoedanigheid vult u deze vragenlijst in?

1.Als advocaat-schuldbemiddelaar
2.Als jurist die aangesteld wordt als schuldbemiddelaar in de collectieve schuldenregeling voor een OCMW, CAW of samenwerkingsverband
3.Anders, (vul in)

Hoeveel jaar ervaring heeft u als schuldbemiddelaar?

1.Minder dan een jaar
2.1 - 2 jaar
3.3 - 5 jaar
4.6 - 10 jaar
5.11 - 20 jaar
6.Meer dan 20 jaar

Aan welke afdeling van de arbeidsrechtbank bent u verbonden?

Hoeveel dossiers collectieve schuldenregeling behandelt u op dit moment?

Bent u exclusief schuldbemiddelaar? (meerdere antwoorden mogelijk)

1.Ja
2.Nee, ik ben ook actief als curator of bewindvoerder
3.Nee, ik ben ook actief als advocaat
4.Nee, ik ben ook actief als jurist algemene sociale dienst
5.Nee, ik heb nog een andere jobinvulling namelijk: (vul in) _____

De volgende vragen gaan over verzoekschriften voor de collectieve schuldenregeling

Stelt u ook verzoekschriften collectieve schuldenregeling op?

1.Ja
2.Nee

Hoe komen cliënten daarvoor bij u terecht?

Gebeurt het dat u in die verzoekschriften een voorstel formuleert voor de schuldbemiddelaar die kan worden aangesteld?

1.Ja
2.Nee

Volgt de arbeidsrechter dat voorstel indien de verzoeker wordt toegelaten tot de CSR?

1.Ja
2.Nee
3.Soms

Waarom volgt de arbeidersrechter uw voorstel wel?

Waarom volgt de arbeidersrechter uw voorstel niet?

De volgende vragen gaan over de opstart van de collectieve schuldenregeling.

Hoe vaak zijn volgende situaties van toepassing op uw cliënten?

	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
Cliënten die nog geen CSR hebben doorlopen	❑	❑	❑	❑	❑
Cliënten die al succesvol een CSR hebben beëindigd	❑	❑	❑	❑	❑
Cliënten die al voor een tweede of volgende keer zijn toegelaten tot de CSR	❑	❑	❑	❑	❑

Hoe worden cliënten aan u als schuldbemiddelaar toegewezen? (meerdere antwoorden mogelijk)

1.De arbeidsrechter wijst de cliënt onafhankelijk aan u toe
2.De arbeidsrechter wijst de cliënt aan u toe omdat u werd aanbevolen door de opsteller van het verzoekschrift
3.De arbeidsrechter wijst de cliënt aan u toe omdat u op een beurtrol staat
4.De arbeidsrechter wijst de cliënt aan u toe omdat: (vul in) _____

U werd aangesteld als schuldbemiddelaar. Hoe neemt u voor het eerst contact op met de cliënt? (meerdere antwoorden mogelijk)

1.U stuurt een brief en vraagt de cliënt om een afspraak te maken
2.U stuurt een brief en geeft een concreet datumvoorstel voor een eerste afspraak
3.U belt de cliënt

4.U stuurt een mail en vraagt de cliënt om een afspraak te maken
5.U stuurt een mail en geeft een concreet datumvoorstel voor een eerste afspraak
6.U neemt zelf geen contact op en de cliënt vindt uw contactgegevens in de berichtgeving omtrent de toelating tot de procedure
7.Andere, (vul in) _____

Hoeveel tijd (in dagen) verstrijkt er gemiddeld tussen de kennisgeving dat u werd aangesteld als schuldbemiddelaar en het eerste gesprek dat u met de cliënt heeft (de contactname voor het maken van een afspraak buiten beschouwing gelaten)?

Wat verwacht u van de cliënt ter voorbereiding van dat eerste gesprek?

Gaat u op huisbezoek?
1.Ja
2.Nee

Controleert u de gegrondheid van de schulden voor u de aanzuiveringsregeling opmaakt?
1.Ja
2.Nee

Om welke reden(en) controleert u de gegrondheid van de schulden (niet)?

Betwist u indien nodig schulden voor u de aanzuiveringsregeling opmaakt?
1.Ja
2.Nee

Om welke reden(en) betwist u schulden voor u de aanzuiveringsregeling opmaakt?

Om welke reden(en) betwist u schulden niet voor u de aanzuiveringsregeling opmaakt?

De volgende vragen gaan over het leefgeld van cliënten.

Op welke manier bepaalt u meestal hoeveel budget er voor de afbetaling van de schuldenlast kan worden vrijgemaakt?

1.Ik houd het niet-voor beslag vatbaar gedeelte van het inkomen aan als richtlijn voor het leefgeld en gebruik de rest voor de schulden en kosten van de procedure
2.Ik houd het bedrag van het leefloon + groeipakket aan als richtlijn voor het leefgeld en gebruik de rest voor de schulden en kosten van de procedure
3.Ik breng de kosten van de cliënt en diens eventuele gezin in kaart en bepaal op basis daarvan hoeveel leefgeld er nodig is en welk budget er is voor de schulden en kosten van de procedure
4.Ik hanteer eigen richtbedragen voor de verschillende uitgavenposten op basis van de gezinssamenstelling en bepaal zo hoeveel leefgeld er nodig is en welk budget er is voor de schulden en kosten van de procedure
5.Anders, (vul in) _____

Neemt u de betaling van bepaalde uitgaven soms over van cliënten?

1.Ja
2.Nee

Om welke reden(en) neemt u de betaling van bepaalde uitgaven over van cliënten?

Van welke uitgaven, met uitzondering van schulden, neemt u de betaling meestal over?

1.Huur of hypotheek
2.Nutsvoorzieningen
3.Belastingen
4.Verzekeringen
5.Gezondheidsuitgaven
6.Onderwijsuitgaven
7.Andere uitgaven: (vul in) _____

Om welke reden(en) neemt u de betaling van bepaalde uitgaven niet over van cliënten?

De volgende vragen gaan over de aanzuiveringsregeling.

Hoelang duurt het gemiddeld (in maanden) voor u een akkoord bereikt over de aanzuiveringsregeling met de schuldeisers?

Hoeveel % van de dossiers die u behandelt betreffen minnelijke aanzuiveringsregelingen?

Rangschik van meest (1) naar minst voorkomend (4) de tijdsduur van de minnelijke aanzuiveringsregelingen in de dossiers die u behandelt. Tijdsduur die zich nooit voordoet, hoeft u niet in de rangschikking op te nemen.

- Minder dan 3 jaar _____
- Tussen de 3 en de 5 jaar _____
- Tussen de 5 en de 7 jaar _____
- Meer dan 7 jaar _____

Welke redenen zijn er om de maximumtermijn te overschrijden?

Rangschik van meest (1) naar minst voorkomend (3) de tijdsduur van de gerechtelijke aanzuiveringsregelingen in de dossiers die u behandelt. Tijdsduur die zich nooit voordoet, hoeft u niet in de rangschikking op te nemen.

- Minder dan 3 jaar _____
- Tussen de 3 en de 5 jaar _____
- Meer dan 5 jaar _____

Welke redenen zijn er om de maximumtermijn te overschrijden?

Hoe vaak hebt u fysiek overleg met cliënten in de periode na de toelating tot de CSR en de opmaak van de aanzuiveringsregeling? (in gemiddeld aantal keren per jaar)

Hoe vaak hebt u fysiek overleg met cliënten in de rest van de looptijd van de CSR? (in gemiddeld aantal keren per jaar)

Hoe vaak nemen cliënten nog contact met u op buiten de overlegmomenten? (in gemiddeld aantal keren per jaar)

De volgende vragen gaan over de afbetaling en eventuele kwijtschelding van schulden.

Rangschik onderstaande uitspraken naar hoe vaak deze zich voordoen in uw CSR dossiers. Van meest (1) naar minst (6) voorkomend. Uitspraken die zich nooit voordoen, hoeft u niet op te nemen in uw rangschikking.

- Cliënt betaalt de schuldenlast volledig af binnen de maximumtermijn van 5 of 7 jaar _____
- Cliënt betaalt de schuldenlast grotendeels af en krijgt een kleine kwijtschelding _____
- Cliënt betaalt de schuldenlast beperkt af en krijgt een grote kwijtschelding _____
- Cliënt betaalt amper schulden af en krijgt een zeer grote tot volledige kwijtschelding _____
- Cliënt krijgt een volledige kwijtschelding zonder de CSR te moeten doorlopen _____
- Anders, (vul in) _____

In hoeveel procent van de dossiers die u behandelt hebben cliënten schulden die niet kwijtgescholden kunnen worden?

Hoe beïnvloedt dat de looptijd van hun dossiers?

De volgende vragen gaan over de herroeping en het einde van de collectieve schuldenregeling.

In hoeveel procent van de dossiers die u behandelt vraagt u de herroeping van de CSR aan?

Wat zijn de voornaamste redenen om een herroeping aan te vragen?

Hoeveel procent van uw cliënten vraagt zelf om vrijwillig afstand te nemen van de CSR?

Hoeveel procent van uw cliënten is volgens u na afloop van de CSR in staat het budget goed te beheren?

Op welke manier probeert u de cliënten waarvan u inschat dat het budgetbeheer na afloop niet evident is, voor te bereiden op het einde van de CSR? (meerdere antwoorden mogelijk)

1. Doorverwijzing naar een OCMW of CAW
2. Doorverwijzing naar een bewindvoerder
3. U wordt na afloop van de CSR de bewindvoerder van de cliënt
4. U biedt een vorm van (betalend) budgetbeheer aan
5. U geeft informatie mee via websites, brochures, ...
6. Andere, (vul in) _____
7. Niet van toepassing

In hoeveel procent van de dossiers die u behandelt, wordt de cliënt gelijktijdig begeleid door een externe organisatie?

Hoe vaak gebeurt het dat een cliënt ook begeleid wordt door deze organisaties tijdens de CSR?

	(Bijna) nooit	Zelden	Soms	Vaak	(Bijna) altijd
Organisaties die ondersteuning bieden op vlak van budgetteren zoals een OCMW en CAW	❑	❑	❑	❑	❑
Organisaties die psychosociale hulp bieden zoals een CAW	❑	❑	❑	❑	❑
Organisaties die toeleiden naar werk zoals VDAB, Le FOREM, ACTIRIS, ADG of OCMW	❑	❑	❑	❑	❑
Organisaties die hulp bieden bij verslaving	❑	❑	❑	❑	❑
Bewindvoerder	❑	❑	❑	❑	❑

Als er nog andere organisaties zijn, kan u deze en de mate waarin dit gebeurt noteren

De laatste drie vragen gaan over hoe u uw werk als schuldbemiddelaar evalueert.

Wat vindt u sterk aan de manier waarop u als schuldbemiddelaar uw werk doet?

Waar ziet u zelf verbeterpunten, in uw werking, de samenwerking met anderen of in de regelgeving over de collectieve schuldenregeling?

Opmerkingen of bedenkingen die nergens een plekje vonden en die u ons toch graag meegeeft, zijn hieronder welkom:

EXPERTISECENTRUM BUDGET EN FINANCIEEL WELZIJN

Nele Peeters | Coördinator onderzoekslijn Geld en Gedrag

nele.peeters@thomasmore.be

VOLG ONS

https://thomasmore.be/nl/expertisecentrum-budget-en-financieel-welzijn

THOMAS MORE